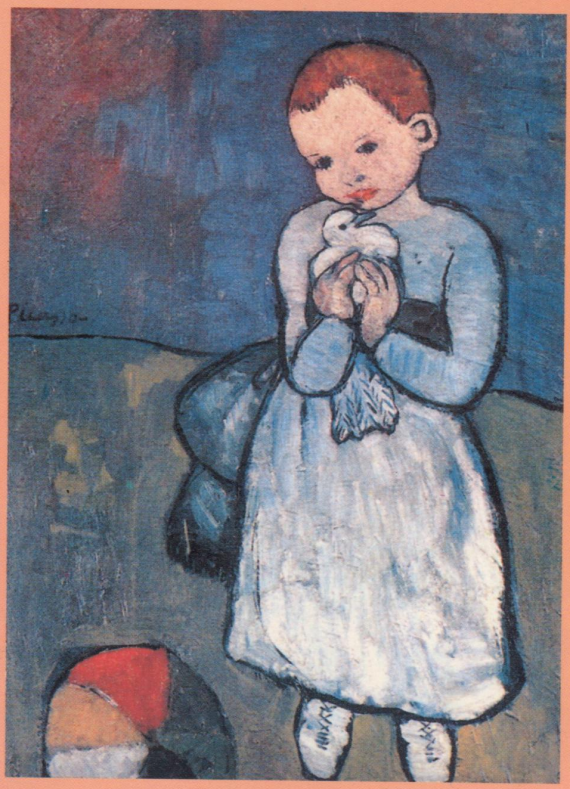
Ailede ve Okulda ÇOCUK EĞİTİMİ

Anton S. Makarenko

Sorun Yayınları

ANTON S. MAKARENKO

□

AİLEDE VE OKULDA

ÇOCUK EĞİTİMİ

Sorun Yayınları
A.ve. O. Çocuk Eğitimi: F/1

Sorun Yayınları

□

1. Baskı : Mayıs 1967

2. Baskı : Ağustos 1992

3. Baskı : Haziran 1996

Progres Yayınlarının Fransızca Aslından (1967)
Türkçeye Çevrilmiştir.

© Yayın Hakkı : Sorun Yayınları

Baskı : Kurtiş Matbaacılık

ISBN 975-431-019-X

ANTON S. MAKARENKO

Ailede ve Okulda ÇOCUK EĞİTİMİ

Türkçeye Çeviren: Şule Ünsaldı

Sorun Yayınları
Baş Musahip Sokak No:3/2 Cağaloğlu-İstanbul-34410
Telefax: (0212) 511 08 29

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I. ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ ÜZERİNE KONFERANSLAR	7
ANA BABA OTORİTESİ	13
Baskıcı Otorite	14
Ölçülü Otorite	14
"Ben" Otoritesi	15
Bilgiçce Otorite	15
Akılcı Otorite	16
Sevgiye Dayalı Otorite	16
Yumuşakbaşlı Otorite	17
Dostça Otorite	17
Bozucu Otorite	18
DİSİPLİN	22
OYUN	32
ÇALIŞMADA EĞİTİM	36
CİNSEL EĞİTİM	43
BÖLÜM II AİLE VE ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ	53
SORULARA YANITLAR	66
BÖLÜM III AİLEDE VE OKULDA EĞİTİM	73
BÖLÜM IV DENEYİMİMDEN BAZI DERSLER	89
BÖLÜM V DENEYDEN BAZI DERSLER	117

BÖLÜM I

ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ ÜZERİNE KONFERANSLAR*

AİLEDEKİ EĞİTİMİN GENEL KOŞULLARI

Sevgili ana babalar, Sovyetler Birliği'nin yurttaşları!

Çocukların eğitimi yaşamımızın en önemli alanıdır. Çocuklarımız ülkemizin ve dünyanın gelecekteki yurttaşlarıdır. Onlar tarihi yaratacaklar. Çocuklarımız gelecekteki anneler ve babalardır, onlar da kendi çocuklarını eğitecekler. Çocuklarımız büyüyünce eksiksiz yurttaşlar, iyi anne ve babalar olmalıdır. Ama hepsi bu değil: Çocuklarımız bizim yaşlılığımızdır. İyi bir eğitim bizim mutlu yaşlılığımızdır, kötü bir eğitim bizim gelecekteki acımızdır, gözyaşlarımızdır, başkasına karşı, ülkemize karşı suçluluğumuzdur.

Sevgili ana babalar, herşeyden önce bu işin sınırsız önemini ve size yüklediği büyük sorumluluğu anımsamak zorundasınız.

Bugün ailedeki eğitimin sorunları üzerine bir dizi söyleşi başlatıyoruz. Ardından ailedeki eğitimin bazı özel durumlarından ayrıntılı olarak sözedeceğiz; ana babaların otorite ve disiplininden, oyundan, beslenme ve giyinmeden, nezaketten, vb. Bütün bunlar eğitsel çalışmanın doğru yöntemlerini bulmada çok önemli olan noktaların bir bölümüdür. Ama bunlara geçmeden önce genel olarak her zaman akılda kalması gereken ve eğitimin tüm ayrıntılarını, tüm bölümlerini ilgilendiren bazı sorunlarına dikkatinizi çekeceğiz.

* Orijinal baskısındaki gibi kısaltılmıştır (Ç.N.)

Dikkatinizi herşeyden önce şunun üzerine çekiyoruz: Çocuğu uygun ve normal bir biçimde yetiştirmek onu yeniden eğitmekten daha kolaydır. Çocukluğun başlangıcından itibaren verilecek iyi bir eğitim, genel olarak çoğu kimsenin sandığı kadar güç bir görev değildir. Ve güçlükleri hiç kimsenin, hiçbir annenin, hiçbir babanın gücünü aşmaz. Herkes çocuğuna kolaylıkla iyi bir eğitim verebilir, yeter ki bunu gerçekten istesin. Öte yandan bu zaten sevinç ve mutluluk getiren güzel bir görevdir. Yeniden eğitim ise çok başka bir şeydir. Eğer çocuğunuz kötü yetişmişse, eğer siz bundan pek de kaygı duymuyorsanız ya da tembelliğinizden dolayı bazı noktaları gözlemlememişseniz, bu durum çocuğunuzu ihmal ettiğiniz anlamına gelir. Öyleyse yeniden yapacağınız, düzelteceğiniz çok şey olacaktır ve bu düzeltme işi, yeniden eğitim çalışması artık o denli kolay değildir. Yeniden eğitim daha fazla çaba ve bilgi, her ana babanın erişemediği düzeyde daha fazla sabır gerektirir. Aile çoğu kez yeniden eğitimin güçlüklerinin üstesinden gelemez ve çocuğu bir çalışma kolonisine gönderir. Koloni de hiçbir şey yapamaz ve yaşama olması gerektiğinden çok farklı bir insan atılır. Yeniden eğitimin işe yaradığını düşünelim. İnsan yaşama atılır ve çalışmaya başlar. Herkes onu gözlemler, ana baba da dahil herkes hoşnuttur. Ama yine de hiç kimse neler yitirildiğinin hesabını yapmaz. Eğer bu insan başlangıçtan beri iyi eğitilmiş olsaydı, yaşamdan daha çok şey elde edecek, yaşama daha güçlü, daha hazırlıklı ve sonuç olarak daha mutlu atılacaktı. Öte yandan yeniden eğitim, yeniden oluşturma çalışması yalnızca daha güç değil, ama acı da veren bir çalışmadır. Böyle bir çalışma başarıyla sonuçlansa bile ana babalar için sürekli bir üzüntü kaynağı oluşturur ve bazen ana babaların karakterini de bozar.

Ana babalara bunu unutmamalarını, herşeyi başlangıçtan itibaren yapmalarını ve eğitim tarzlarında yeniden yapacak hiçbir şey bırakmamalarını öğütlüyoruz.

... Biz bu görevi herkesin aynı mutluluk duygusuyla yapmayacağını biliyoruz. Bu pek çok nedene, herşeyden önce eğitimin doğru yöntemlerinin kullanımına bağlıdır. Ama asıl önemli neden ailenin kendi yapısında, örgütlenmesinde bulunur. Bu yapı belli bir ölçüde bize bağlıdır. Örneğin tek bir erkek ya da kız çocuğun eğitiminin, birden fazla çocuğun eği-

timinden daha güç bir görev olduğunu kesinlikle ileri sürebiliriz. Tek çocuk hemen ailenin merkezi olur. Anne ve babanın bu çocuğun üzerinde yoğunlaşmış ilgisi doğal olarak sağlıklı bir ölçüyü aşar. Böyle bir durumda ana baba sevgisi belli bir sinirliliğe dönüşür. Bu çocuğun hastalığı ya da ölümü bu tip bir aile için korkunç bir darbedir; bu türden bir mutsuzluk korkusu ana babayı sürekli olarak tedirgin eder ve onları gereken dinginlikten yoksun bırakır. Tek çocuk çoğunlukla bu ayrıcalıklı konumuna alışır ve aile ocağında gerçek bir despot olur. Ana babaların çocuk için besledikleri sevgi ve ilgiyi azaltmaları çok güçtür ve ister istemez bir bencil yetiştirirler.

Ana babanın ilgisi ancak çok çocuklu bir ailede normal bir niteliğe bürünebilir. İlgi bütün çocukların arasında eşitçe paylaştırılır. Çocuk kalabalık bir ailede küçük yaşlardan başlayarak kolektifliğe alışır,karşılıklı ilişki deneyimi kazanır. Eğer çocukların yaşı ardı ardınaysa aralarında çok değişik sevgi ve dostluk bağları kurulur. Böyle bir aile yaşamı çocuğa insan ilişkilerinin değişik biçimlerini öğrenme fırsatını verir. Yaşamın, tek çocuk için seçilemez olan sorunları onların karşısına dizilir: Birbirinden büsbütün farklı iki şey, büyük kardeş için duyulan sevgi ve küçük kardeş için duyulan sevgi, duygularını kız ya da erkek kardeşine paylaştırma yeteneği, onlarla uyumlu olma alışkanlığı. Kalabalık bir ailede çocuğun her an, oynarken bile kolektif yaşama alıştığı olgusundan da sözetmeden geçemeyeceğiz. Bu özellikle Sovyet eğitimi için çok önemlidir. Burjuva ailesinde bu sorun bu denli önem kazanmaz, çünkü bütün toplum bencillik ilkesi üzerine oturmuştur.

Öte yandan eksik aileler vardır. Eğer ana baba birlikte yaşamıyorsa, eğer ayrılmışlarsa, bu olgu çocuk eğitiminde çok sıkıntılı sonuçlar doğurur. Çocuklar genel olarak, birbirinden açıkça nefret eden ana babaların arasında bir çatışma konusu olur.

Şu ya da bu nedenle ayrılan ana babalara dargınlıklarında, ayrılıklarında, çocuklarını öncelikle düşünmeleri gerektiğini salık vermek kaçınılmazdır. Düşünce ayrılıkları ne olursa olsun, bunları daha fazla hoşgörüyle çözmek mümkündür. Eş-

lerin birbirine duyduğu nefret ya da hoşnutsuzluğu çocuklarından gizlemenin bir yolu vardır. Aile ocağını terkeden bir babanın, çocukların eğitimini sürdürmesi elbette güçtür. Eğer eski ailesi üzerinde olumlu bir etkide bulunamıyorsa kendisini unutturmaya çalışması gerekir, bu daha dürüstçe olacaktır. Ama terkettiği çocuklarına karşı maddi yükümlülüklerini doğal olarak eskiden olduğu gibi yerine getirmek zorundadır.

Ailenin yapı sorunu, son derece bilinçli bir inceleme gerektiren çok önemli bir sorundur.

Eğer ana babalar çocuklarını gerçekten seviyor ve onları mümkün olan en iyi biçimde yetiştirmeyi istiyorlarsa, düşünce ayrılıklarını kopma noktasına kadar getirmemek, böylece çocukları güç bir durumda bırakmamak için çaba göstereceklerdir.

Eğitimin amacıyla çok ciddi olarak ilgilenmek gerekir. Bazı ailelerde bu sorunla ilgili tam bir bilinçsizlik gözlenmektedir: Ana baba ve çocuklar basitçe yanyana yaşıyor ve ana baba herşeyin kendiliğinden iyi gideceğini umuyor. Ana babanın ne net bir amacı, ne belirli bir programı var. Bu durumda doğal olarak sonuçlar da rastlantısal olacak ve bu ana baba sonradan şaşkınlıkla çocuklarının neden kötü yetiştiğini kendisine soracaktır. Eğer nereye varılmak istendiği bilinmiyorsa doğru birşeyler yapmak mümkün değildir.

Her anne ve her baba çocuğunu hangi anlamda eğitmek istediğini açıkça bilmelidir. Ana babalar bu alandaki isteklerinin ne olduğunun açıkça ayırdında olmalıdır. Sovyetler ülkesine gerçek bir yurttaş, kendisini halkına ve Devrimin davasına adamış, çalışkan, güçlü ve nazik bir insan mı yetiştirmek istiyorsunuz? Yoksa çocuğunuzun açgözlü, tembel bir küçükburjuva, darkafalı, kurnaz ve çıkarcı birisi olmasını mı istiyorsunuz? Bu soru üzerinde ciddi olarak düşünme zahmetine girin, en azından gizlice düşünün, önünüzde sayısız yolun açıldığını hemen göreceksiniz...

...Sizi sonuca götürecek olan kendi tutumunuzdur. Çocuğunuzu yalnızca onunla gevezelik ederken, ona ders verirken ya da ona şunu bunu buyururken yetiştirdiğinizi dü-

şünmeyin. Siz onu yaşamın her anında, dahası evde olmadığınız zaman bile yetiştiriyorsunuz. Giyinme tarzınız, başkalarıyla ve başkaları hakkında konuşma tarzınız, gülme, gazete okuma tarzınız, dostlarınıza ve düşmanlarınıza davranış tarzınız, tüm bunlar çocuk için büyük bir önem taşımaktadır. Çocuk en küçük ton değişikliğini ayrımsar ya da hisseder, düşüncenizdeki tüm dolambaçlar görünmeyen yollarla siz hiç anlamadan ona yansır. Eğer evde kaba, övüngen ve sarhoşsanız, daha kötüsü anneye haksız davranıyorsanız, artık eğitimi düşünmek gibi bir sorun kalmamıştır: Çocuklarınızı eğitirsiniz, onları kötü eğitirsiniz ve en iyi öğütler, en iyi yöntemler size hiçbir biçimde yardımcı olamaz.

Ana babaların kendileri için yapmaları gerekenler, ailelerine duyduklan saygı, herbirinin yaptığının denetlenmesi; eğitimin ilk ve en temel yöntemi budur.

Yine de bazen, çocukların eğitimi için ustaca hazırlanmış birkaç reçete bulmanın gereğine inanan ana babalara rastlıyoruz. Onlara göre bu reçete en tembel kişinin ellerinde ona çalışkan bir insan, bir dolandırıcının ellerinde dürüst bir yurttaş, bir yalancının ellerinde harika birisi yetiştirmek olanağını verecek ve çocuk eşsiz bir insan olacaktır.

Böyle bir mucize yoktur. Eğer eğitimcinin de kişiliğinde büyük bozukluklar varsa hiçbir reçete işe yaramaz.

Herşeyden önce dikkatin çekilmesi gereken nokta işte bu bozukluklardır. Kestirmeciliğe gelince, eğitbilimsel hokkabazlık diye bir şey olmadığını kesin olarak anımsamak gerekir. Ne yazık ki bazen buna inanan insanlar görebiliyoruz: Birisi özel bir ceza icadediyor, diğeri bir çeşit ödül buluyor, bir üçüncüsü çocukları eğlendirmek için evde şaklabanlıklar yapmaya çalışıyor, dördüncüsü onları vaadlerle satın alıyor.

Çocukların eğitimi çok ciddî, çok yalın ve içten bir tarz gerektirir. Bu üç nitelik yaşamımızın en üstün gerçeğini oluşturmalıdır. Yalan, yapmacıklık, alay, düşüncesizlik eğitsel çalışmayı başarısızlığa götürür. Buradan hiçbir şekilde, her zaman şişirilmiş ve tumturaklı olmanız gerektiği sonucu çık-

maz, yalnızca içten olun, mizacınız ailenizdeki koşulların doğasına ve zamana denk düşsün.

Kestirme yollar, insanların önlerinde serili olan gerçek görevleri görmesini engeller, ilk bakışta ana babaları eğlendirir ve onların zaman yitirmesine neden olur.

Birçok ana baba da zaman yitirmekten yakınmayı öyle severler ki!

Ana babaların sık sık çocuklarla birlikte olmaları elbette iyi olacaktır, onları hiç görmemeleri acınası bir durumdur. Ama yine de iyi bir eğitimin, ana babaların sürekli olarak çocuklarla birlikte olmasını gerektirmediğini söylemek kaçınılmazdır. Böyle bir eğitim yalnızca kötü sonuçlar doğurur. Karakterin edilgenliğini geliştirir, böyle yetişen çocuklar yetişkinlerin arkadaşlığına alışır ve bu çocukların zihinsel gelişimi çok çabuk gerçekleşir. Ana babalar bununla övünmekten hoşlanır ama çok sonra yanlışlarını anlarlar.

Çocuğunuzun nerede ve nasıl bir çevrede olduğunu çok iyi bilmek durumundasınız, ama ona yalnızca kendi doğrudan etkinizin altında değil, yaşamın sayısız ve değişken etkilerinin altında olması için de gerekli bir özgürlük tanımalısınız. Onu sorumsuzca kötü, dahası düşmanca etkilerin kucağına bırakmak zorunda olduğunuzu düşünmeyin. Yaşam içerisinde değişik ve zararlı koşullar ve insanlarla karşı karşıya gelerek çeşitli kışkırtmalara eğilimli bir durumda bulunacak. Onda, bunları zamanında tanıma, anlama ve bunlarla mücadele etme yeteneğini geliştirmelisiniz. Bu, küvezde yetişmiş çocuklar için mümkün değildir. Bunun doğal sonucu olarak çocuklarınızın değişik ortamda yaşamasını kabul etmeli, ama onları hiçbir zaman gözünüzden uzak tutmamalısınız.

Çocuklara yardım etmek, onları alıkoymak, onları zamanında yönlendirmek bir zorunluluktur. Böylece sizden yalnızca, çocuğun yaşamı için düzeltici, sabırlı bir tutum göstermeniz istenmektedir, hiçbir zaman onu elinden tutarak yönlendirmeniz değil. Bu noktayı sırası gelince ele alacağız, şimdi yalnızca zaman sorunu söz konusu olduğu için bunun üzerinde durduk. Eğitim akıllıca yapılırsa çok zaman almaz.

Bir kez daha yineleyelim:Eğitim her zaman gerçekleşmektedir, siz evde yokken bile.

Gerçek eğitici çalışma, kuşkusuz sizin de bildiğiniz gibi, temelde çocukla olan ilişkilerinizde ya da onun üzerindeki doğrudan etkinizde değil, ailenizin, kişisel ve toplumsal yaşamınızın örgütlenmesinde ve çocuğun yaşamının örgütlenmesinde yatar. Eğitici çalışma herşeyden önce bir örgütlenme çalışmasıdır. Bu çalışmada ayrıntı yoktur. Onu bir ayrıntı olarak değerlendirmeye ve unutmaya hiç hakkınız olamaz. Kendinizin ve çocuğun yaşamında önemli birşeyler seçip bütün diğerlerini ihmal ederek tüm ilginizi oraya yoğunlaştırmayı düşünmek korkunç bir yanlış olacaktır. Eğitsel çalışmada önemsiz, küçük şeyler bulunmaz. Küçük bir kızın saçlarına bağladığınız kurdele, şu ya da bu tip küçük bir şapka, bir oyuncak, bütün bunlar çocuğun yaşamında çok büyük bir öneme sahip olabilecek şeylerdir. İyi bir örgütlenme en küçük ayrıntıları ve en önemsiz durumları gözden uzak tutmayan bir örgütlenmedir. Küçük şeyler her an düzenli ve gündelik hareket eder, yaşamı ören onlardır. Bu yaşamı yönetmek, onu örgütlemek sizin en temel göreviniz olacaktır.

Bundan sonraki söyleşilerimizde ailedeki eğitimin çeşitli yöntemlerini daha ayrıntılı bir biçimde inceleyeceğiz. Bugün yaptığımız yalnızca bir girişti.

ANA BABA OTORİTESİ

... Ana baba otoritesinin kaynağı nedir, bu otorite nasıl sağlanır?

"Asi" çocuklara sahip ana babalar bazen otoritenin bir doğa vergisi, özel bir yetenek olduğuna inanma eğilimi taşır. Eğer bu yeteneğe sahip değilseniz, bu yeteneğe sahip olanları kıskanmaktan başka yapacağınız bir şey yoktur.

Ne yazık ki bu otoriteyi yanlış temeller üzerine kuran ana babalar var. Çocukların kendilerine itaat etmesini sağlamaya çalışıyorlar, bu onların amacını oluşturuyor. Gerçekte bu tutum yanlıştır. Otorite ve itaatkârlık bir amaç olamaz.

Sahip olunması gereken tek bir amaç vardır: İyi bir eğitim. Yalnızca bu amaca yönelmek gerekir. Çocuğun itaatı bu amaca yönelik yollardan yalnızca biri olabilir. Oysa eğitimin gerçek amaçlarını düşünmeyen, itaat için itaat isteyen de yine ana babalardır. Eğer çocuklar itaatkâr ise ana babalar da huzurlu yaşar. Onların gerçek amacı işte bu huzurdur. Ama deneyimler ne huzurun, ne itaatın uzun sürdüğü sonucunu göstermiştir. Yanlış temeller üzerine kurulmuş otorite ancak çok kısa bir süre için işe yarar, sonra tamamen çöker ne otorite, ne itaat kalır. Bazen de ana babalar diğer bütün amaçları arka plana iterek itaatı sağlamaya çalışır: Gerçekten de itaatkâr ama zayıf karakterli çocuklar yetiştirirler.

Yanlış otoritenin başka türleri de vardır. Bunlardan aşağı yukarı on tanesini ayrıntılı bir biçimde inceleyeceğiz. Bu incelemeden sonra gerçek otoritenin ne olduğunu söylemenin daha kolay olacağını umuyoruz. Şimdi incelemeye başlayalım:

Baskıcı otorite: Bu, en zararlı olmamakla birlikte, en ürkütücü otorite türüdür. Bu hastalığı en sık yaşayan babalardır. Baba evde hep bağırıp çağırıyorsa, hep öfkeliyse, en küçük bir suçun karşısında gürlüyorsa, haklı haksız ne olursa olsun hemen değneğine ya da kemerine sarılıyorsa, çocuğun her yanlışını cezalandırıyorsa, baskıcı otoriteyle karşı karşıyayız demektir. Bu baba terörü tüm aileyi, anne ve çocukları dehşet içinde bırakır. Yalnızca çocukları korkuttuğu için değil, anneyi de hizmetçi konumunda sıradan bir varlığa dönüştürdüğü için zararlıdır. Bu otorite türünün ne denli olumsuz olduğunu göstermeye gerek yok.Çocukları hiçbir biçimde eğitmez, onları yalnızca korkunç babalarından olabilecek en uzak köşeye çekilmeye alıştırır, yalana ve genel bir korkaklığa yol açar ve çocuğa acımasızlığı öğretir. Böylece şaşkına dönen çocuklar sonraları, baskı altında geçen tüm çocukluk yaşamlarının intikamını alan karaktersiz ve değersiz insanlar, küçük zorbalar olur. Diğerlerinin en acımasızı olan bu otorite türü yalnızca eğitilmemiş ana babalarda görülür, neyse ki şu son zamanlarda soyları tükeniyor.

Ölçülü otorite: Buna ciddî olarak inanmış anneler ve babalar vardır: Çocukların itaatkâr olması için onlarla çok az ko-

nuşmanın, ölçüyü korumanın, ancak zaman zaman buyrukçu bir tonla devreye girmenin gerektiğini inanırlar. Bu otorite anlayışı özellikle bazı eski aydın ailelerce benimsenmişti. Bu ailelerde babanın genellikle bir çalışma odası, dışarı çıkınca bir papa gibi göründüğü tapınağı olur. Yemeğini ayrı yer, kendi işleriyle ilgilenir, dahası aileye vereceği emirleri anne aracılığıyla iletir. Bu türden annelere de rastlanır: Kendi yaşamları, kendi ilgi alanları, kendi düşünceleri vardır. Çocuklar büyükannenin ya da hizmetçi kadının bakımındadır. Bu otorite biçiminin hiçbir şeye yaramadığını ve böyle bir aileye Sovyet ailesi denemeyeceğini söylemeye gerek yok.

"Ben" otoritesi: Ölçülü otoritenin özel bir biçimi, belki daha kötüsüdür. Sovyetler Birliği'nin her yurttaşının kendi değerleri vardır, ama bazıları kendilerinin çok değerli, çok önemli olduğunu düşünür ve bu önem nedeniyle çocukların önünde bile gösteriş yapar. Evlerinde kabarırlar, işyerindekinden daha fazla kasılırlar, sürekli olarak değerleriyle övünür ve başkalarıyla böbürlenerek konuşurlar. Babalarından etkilenen çocukların da sık sık onlar gibi böbürlenmeye başladığı görülür. Arkadaşlarının yanında övünmeyi elden bırakmaz ve her fırsatta yineler dururlar: Benim babam şef, benim babam yazar, benim babam subay, benim babam falanca. Bu övgü ortamında kendisinden geçmiş olan baba, çocuklarının aldığı yolu ve ne tür çocuklar yetiştirdiğini anlama yetisinden yoksundur. Bu sağlıksız otorite anlayışına annelerde de rastlanır: İlginç bir giysi, önemli ilişkiler, bir sahil kentine gezinti; bütün bunlar övülmek, kendi çocuklarından ve başkalarından ayrı bir yerde olmak için yeterli nedenlerdir.

Bilgiçce otorite: Bu durumda anne babalar çocuklarıyla daha çok ilgilenir, onların eğitimi için daha çok uğraşır, ancak bürokrat bir yaklaşımı aşamazlar. Sözlerinin kutsal olduğuna ve çocukların, ana babanın her sözünü titreyerek dinlemesi gerektiğine inanırlar. Soğuk bir tonla emirler verilirler ve emir bir kez verilince artık yasa olmuştur. Bu tip ana babalar herşeyden çok çocukların, babanın yanılabileceğini, babanın tutarlı olmadığını düşünebileceğinden korkar. Eğer bu tür bir baba, "yarın yağmur yağacak, gezme yok" demişse, ertesi gün hava açık bile olsa gezmeye gidilemez. Herhangi bir film babanın hoşuna gitmedi diye, iyi bir film izlemek için de olsa,

genel olarak çocuklara sinemaya gitmek yasaklanır. Baba çocuğu cezalandırır, sonra çocuğun o kadar da suçlu olmadığını, kendisinin öyle sandığını ayrımsar, ama cezayı kesinlikle kaldırmaz: Dediğim gibi olacak. Bu babanın hergün yapacak işleri vardır: Çocuğun her davranışında yasaya ve düzene karşı bir tavır görür ve ona yeni kurallar, yeni yasalar getirir. Çocuğun yaşamı, onu ilgilendiren şeyler, büyüme tarzı, böyle bir babanın gözlerinden hiç ayrımsanmadan kaçıp gider, baba ailedeki bürokratik otoriteciliğin dışında hiçbir şey görmez.

Akılcı otorite: Bu durumda ana babalar aydınlatıcı konuşmalar ve sonu gelmeyen öğütlerle çocuğun yaşamını tam anlamıyla zehir eder. Anne ya da baba bazı şeyleri birkaç sözcükle, belki de şakacı bir tonla söylemek yerine, çocuğu karşısına oturtur ve sıkıcı bir söyleve başlar. Bu ana babalar öğütlerinin yüksek bir eğitbilimsel bilgelikle dolu olduğuna inanmaktadır. Böyle bir ailede gülümseme ve sevinç her zaman azdır. Ana babalar bilge görünebilmek için çaba gösterir, çocukların gözünde yaklaşılmaz olmak isterler. Ama çocukların yetişkin insanlar olmadığını, çocukların kendilerine ait yaşamlarının bulunduğunu ve buna saygı duymak gerektiğini unuturlar. Çocuk yetişkinden daha tutkulu, daha coşkulu bir tarzda yaşar, o kadar akılcı davranamaz. Düşünme alışkanlığını yavaş yavaş, zaman içerisinde kazanır, ama ana babaların sonu gelmeyen konuşmaları, bıktırıcı gevezelikleri belleğinde hiçbir iz bırakmaz. Ana babaların bu akılcı tarzında çocuk hiçbir otorite göremez.

Sevgiye dayalı otorite: Bu, yanlış otoritenin bizdeki en yaygın biçimidir. Pekçok ana baba şuna inanır: Çocukların itaatkâr olması için; ana babalarını sevmeleri ve bu sevginin değerini bilmeleri için; onlara her an sevgi göstermek gerekir. Sevgi sözcükleri, öpücükler, okşamalar, sevginin kanıtları çocuğun üzerine yağar. Eğer çocuk söz dinlemiyorsa ona hemen şu sorulur: "Nasıl, babanı sevmiyor musun?" Ana babalar çocukların gözlerindeki ifadeyi kıskançlıkla izler ve onlardan sevgi ve sevecenlik bekler. Anne çoğu kez çocukların yanında tanıdıklarına şöyle der:"Babasını çok seviyor, beni de. Öyle sevgi dolu bir çocuk ki..."

Bu aile geri kalan herşeyin hiç ayrımsanmadan geçildiği

bir sevecenlik ve duygusallık denizine dalmıştır. Ailedeki eğitimin çok önemli birçok küçük ayrıntısı ana babanın gözünden kaçar. Çocuk herşeyi ana babanın sevgisi için yapmak zorundadır.

Bu yönlendirme çizgisi çok tehlikelidir. Ailesel bencilliğin gelişmesine yol açar. Böyle bir sevgi doğal olarak çocukların gücünün üzerindedir. Anne ve babayı istedikleri gibi aldatabileceklerini çok çabuk ayrımsarlar; bunu sevecen bir mimikle yapmaları bile yetecektir. Dahası yalnızca somurtarak ve artık onları o kadar da sevmemeye başladıklarını göstererek onları korkutabilirler. Çocuk daha küçük yaşlarda insanların gözüne girebilmeyi öğrenmeye başlar. Ve başkalarını kendininkiler kadar sevmediği için, bu oyunu onlarla hiçbir sevgi duymadan, soğuk ve sinsi bir hesapla oynar. Ana babanın sevgisi bazen bu çocukların yüreğine yerleşir, ama diğer herkesi yabancı olarak görür ve onlar için ne arkadaşlık isteği, ne yakınlık duyarlar.

Bu çok tehlikeli bir otorite türüdür. Yalancı ve iki yüzlü benciller yetiştirir.Ve genelde bu bencilliğin ilk kurbanları ana babalar olur.

Yumuşak başlı otorite: En az akılıca olan otorite biçimidir. Bu durumda da çocukların itaatı sevgilerine dayanmıştır ama bu sevgi, öpücükler, sevecenlik gösterileri değil, ana babanın iyi niyet, yumuşaklık ve hoşgörüsünü gerektirir. Anne ya da baba çocuğun önünde iyilik meleği kesilir. Herşeye izin verir, çocuğu hoşnut edecek hiçbir şeyi yapmaktan kaçınmazlar, cimri değillerdir, kısacası pırlanta gibi ana babadır bunlar. Her türlü çatışmadan uzak durur, aile içerisinde barışı yeğlerler, herşeyin yolunda gitmesi için her türden özveriye hazırdırlar. Böyle bir ailede çocuklar ana babayı hemen kolaylıkla yönetmeye başlar; ana babanın tepkisizliği çocukça isteklerin, kaprislerin, arzuların dizginlenmesini engeller. Ana baba bazen zayıf da olsa karşı koymaya çalışır, ama çok geçtir: Bu kötü deneyim meyvelerini vermiştir.

Dostça otorite: Çoğunlukla çocukların doğumunda önce ana baba şu anlaşmayı yapar: Çocuklarımız bizim dostlarımız olacak. Kuşkusuz bu iyi bir şeydir. Babayla oğul, anneyle kız

dost olabilir, olmalıdır da. Ama ana babalar yine aile kolektifinin şefleri, çocuklar yine onların korumaları altındaki çocuklar olarak kalmalıdır. Eğer bu dostluk anlayışı uç noktalara getirilirse eğitim durur ya da tersine işleyen bir süreç başlar: Çocuklar ana babayı eğitmeye kalkışır. Bazen böyle ailelere aydın çevrelerde rastlanmıştır. Burada çocuklar ana babayı Petka ya da Marusya diye çağırır, ikisiyle de alay eder, kabaca sözlerini keser, her fırsatta onlara ders verir ve itaat diye bir şey sözkonusu olamaz. Ama dostluk da yoktur, çünkü gerçek dostluk karşılıklı saygı olmadan mümkün değildir.

Bozucu otorite: Otoritenin en yozlaştırıcı, itaatın açıkça armağanlar ve vaadlerle satın alındığı biçimidir. Ana baba rahatlıkla şöyle der: Eğer söz dinlersen sana küçük bir at satın alacağım, eğer söz dinlersen sirke gideceğiz.

Ailede cesaret verici bazı şeylerin, bir çeşit ödülün kabul görmesi doğaldır; ama çocuklara hiçbir zaman söz dinlemesi, ana babanın istediği gibi biri olması için ödül verilmemelidir. Bu, iyi bir işin, gerçekten güç bir çalışmanın tamamlanmasını ödüllendirmek için yapılabilir. Ama bu durumda bile hiçbir zaman önceden bir ödül konmamalı, çocuklar okul çalışmalarında ya da diğer başka çalışmalarda cazip vaadlerle kışkırtılmamalıdır.

Bazı yanlış otorite biçimlerini inceledik. Daha başkaları da var. Güleryüzlü otorite, bilgili otorite, "iyi çocuk" otoritesi, güzellik otoritesi var. Ama çoğunlukla ana babaların otoritenin hiçbir çeşidine sahip olmayı düşünmediklerini görüyoruz; rastgele yaşıyor, rastgele iş yapıyorlar, çocukların eğitimi konusunda üstünkörü davranıyorlar. Bugün gürültü çıkarıp küçük bir yanlışından dolayı bir yaramazı cezalandırırlar, yarın ona gerçek bir sevgi deklerasyonu sunarlar, öteki gün onu vaadlerle satın almaya kalkışırlar ve ertesi gün onu, lütufta bulunmayı redederek yeniden cezalandırırlar. Bu ana babalar her zaman eksiksiz bir güçsüzlüğün ortasında, yaptıklarının bilincinde olmadan çırpınıp durur. Babanın otoritenin bir türünü, annenin de bir başkasını seçtiği durumlar da vardır. Çocukların bu durumda herşeyden önce diplomat olması ve anne ile baba arasında gidip gelmeyi öğrenmesi gerekmektedir. Sonuçta ana babaların çocuklara hiçbir ilgi gös-

temnedikleri ve yalnızca kendi rahatlarını düşündükleri açıkça ortadadır.

Bir Sovyet ailesinde ana babanın gerçek otoritesi neye dayanmalıdır?

Ana baba ororitesinin asıl temeli ancak ana babanın işi ve yaşamı, onların yurttaşlık kişiliği, tutum ve davranışları olabilir. Aile sorumluluk dolu, büyük bir çalışma kolektifidir: Ana baba bu çalışmayı yönetir ve çocukların yaşamı ve mutluluğu için, toplum için ondan sorumlu olur. Eğer ana babalar bu işi dürüstçe ve akılcı bir biçimde oluştururlarsa, eğer saptadıkları amaçlar büyük ve güzelse, eğer kendileri de kendi görevlerinin bilincindelerse, bu onların baba otoritesine sahip olduğunu, başka temeller aramaya gereksinme duymadıklarını, onlara öyle yapay icadlar gerekmediğini gösterir.

Çocuklar büyümeye başlayınca babanın ya da annenin nerede çalıştığını, sosyal durumlarının ne olduğunu öğrenmek ister. Ana babalarının neyle ilgilendiğini, nasıl yaşadığını, çevrelerinin ne olduğunu en kısa zamanda bilmek durumundadırlar. Babanın ya da annenin mesleği çocuğun gözlerinde saygın, değerli ve ciddi bir şey olarak görünmelidir. Ana babanın nitelikleri çocuklar için herşeyden önce, onların topluma karşı sahip oldukları nitelikler, yalnız görünürde değil, ama gerçek değerler olmak zorundadır. Çocukların, soyut olmayan, ama ülkemizin ilerlemelerinin temelinde bulunan bu nitelikleri görmesi çok önemlidir. Onlar için gerekli olan, övünme değil, ama iyi bir Sovyet gururudur ve aynı zamanda çocukların yalnızca anne ve babalarıyla gururlanmaları değil, ülkemizin büyük yurttaşlarının isimlerini bilmeleri ve anne ya da babalarını kendi gözlerinde bu büyük kişilikler sırasına koymaları da kaçınılmazdır.

Ve tüm insanî etkinliklerin kendi kutsallığı ve kendi güçlükleri olduğunu her zaman anımsamak gerekir. Ana babalar çocuğun gözlerinde hiçbir zaman eşsiz insanlar, kendi alanlarındaki rekortmenler olarak görünmemelidir. Çocuklar başkalarının, doğal olarak da anne ve babalarının en yakın dostlarının niteliklerini de bilmelidir. Ana babanın uygar otoritesi, ancak eğer övüngen ya da sonradan görme birinin değil de ko-

lektifin bir üyesinin otoritesiyse kendi gerçek düzeyine yükselebilir. Eğer oğlunuzu babasının çalıştığı fabrikayla gurur duyacak bir tarzda yetiştirmişseniz, eğer o bu fabrikanın başarılarıyla seviniyorsa, onu iyi yetiştirmişsiniz demektir.

Ama ana babalar yalnızca, kendi kolektiflerinin sınırlı cephesinin üyeleri olarak davranmamalıdır. Bizim yaşamımız sosyalist toplumun yaşamıdır. Anne ve baba çocuklarına, bu yaşamın katılımcısı olduklarını göstermek zorundadır. Uluslararası yaşamın olayları, büyük edebi yapıtlar, tüm bunlar babanın yaşamında, duygularında, isteklerinde yansımalıdır. Yalnızca, yaşamı dopdolu yaşayan bu ana babalar - ülkemizin gerçek yurttaşları-çocuklarının karşısında gerçek bir otoriteye sahip olabilirler. Sırf çocuklarınızın görmesi ve niteliklerinizle etkilenmesi için "kasıtlı" bir yaşam sürdürmek zorunda olduğunuzu lütfen düşünmeyin. Bu yanlıştır. Siz bu yaşamı gerçekten ve içtenlikle sürdürmeli, ama çocuklarınızın önünde bununla gösteriş yapmamalısınız. Sakin olun, onlar yalnızca gerekeni görür.

Siz yalnızca yurttaş değil, aynı zamanda babasınız. Babalık görevinizi mümkün olan en iyi biçimde yerine getirmek zorundasınız, otoritenizin temeli buradadır. Ve herşeyden önce çocuğunuzun nasıl yaşadığını, neyle ilgilendiğini, sevdiği ve sevmediği, istediği ve istemediği şeyleri bilmelisiniz. Arkadaşlarının kimler olduğunu, kiminle ve neyle oynadığını, ne okuduğunu ve okuduğu şeyi nasıl kavradığını bilmelisiniz. Çocuk okula gidiyorsa okula ve öğretmenlerine karşı tutumunu, karşılaştığı güçlüklerin neler olduğunu ve sınıfta nasıl davrandığını bilmelisiniz. Bunlar onun en küçük yaşlarından itibaren her zaman bilmek zorunda olduğunuz şeylerdir. Olabilecek çeşitli çatışma ve sıkıntıları beklenmedik bir zamanda öğrenmemeli, bunları önceden sezmeli ve önlemelisiniz.

Bütün bunları bilmeniz gerekir, bu kesinlikle, çocuğunuzu sürekli ve sıkıcı sorgulamalar, aşağılık ve tedirgin edici bir ispiyonculukla hırpalamanız demek değildir. Bunu başlangıçtan beri öyle yapmalısınız ki, çocuklar yaptıklarını size kendileri anlatsın, size bunları anlatmak için istek duysun, sizin de haberinizin olmasını istesinler. Bazen çocuğunuzun ar-

kadaşlarını evinize davet etmeli, onlara ikramda bulunmalısınız, bazen de bu çocukların ailelerine gidebilir, ilk fırsatta bu ailelerle tanışabilirsiniz .

Bütün bunlar çok zaman almaz, çocuklara ve onların yaşamına ilgi göstermek yeterlidir.

Eğer bu ilgiyi gösteriyorsanız ve onların yaşamından haberdarsanız bu durum çocukların gözünden kaçmaz. Ana babaların işin içinde olmasından hoşlanır ve sonuçta onlara saygı duyarlar.

Bilgiye dayalı otorite yardımı kolaylaştırır. Her çocuğun yaşamında, nasıl davranacağını bilemediği, öğüde ve yardıma gereksinme duyduğu pekçok durum vardır. Belki o bu desteği sizden istemeyecektir, çünkü bunun nasıl yapılacağını bilmemektedir, ona kendiliğinizden yardım etmelisiniz.

Bu yardım genellikle doğrudan bir öğüt, bir şaka, bir istek, bazen de bir emir olarak verilmelidir. Eğer çocuğunuzun yaşamını tanıyorsanız, en iyi nasıl davranmak gerektiğini kendiniz göreceksiniz. Bazen de bu yardımın, çocuğun bir oyununda yer alarak olsun, arkadaşlarıyla tanışarak olsun, öğretmeniyle konuşmak için okula giderek olsun, özel bir tarzda yapılması gerekir. Eğer birden fazla çocuğunuz varsa, bu en avantajlı durumdur, ağabey ve ablalardan yardım istenebilir.

Ana babaların yardımı tatsız, cansıkıcı, tedirgin edici olmamalıdır. Bazı durumlarda çocuğu, işin içinden çıkması için yalnız bırakmak kaçınılmazdır, çocuğun güçlüklerin üstesinden gelmeye ve karmaşık sorunları çözmeye alışması gerekir. Ama bunu nasıl yapacağı her zaman gözlemlenmeli, umutsuzluğa ve şaşkınlığa düşmesine izin verilmemelidir. Çocuk sizin özeninizi, ilginizi ve ondaki güçlere duyduğunuz güveni anlamalıdır.

Yardıma dayalı otorite, dikkatli ve özenli bir yönetmeyle, bilgiye dayalı otoriteyle tamamlanır. Çocuk kendi yanındaki varlığınızı, özenli ilginizi duyumsayacak, ama aynı zamanda ondan birşeyler beklediğinizi, herşeyi onun için, onu tüm sorumluluklarından sıyırmak için yapmadığınızı bilecektir.

Ana baba otoritesinin ikinci temel noktasını oluşturan şey sorumluluktur. Çocuk hiçbir zaman kendisini ve aileyi yönlendirmenizin sizin açınızdan bir sevinç ya da bir doyum olduğunu düşünmemelidir. Sovyet toplumuna karşı yalnızca kendinizden değil, ondan da sorumlu olduğunuzu bilmelidir. Oğlunuza ya da kızınıza onları yetiştirdiğinizi, onların daha öğrenecek pekçok şeyleri olduğunu, iyi yurttaşlar, başarılı insanlar olmaları gerektiğini, ana babanın onlardan sorumlu olduğunu ve bu sorumluluktan korkmadıklarını içten ve kararlı bir tarzda söylemekten çekinmemek gerekir. Sorumluluk yalnızca yardımın değil, ama isteğin de üzerinde kurulur. Bazı durumlarda bu istek, itiraz kabul edilmeden en katı biçimde ele alınmalıdır. Bu arada eğer sorumluluğa dayalı otorite çocuğun kafasında yeni oluşuyorsa, böyle bir isteğin sonuç vermeyeceğini de söylemek gerekir. Çocuk daha küçük yaşlarda, kendisinin ve ana babasının ıssız bir adada yaşamadığını anlamalıdır.

DİSİPLİN

"Disiplin" sözcüğünün birçok anlamı vardır. Kimileri bundan davranış kurallarının tümünü anlar. Diğerleri disiplini, insanda eğitim yoluyla oluşmuş alışkanlıklar olarak tanımlar, bazıları da disiplinde halâ yalnızca itaatı görür. Bütün bu değişik düşünceler gerçeğe az çok yakındır, ama iyi bir eğitici çalışma yapmak için, disiplin kavramında da daha net bir düşünceye sahip olmak gerekir.

Disiplinli birisi bazen itaatkârlığı ile dikkati çeken bir insan olarak tanımlanır. Kuşkusuz çoğu durumda bu insanın, üstlerinin ve bağlı bulunduğu yapıların emir ve isteklerini zamanında ve çabuk yerine getirmesi gerekmektedir, ama yine de Sovyet toplumunda itaat denilen şey disiplinli bir insanı tanımlamak için kesinlikle yetersiz bir veridir, yalın ve katıksız biri itaakârlık, hele devrimden önceki okulların istediği körükörüne itaatkârlık bizi hoşnut edemez.

Biz Sovyet yurttaşı için daha karmaşık bir disiplin gerektiğini düşünüyoruz. Biz onun yalnızca hangi amaç ve hangi

nedenle olursa olsun şu ya da bu emri yerine getirmesi gerektiğini düşünmesini değil, etkin bir biçimde sorgulamasını ve mümkün olan en iyisini kendisinin yapmasını istiyoruz. Üstelik biz yurttaşımızdan, yaşamının her anında görevini yapmaya emir ya da buyruk beklemeden hazır olmasını, etkin bir irade ve inisiyatifle donanmasını bekliyoruz. Böylece ülkemize ve toplumumuza gerçekten gerekli ve yararlı olanı yapacağını ve bunu yapmaktan hiçbir güçlük, hiçbir engelle vazgeçmeyeceğini umuyoruz. Ya da tersine biz Sovyet yurttaşından, salt kendisi için yararlı ve hoş olan işlerden değil, başkalarına ya da tüm topluma zarar verecek işlerden de sakınmayı bilmesini istiyoruz. Ayrıca yurttaşımızdan hep, kendisini hiçbir zaman özel işlerinin, fabrikadaki iş alanlarının, ailesinin dar çemberiyle sınırlandırmamasını, başkalarının da işlerini, yaşamlarını, davranışlarını görmesini, bilmesini, kişisel rahatını biraz feda etmek zorunda kalsa bile, başkalarına yalnız sözde değil, fiiliyatta da yardım etmeyi bilmesini istiyoruz. Ve herkesten ortak düşmanımıza karşı, tüm sıkıntı ve tehlikelere karşın, sağlam bir direniş ve kararlı bir tepki bekliyoruz.

Tek kelimeyle Sovyet toplumunda bizim yalnızca, doğru ve toplum için en yararlı olan davranış çizgisini her koşulda ve her zaman seçme yeteneğine sahip olan ve bunda her türlü güçlüğe ve sakıncaya karşın sonuna kadar direnmek için gereken kararlılığı gösteren kimseye disiplinli insan deme hakkımız vardır.

Bu anlamda disiplinli bir insanın, yalnızca disiplinin, yani yönetme ve itaatın yardımıyla oluşması mümkün değildir. Disiplinli Sovyet yurttaşı ancak yararlı etkilerin tümüyle birden oluşabilir ki, bunların arasında ilk planda gelmesi gereken, iyi bir politik eğitim, genel kültür, kitaplar, gazeteler, iş ve toplumsal etkinlikten ikinci planda görünebilen oyun, eğlence ve dinlenmeye kadar pekçoğunu sayabiliriz. Ancak tüm bu etkilerin birlikteliğiyle iyi bir eğitim yapılabilir ve Sovyet toplumunun gerçekten disiplinli yurttaşını kazanmak yalnızca bunun sayesinde mümkün olur.

Ana babalara şu temel ilkeyi her zaman anımsamalarını özellikle yeniden öğütlüyoruz: Disiplin, "disipline edilmiş"

belli ölçülerin sonucu değil, ama tüm eğitim sistemi, tüm yaşam koşulları ve çocuğun boyun eğdiği tüm etkilerdir. Bu anlamda disiplin iyi bir eğitimin nedeni değildir, yöntemi değildir, aracı değildir, ama onun sonucudur. Doğru bir disiplin eğitimcinin, elindeki tüm araçlarla tüm güçlerini yönelttiği işte bu mutlu sondur. Bu nedenle her ana baba oğluna ya da kızına okuması için bir kitap verirken, ona yeni bir arkadaş tanıştırırken, çocukla uluslararası durum, fabrikanın işleri ya da kendi başarıları konusunda söyleşirken, öteki amaçlar arasında az çok gelişkin bir disiplin düzeyi amacını hedeflemeyi bilmek zorundadır.

Biz böylece disiplinden tüm eğitimci çalışmanın genel sonucunu anlıyoruz.

Ama bu çalışmanın, disiplinin oluşumuyla yakından ilgili olan ve sık sık da disiplinle karıştırılan daha sınırlı bir alanı var: Sistem. Disiplin nasıl tüm eğitici çalışmanın sonucuysa, sistem de yalnızca bir araç, bir eğitim yöntemidir. Sistemle disiplin arasında, ana babaların iyi ayırdetmesi gereken çok önemli farklar vardır. Örneğin disiplin, bizim her zaman yetkinlik beklediğimiz bu alana bağlıdır. Biz her zaman ailemizde, işimizde en iyi, en titiz disiplini istiyoruz. Başka türlü de olamaz: Disiplin bir sonuçtur ve biz herşeyde en iyi sonuçlar için mücadele etmeye alıştık. "Bizde eşsiz bir disiplin yok, ama biz de zaten onu istemiyoruz" diyecek birine rastlamak güçtür.

Böyle bir insan ya bir aptal, ya da gerçek bir düşmandır. Normal olan her insan en üst düzeyde disiplini, yani en iyi sonucu kazanmak zorundadır.

Sistem çok başka bir şeydir. Sistem daha önce de söylediğimiz gibi yalnızca bir araçtır ve biz genel olarak her aracın, yaşamın hangi alanında olursa olsun, yalnızca uygun ve amaca yönelik olduğu zaman kullanılması gerektiğini biliyoruz. Bu nedenle en iyi disiplini oluşturmak mümkündür, biz bunu hep istedik. Ama herhangi bir sistemi ideal olarak, en iyi sistem olarak düşünmek mümkün değildir. Bazı durumlarda bir sistem en uygununu oluşturur, bazı durumlarda diğeri.

Ailedeki sistem farklı koşullarda tek tip olamaz ve olmamalıdır. Çocukların yaşı, yetenekleri, çevre, komşular, evin büyüklüğü ve kullanışlılığı, okul yolu, sokakların canlılığı ve daha nice başka koşul sistemin karakterini belirler ve değiştirir. Bir sistem çok çocuklu, kalabalık bir aile için uygundur, bir diğeri tamamen farklı, çocuksuz bir aile için. Küçük çocuklar için iyi sonuçlar veren bir sistem, daha büyük çocuklara uygulandığında zararlı olabilir. Kız çocuklarına biraz büyüdüklerinde uygulanan sistemin bile kendi özellikleri vardır.

Böylece sistem sözcüğünden kararlı ve değişmez bir şey anlamı çıkarılamaz. Bazı ailelerde sık sık bu yanlışa düşülür, azizler gibi, kesinlikle benimsenmiş bir sistemin erdemine inanılır, aileye ve çocuklara zarar da verse dokunulmazlığı korunmaya çalışılır. Bu türden değişmez bir sistem bir süre sonra, olumluluk yerine yalnızca olumsuzluk getiren cansız bir şey olur.

Sistem hem karakterinden, hem de yalnızca bir eğitim aracı olmasından dolayı değişmez birşey olamaz. Her eğitim belirli amaçlara yöneliktir ve bu amaçlar her zaman değişken ve karmaşıktır. Örneğin çocuklar çok küçükken, ana babaların önünde güç bir görev vardır: Çocuklara temizliği öğretmek. Bunu sağlamak için ana baba çocuklara belli bir sistem, yani yıkanmak, banyodan, duş ya da hamamlardan yararlanmak için, ev işi yapmak için, yataktan masaya kadar odanın temizliğini korumak için bazı kurallar uygular. Bu sistem düzenli olarak sürdürülmeli, ana babalar bunu hiçbir zaman unutmamalı, uygulamasını izlemeli, çocuklara kendiliklerinden yapamayacakları birşey sözkonusu olduğunda yardım etmeli ve onlardan iyi yapılmış bir iş istemelidirler. Eğer bu sistem iyi örgütlenirse olumlu sonuçlar verir ve öyle bir zaman gelir ki, çocuklar temizlik alışkanlığını edinmiş olur, çocuk artık kirli ellerle sofraya oturamaz. Öyleyse amaca ulaşıldığını söyleyebiliriz. Bu noktaya ulaşmak için gerekli olan sistem artık yararsızdır. Bu elbette sistemin bir günde değiştirilebileceği anlamına gelmez. Bu sistemin yeri aşamalı olarak, kazanılmış temizlik alışkanlıklarının güçlendirilmesini amaçlayan bir başkasıyla doldurulmalıdır ve bu da yapıldıktan sonra ana babanın önüne yeniden, daha karmaşık,daha önemli görevler gelir. Yal-

nızca temizlikle ilgilenmeyi sürdürmek ana baba açısından ancak salt yararsız değil, zararlı da olan bir güç kaybı olacaktır: Ruhsuz, temizlik alışkanlıklarından başka hiçbir şeye sahip olmayan, bazen ellerini kirletmemek için bir işi yarım yamalak yapan küçük temizlik hastaları bu tarzda yetişir.

Bu örnekten de anlıyoruz ki, bir sistemin yararlılığı geçici bir olgudur: Yararlılık bambaşka bir araçtır, sistem ise yalnızca bir araçtır.

Sonuç olarak ana babalara ne olursa olsun tek bir sistem salık vermek mümkün değildir. Çok sayıda sistem vardır ve koşullara en uygun olanını seçmek gerekir.

Kullanılacak sistemlerin bu değişkenliğine karşın yine de Sovyet ailesinde sistemin her zaman, bazı belirli ve her koşul için zorunlu çizgilerle ayırdedilmesi gerektiğini söylemek zorundayız.

Ana babaların dikkatini çektiğimiz ilk nokta şudur: Aileniz için seçilen sistem hangisi olursa olsun uygunlaştırılmış olmalıdır. Tüm yaşam düzeni aile içerisinde kurulmalıdır. Bu, başka birinin onu kendi ailesine uyarlaması için, ya da yaşamı daha da ilginçleştirdiği için değil, yalnızca, saptadığınız akılcı amaca ulaşmanızda kaçınılmaz olduğu için zorunludur. Sizin net olarak bu amacın bilincinde olmanız gerekir ve çoğu zaman bunu çocuklar da öğrenmelidir. Sistem her zaman sizin gözlerinizde ve çocuklarınkinde akılcı kurallar içermelidir. Eğer çocukların şu saatte eve dönüp diğerleriyle birlikte sofraya oturmasını istiyorsanız, çocuklar bu düzenin, annenin ya da hizmetçi kadının işini kolaylaştırmak için ve aynı zamanda tüm aile hep birarada günde birkaç kez toplandığı ve karşılıklı olarak birbirinin duygu ve düşüncelerini paylaştığı için kaçınılmaz olduğunu anlamalıdır. Eğer çocuklardan tabaklarında hiçbir şey bırakmamalarını istiyorsanız, çocuklar bunun, besin maddelerini üreten insanların emeğine duyulan saygıdan, ana babanın emeğine duyulan saygıdan ve aile ekonomisinin gereklerinden dolayı kaçınılmaz olduğunu anlamalıdır. Çocuklardan sofrada sessiz olmalarını isteyen ana babalar tanıyoruz. Çocuklar da bu isteğe uyarlar, ancak ne onlar, ne de ana babaları bu kuralın neden koyulduğunu bilirler. Ana ba-

balara bu sorulduğunda, sofrada konuşulursa yemeğin insanın boğazına kaçabileceğini söylemişlerdir. Bu kural doğal olarak saçmadır: Sofrada konuşma adeti herkeste vardır, bundan dolayı da kimsenin başına bir şey gelmemiştir.

Ana babalara, ailedeki sisteme uygun ve akılcı bir nitelik kazandırmaya özen göstermelerini öğütlerken onlara aynı zamanda, çocuklara her an şu ya da bu sistemin önemini açıklamanın hiç uygun olmadığını da söylemek zorundayız; bu türden konuşmalar ve açıklamalarla onların canını sıkmamak gerekir. Bunun neden gerekli olduğunu mümkün olduğu kadar çocukların kendilerinin anlamasına çaba gösterilmelidir. Ancak zorunlu durumlarda onlara yol göstermek gerekir. Genel olarak çocukların gerçekten kalıcı iyi alışkanlıklar edinmesi hedeflenmelidir ve bunun için de en önemli şey iyi örneklerdir. Davranış tarzına ilişkin akıl yürütme ve sürekli yinelemeler tüm olumlu deneyimleri berbat eder.

Her sistemin ikinci temel çizgisi, sistemin iyi tanımlanmış olmasıdır. Bugün dişlerin fırçalanması gerekiyorsa bu işi ertesi gün de yapmak gerekecektir; yatağın düzeltilmesi gerekiyorsa yine aynı şey sözkonusudur. Anne bugün çocuktan yatağını düzeltmesini isteyip, ertesi gün bunu kendisi yapmamalıdır. Böyle bir kararsızlık, sistemi anlamsız kılar ve onu birbiri arasında bağlantı olmayan rastgele öğütler durumuna indirger. İyi bir sistem, gerçekten kaçınılmaz olan durumları istisna kabul edersek dakik ve kesin niteliğiyle ayırdedilmelidir. Genel olarak her ailede öyle bir düzen kurulmalıdır ki, sisteme karşı en küçük başkaldırı bile zorunlu olarak karşılık bulsun. Bu, çocuk daha çok küçükken yapılmalıdır ve ana babalar sistemin kurulmasına ne kadar çok önem verirse, karşı çıkışlar o kadar az olacak, sonuçta da cezalara başvurma durumları seyrekleşecektir.

Ana babaların dikkatini özellikle şu noktaya çekiyoruz. Pekçok ana baba yanlış düşünüyor: Çocuk sabah yatağını düzeltmedi, bu konuda herhangi birşey yapmak gerekir mi? Herşeyden önce bu ilk kez olmuştur, sonra çocuğu böyle küçük bir şey için sinirlendirmemek gerekir. Bu görüş tamamen yanlıştır. Eğitimde önemsiz şeyler yoktur. Düzeltilmemiş bir yatak yalnızca ihmalin ilk belirtisi değil, ama aynı zamanda

kurulu sistem açısından bir küçümsenme, ana babaya karşı açık bir düşmanlık biçimi alabilen bir deneyimin başlangıcıdır.

Sistemin değişmezliği, dakikliği ve niteliğindeki zorunluluk, eğer ana baba bu konuda içten değilse, çocuklardan buna katlanmalarını zorla istiyorsa ve aynı zamanda kendileri de düzensiz bir yaşam tarzına sahipse ve hiçbir sisteme bağlı değillerse büyük ölçüde tehlikededir. Ana babanın sisteminin çocuklarınkinden farklı olması elbette çok doğaldır, ama bu ilkesel bir farklılık olmamalıdır. Eğer çocuklara sofrada okumayı yasaklamışsanız, aynı şeye kendinizin de uyması gerekir. Çocukların yemekten önce ellerini yıkamaları konusunda ısrarcı olurken, bunun sizden de beklendiğini unutmayın. Yatağınızı kendiniz düzeltmeye çalışın, bu iş ne zor, ne de utandırıcıdır. Tüm bu küçük ayrıntılar sanıldığından daha önemlidir.

Aile içerisindeki, evdeki sistem şu özel noktalara dayanmalıdır: Yatma ve kalkma saatleri hem iş, hem de tatil günleri için dakik olarak belirlenmelidir, beden ve giysi temizliğinin kuralları, çamaşır ve giysi değiştirme koşulları ve günleri, onları giyinme ve temizleme tarzı, çocuklar herşeyin yerini öğrenmelidir, oyundan ve çalışmadan sonra herşeyi yerli yerine koymalıdır, çok küçük yaşlardan itibaren tuvaletleri, lavaboyu ve banyoyu kullanmayı bilmelidir, elektriği, lambayı gerektiği zaman yakıp söndürmeye dikkat etmelidir. Sofrada özel bir sistem olmalı, her çocuk masadaki yerini bilmeli ve oraya zamanında oturmalıdır, sofrada uygun biçimde davranmayı bilmeli, çatal ve bıçağı doğru kullanmayı öğrenmeli, masaya bir şey dökmemeye, örtüye leke yapmamaya, tabağındaki herşeyi bitirmeye çaba göstermeli, yiyeceğinden fazlasını istememelidir.

Çocuğun, okula başladığı zaman özellikle önem kazanan çalışma zamanının kullanımı kesin bir sisteme bağlanmalıdır. Ama önceden de gezme, oyun, dinlenme, vb. saatlerinin düzenlenmesi istenilen bir şeydir. Egzersize çok dikkat etmek gerekir. Bazıları çocukların koşmaya, bağırmaya ve genelde de enerjilerini bağırıp çağırarak açığa vurmaya gereksinme duyduğunu düşünür. Çocukların yetişkinlerden daha

çok harekete gereksinme duyduğundan hiç kuşku yoktur, ama bu gereksinmeyi körükörüne karşılamak gerekmez. Çocukların kafasına yerine göre hareketli olma alışkanlığını yerleştirmek, gerektiği zaman da uslu durmayı bilmelerini öğretmek kaçınılmazdır. Her durumda, evde koşmalarına, atlayıp zıplamalarına izin vermemek gerekir; bunların bahçede, avludaki oyun alanında yapılması en uygun olanıdır. Çocuklara seslerini ayarlamayı bilmelerini de öğretmek kaçınılmazdır.Çığlıklar, bağırmalar, gözyaşları, tüm bunlar aynı düzenin görüngüleridir: Bunlar gerçek bir gereksinmeden çok çocuktaki sinirliliğin belirtişidir. Çocuklardaki bu sinirli bağırmaların sorumlusu bazen ana babalar olur. Aileye kesin bir dinginlik havası getirecekleri yerde, seslerini çığlık düzeyine yükselterek sinirlenir dururlar.

Aile içerisindeki sistemin örgütlenmesinin genel yöntemi budur. Her ana baba bu genel uyarıları dikkate alarak aile yaşamını ailenin özelliklerine en uygun tarzda düzenleyebilir. Sistemde ana babalarla çocuklar arasındaki ilişkinin biçimi sorununun çok büyük önemi vardır. Bu alanda eğitim açısından büyük zarar taşıyan çok değişik sapmalara ve aşırılıklara rastlanabilir. Kimileri özendirmeyi, kimileri de açıklayıcı konuşmaları abartır, sevgiyi ya da emirleri, cesaretlendirmeyi, cezaları, ödülleri, katılığı abartanlar da vardır. Aile yaşamının akışında doğal olarak sevecenlik ya da katılık belirtisinin, söyleşinin, dahası ödünün gündeme geldiği pekçok duruma rastlanır. Ama sistemin sözkonusu olduğu durumda tüm bu biçimler yerini temel, tek ve en iyi olan biçime, yönetmeye bırakmak zorundadır.

Aile çok önemli ve sorumluluk yüklü bir iştir. Aile dopdolu bir yaşam getirir, aile mutluluk getirir. Ama her aile, özellikle Sovyet toplum yaşamında, herşeyden önce büyük bir iş, bir devlet işidir. Sistem bu nedenle yerleşmeli, gelişmeli ve pratik bir kurum gibi işlevsel olmalıdır. Ana babalar pratik bir havaya girmekten korkmamalıdır. Bu havanın annenin ya da babanın sevme duygularına ters düştüğünü, kendileriyle çocuklar arasındaki ilişkilere kuruluk ve soğukluk getirebileceğini düşünmemelidir. Üyeler arasındaki karşılıklı sevgi ve saygı için olduğu gibi çocukların iyi eğitimi için de kaçınılmaz olan bu dinginlik ortamını yalnızca, ailedeki bu

gerçek ve ciddî pratik havanın yaratabileceğine inanıyoruz.

Ana babalar pratik isteklerinde, mümkün olduğu kadar anında, dingin, nazik ve dengeli, ama her zaman kararlı bir ton kullanmalı, çocuklar da çok küçük yaşlardan başlayarak butona alışmalı, bu istekleri dinlemeye ve onları isteyerek yerine getirmeye alışmalıdır. Çocukla şakalaşmak ya da onunla oynamak istense bile, isteğin yerinde oluşu ve onu yerine getirmenin gerekliliği konusunda, ne sizde ne de onda hiçbir kuşku bırakmayacak bir tonda kısaca ve kesin olarak emir vermeyi de bilmek gerekir.

Ana babalar bu emirleri vermeyi zamanında, çocuk bir buçuk ya da iki yaşındayken öğrenmeye başlamalıdır. Bu hiç de zor değildir. Yalnızca düzeninizin aşağıdaki gerekleri karşılayıp karşılamadığına dikkat etmeniz yeterlidir.

1-İstekler kızgınlık, bağırıp çağırma ve öfkeyle söylenmemeli, ama yalvarma biçiminde de olmamalıdır.

2-Çocuğun gücünü aşmamalı, ondan zahmetli bir çaba istenmemelidir.

3-Akılcı, yani sağduyuyla ters düşmeyecek biçimde olmalıdır.

4-Sizden ya da başka ana babalardan gelen başka bir istekle de çelişmemelidir.

Emir bir kez verilince zorunlu olarak yerine getirilmesi gerekir. Sonradan unutulacak olan bir emri vermek kötü bir şeydir. Ailede bütün öteki işlerde olduğu gibi kesin ve özenli bir denetim kaçınılmazdır. Doğal olarak ana babalar bunu çocukları ayrımsamadan sık sık yapmalıdır. Çocuk genel olarak verilen emrin yerine getirilmesi gerektiğinden kuşku duymamalıdır. Ama çocuğa, yerine getirilmesinin nitelik bakımından büyük önem taşıdığı daha karmaşık bir görev verildiği zaman, açıktan bir denetim kesinlikle yerinde olur.

Çocuk istenilen şeyi yapmazsa ne olacak? Herşeyden önce böyle bir durumla karşılaşmamaya özen göstermek gerekir. Ama çocuk sizi dinlemiyorsa, ilk defasında emri daha

ciddî ve daha soğuk bir tonla, yaklaşık şöyle diyerek yinelemek uygun olur:

-Sana bunu yapmanı söyledim, ama sen yapmadın. Hemen yap ve bir daha böyle bir şey olmasın.

Emri yineleyip yerine getirilip getirilmediğini gözlemlerken aynı zamanda, böyle bir durumda neden bir karşı koyuşla karşılaşıldığını anlamak için düşünmek gerekir. Bazı noktalarda kendinizin hatalı olduğunu, olayı kötü ele aldığınızı, gözünüzden bazı şeylerin kaçmış olduğunu göreceksiniz. Bu tür yanlışlardan kaçınmayı deneyin.

Bu alandaki en önemli şey, çocuğun söz dinlememe alışkanlığı kazanmamasına ve ailedeki sistemin zarar görmemesine dikkat etmektir. Bu alışkanlığın biçimlenmesine yol açmanız ve çocuklara, emirlerinizi laf olsun diye söylenmiş şeyler olarak görmeleri için izin vermeniz çok cansıkıcı olacaktır.

Eğer başlangıçtan itibaren buna göz yummazsanız, hiçbir zaman cezalara başvurmayacaksınız.

Eğer sistem başlangıçtan itibaren iyi gelişirse, eğer ana babalar onun gelişimini izlerse cezalar yararsız olacaktır. İyi bir ailede hiçbir zaman ceza verilmez, ailedeki eğitimin en iyi yöntemi budur.

Ama eğitimin öylesine ihmal edildiği aileler vardır ki, cezalardan vazgeçmek mümkün olmaz. Bu durumda ana babalar alıştıkları gibi çok beceriksizce bir tarza başvurur ve sık sık sorunu çözmek yerine ağırlaştırırlar.

Ceza çok güç bir şeydir; eğitimciden büyük ölçüde ihtiyat ve incelik ister; ana babalara cezadan mümkün olduğu kadar kaçınmalarını ama herşeyden önce uygun bir sistemi oturtmaya çalışmalarını yeniden öğütlüyoruz. Bu doğal olarak çok zaman alır, ama sabırlı olmak ve sonuçları sakince beklemek gerekir.

Tamamen istisna olan durumlarda bazı ceza türleri uygulanabilir: Bazı zevk ve eğlencelerden yoksun bırakma (sirke

ya da sinemaya gitmeyi erteleme, eğer harçlık vermeye alıştırmışsanız harçlığını kesme), arkadaşlarını görmeye gitmesine izin vermeme gibi.

Ana babaların dikkatini bir kez daha, cezaların iyi bir sistem olmadan bir şeye yaramayacağı olgusuna çekmek istiyoruz. Ama bu sistem varsa cezaya zaten gerek kalmayabilir, burada yalnızca daha fazla sabır gereklidir. Her durumda aile yaşamında doğru bir deneyim yaratmak, bir yanlışı düzeltmekten daha önemli ve daha sağlıklıdır.

Cesaretlendirme konusunda da oldukça ihtiyatlı olmak gerekir. Önceden hiçbir zaman hiçbir ödül vaadedilmemelidir. bir övgü ya da bir onama belirtisiyle yetinmek iyi olacaktır. Sevinç, zevkler, eğlenceler çocuğun iyi davranışlarına karşı bir ödül olarak değil, meşru gereksinmelerinin doğal olarak karşılanması anlamında sağlanmalıdır. Çocuk için gerekli olan, bunların her koşulda kendi değerlerinden bağımsız olarak verilmesidir, ödül olarak verilmesi halinde yararsız, dahası zararlı olur.

OYUN

Çocuğun yaşamında oyunun, yetişkin birinin yaşamındaki etkinlik ve çalışma kadar temel bir önemi vardır. Çocuk oyunda nasılsa, büyüdüğü zaman çalışırken de öyle olacaktır. Bu nedenle gelecekteki kişiliğin eğitimi herşeyden önce oyun içerisinde gerçekleşir.

Çocuğun oyunlarını denetlemek ve onlardan çocuğun eğitiminde yararlanmak için ana babaların şu sorun karşısında iyi düşünmeleri gerekir: Oyun nedir ve çalışmadan neyle ayırdedilir? Eğer ana babalar bu konuda düşünmemişse, eğer bu sorunu gerektiği gibi çözmemişse, çocuğu denetleyemeyecek, her özel durumda şaşırıp kalacak ve artık çocuğu yetiştirmekten çok onun huyunu bozacaklardır.

Herşeyden önce oyunla çalışma arasındaki farkın, çoğunlukla sanıldığı kadar büyük olmadığını söylemek gerekir. İyi bir oyun iyi bir çalışmaya, kötü bir oyun kötü bir ça-

lışmaya benzer. Bu benzerlik çok güçlüdür ve şu kesinlikle söylenebilir: Kötü bir çalışma iyi bir çalışmadan daha çok kötü bir oyuna benzer.

Her iyi oyunda herşeyden önce bir iş çabası ve bir zeka çabası vardır. Eğer çocuğa mekanik bir fare satın alır ve onu bütün gün siz sıçratıp yürütürseniz, çocuk yalnızca bakarak eğlendiği için, böyle bir oyunda olumlu hiçbir şey olamaz. Çocuk edilgen kalır ve tüm katılımı seyretmeye indirgenir Eğer çocuğunuz yalnızca bu tür oyunlarla ilgleniyorsa büyüdüğü zaman edilgen, çalışmayı başkalarına bırakmaya alışmış, inisiyatiften yoksun, çalışarak yeni birşeyler yaratmaya ve güçlüklerin üstesinden gelmeye alışık olmayan bir insan olacaktır.

Çabadan ve etkinlik göstermeden yoksun bir oyun her zaman kötü bir oyundur. Gördüğünüz gibi bu noktada oyun çalışmaya çok benzer.

Oyun çocuğa sevinç verir. Yaratma ya da zafer sevinci, nitelik sevinci. Daha iyi bir çalışma sağlar. Burada tam bir benzerlik vardır.

Bazıları çalışmanın oyundan, çalışma sorumluluk gerektirdiği halde, oyunda bunun olmamasıyla ayırdedildiğini düşünür. Bu doğru değildir: Oyunda da çalışmada olduğu kadar büyük bir sorumluluk payı vardır, elbette doğru dürüst bir oyun sözkonusuysa. Aşağıda bundan ayrıntılı olarak sözedeceğiz.

Peki oyun çalışmadan nasıl ayırdedilir? Tek bir noktada: Çalışma insanın maddi, kültürel, başka bir deyişle toplumsal değerlerin üretimine, kolektif üretime ya da onun yönetimine katılmasıdır. Oyun bu tür amaçlar gütmez, oyunun toplumsal amaçlarla doğrudan ilişkileri yoktur, ama dolaylı ilişkileri vardır: İnsanı bu fiziksel çabalara ve çalışma için kaçınılmaz olan ruh durumuna alıştırır.

Ana babalardan çocukların oyununun yönetilmesinde istemek zorunda olduğunuz şeyler şimdi açıktır. Oyunun çocuğun tek özlemi olmamasına ve onu toplumsal amaçlardan

uzaklaştırmamasına özen göstermek ilk planda gelmelidir. İkincisi de oyunda, çalışma için gerekli olan fiziksel ve ruhsal alışkanlıkları biçimlendirmelidir.

İlk amaç biraz önce de söylediğimiz gibi, çocuğu aşamalı olarak, yavaş yavaş ama kesinlikle oyunun yerini alacak olan çalışma alanına çekerek gerçekleşir. İkinci amaç ise oyunun kendisinin zekice yönetilmesidir. Oyunun seçimiyle ve oyunda çocuğa yapılan yardımla .

Şimdiki söyleşi boyunca yalnızca ikinci amaçtan söz edeceğiz, özel bir söyleşi de çalışma yoluyla eğitime ayrılacak.

Ana babaların çoğu kez oyunları gerektiği gibi yönetmede yetersiz kaldığı gözlemlenmiştir. Bu yetersizlik üç biçimde ortaya çıkar. Bazı ana babalar açıkça çocukların oyunuyla ilgilenmez ve çocukların nasıl oyun oynayacağını kendilerinden daha iyi bildiğini düşünürler. Çocukları diledikleri gibi ve diledikleri zaman oynar ve oyunlarını kendileri kurarlar. Diğer ana babalar bu konuya büyük bir dikkat harcarlar, öyle ki, her zaman çocukların oyunlarına karışır, onlara nasıl oynanacağını gösterir, çoğu kez yanıtını çocuktan önce verdikleri bilmeceler sorar ve bununla eğlenirler. Çocuğa da yalnızca ana babayı dinlemek ve onları taklit etmek kalır; böylece ana babalar çocuktan daha çok oynamış olur. Eğer çocuk birşeyler yapmak üzereyken güçlükle karşılaşırsa, anne ya da baba yanına oturup şöyle der:

-Sen bunu yapmayı bilmiyorsun, bak nasıl yapmak gerekiyor?

Eğer çocuk bir kesme işiyle uğraşıyorsa, anne ya da baba onun çabalarını bir süre izler, sonra elinden makası alarak şöyle der:

-Sana bir tane yapayım, nasıl yapıldığını gör.

Çocuk bakar ve gerçekten de babasının yaptığının çok başarılı olduğunu görür. Ona başka bir kağıt parçası uzatır ve yine kesmesini ister, başarılarından hoşnut olan baba da bunu severek yapar. Çocuklar bu durumda yalnızca ana babanın

yaptığını taklit eder, güçlükleri aşmaya, kendi yapıtının niteliklerini iyileştirmeye alışamaz ve yalnızca yetişkinlerin herşeyi iyi yapacağı düşüncesine çok çabuk kapılır. Bu çocuklarda başarısızlık korkusu ve kendi güçlerine güvensizlik gelişir.

Bazı ana babalar da en önemli şeyi oyuncakların sayısı olarak değerlendirir. Çocukları çok para harcadıkları ve bundan gurur duydukları oyuncaklara boğarlar. Bu evlerde çocukların odası bir oyuncak mağazasını andırır. Bu tür ana babalar karmaşık mekanik oyuncakları çok sever ve çocukların yaşamını bunlarla doldurur. Bu çocuklar en iyi durumda oyuncak koleksiyoncusu olur ve daha kötüsü -en sık görülen- bir oyuncağı bırakıp ötekine koşar, onlarla coşku duymadan oynar, oyuncaklarını bozar ve kırar ve ısrarla başkalarını isterler.

Bu alanda iyi bir yöneltme için, ana babaların çocukların oyununa ilişkin daha düşünceli ve daha yargılayıcı davranmaları gerekir.

Çocuklarda oyun, herbiri özel bir yönetme yöntemi gerektiren pek çok gelişim döneminden geçer. Bunların ilki odada oyuncaklarla oynanan dönemdir. Beş ya da altı yaşlarına doğru sona erer ve çocuğun yalnız başına oynamayı yeğlemesi, çok seyrek olarak bir ya da iki arkadaşın katılımını kabul etmesi olgusuyla ayırdedilir. Çocuk bu yaşta kendi oyuncaklarıyla oynamaktan hoşlanır ve başkalarınınkiyle isteyerek oynamaz. Çocuğun kişisel yetenekleri işte bu dönemde gelişir, yalnız başına oynarken bencil olacağından korkmamak gerekir. Bu birinci dönemin çok uzun sürmemesine ve normal bir süre sonra ikinci aşamaya geçilmesine dikkat edĕrek, ona yalnız oynama olanağı verilmelidir. Birinci dönemde çocuk grup olarak oynama yeteneğinden yoksundur, arkadaşlarıyla sık sık kavga eder ve onlarla ortak bir amaç edinmeyi bilemez. Ona bireysel oynama özgürlüğü verilmeli, arkadaşlarıyla oynamaya zorlanmamalıdır, çünkü bu, çocuktaki oyun isteğini yok eder, onda sinirlenme ve taşkınlık yapma alışkanlığı yaratır. Küçük yaşta yalnız başına iyi oynayan çocuğun, daha sonra arkadaşlarıyla da iyi oynayacağını korkmadan söylemek müm-

kündür. Çocuk bu yaşta büyük bir saldırganlıkla da kendisini gösterir, belli bir anlamda bir "mülk sahibi" dir. En iyi yöntem, çocuğun bu saldırganlığına fırsat vermemeye ve bu "mülkiyetçi" içgüdülerini eğitmeye dayanır. Çocuk yalnız oynarsa yeteneklerini geliştirir. Hayal gücü, yapıcı alışkanlıklar, maddi örgütlenme. Bu yararlıdır. Eğer onu kendi isteğine karşın grupla oynamaya zorlarsanız, onu böylece saldırganlıktan ve bencillikten kurtaramasınız.

Çocuğun yalnız başına oynama konusundaki bu tercihi, yerini kimilerinde daha erken, kimilerinde daha geç, arkadaşlarına ve grup oyunlarına duyulan ilgiye bırakır. Yeterince güç olan bu geçiş dönemini atlatması için çocuğa mümkün olduğu kadar yardım etmek gerekir. Arkadaş çevresi en uygun koşullarda genişletilmelidir.

Çocuk oyununun ikinci dönemi yönetme açısından daha güçtür, çünkü çocuklar artık ana babanın gözleri önünde oynamaz, ama daha geniş bir toplumsal alanda dolaşır. Bu dönem on bir, on iki yaşlarına kadar sürer ve okul yaşının bir bölümünü içine alır.

Okul çocuğa daha fazla arkadaş sağlar, ilgi alanını genişletir, onu özellikle oyun etkinliği konusunda daha güç bir alana sokar, ama buna karşılık hazır bir örgütlenme, daha net ve daha önemli olan belirli bir sistem, nitelikli eğitbilimcilerin yardımını getirir. İkinci dönemde çocuk artık toplumun, ama ince bir disipline, toplumsal denetime sahip olmayan bir çocuk toplumunun üyesi sayılır. Okul ikisini de sağlar, okul oyunun üçüncü dönemine bir geçiş biçimidir.

Bu üçüncü dönemde çocuk bir kolektifin, amacı yalnızca oyun olmayan emeğe dayalı bir kolektifin, bir okul kolektifinin üyesi olarak görünür. Bu nedenle bu yaşta oyun daha kolektif biçimler alır ve yavaş yavaş bazı kültür fizik hedeflerine, kolektif disiplin ve kolektif çıkar kavramı gibi bazı temel kurallara yönelerek sportif oyun haline gelir.

Oyunun gelişiminin bu üç döneminde ana babaların etkisinin büyük bir önemi vardır. Önem sıralamasında ilk sırayı doğal olarak, çocuğun henüz, yönetici olarak yalnızca ana ba-

banın bulunduğu ailenin dışında hiçbir kolektife üye olmadığı ilk dönem alır. Ama ana babanın etkisi diğer dönemlerde de önemli ve sağlıklı olabilir.

Oyunun bu üç döneminde, görünürdekinden daha gelişkin doyumlar, katıksız ve yalın tad alma için, istekleri; düşüncenin gelişimini güçlendirmek, hayal gücünü geliştirmek ve güçlükleri aşmak için de yeteneği işlemelisiniz. İkinci ve üçüncü dönemlerde çocuğunuzun topluma girdiğini ve ondan artık yanızca oynamayı bilmesinin değil, ama insanlara gerektiği gibi davranmayı bilmesinin de beklendiğini hiçbir zaman aklınızdan çıkarmamalısınız.

ÇALIŞMADA EĞİTİM

Ana babaların özellikle anımsaması gereken ilk şey şudur: Çocuğunuz emekçi toplumun bir üyesi olacaktır ve sonuç olarak bu toplumdaki önemi, yurttaş olarak değeri yalnızca, kolektif çalışmada yer almasına ve bu çalışmaya hazırlanabilme ölçüsüne bağlıdır. Rahatlığı, maddi yaşam düzeyi de buna bağlıdır, çünkü bu Anayasamızda yazılıdır: "Herkesten yeteneklerine göre, herkese emeği kadar". Biz tüm insanların yaratılıştan çalışma yeteneklerine sahip olduğunu, ama yaşam içerisinde bazılarının çok iyi, kimilerinin de daha kötü çalıştığını, birilerinin en basit, diğerlerinin daha karmaşık ve sonuç olarak daha değerli görevler yapmaya yetenekli olduğunu iyi biliyoruz. Bu farklı çalışma yetenekleri insan için doğa vergisi değildir, ama insanda tüm yaşamı, özellikle de gençlik dönemi boyunca biçimlenmiştir.

Sonuç olarak çalışmaya hazırlanma, çalışma yeteneğinin biçimlenmesi, yalnızca gelecekteki yurttaşın iyi ya da kötü hazırlanması ve eğitimi değil, ama onun gelecekteki çıkarlarının ve yaşam düzeyinin ilk nedenleridir.

Çok doğaldır ki, aile sınırları içerisinde genelde niteliklendirme olarak adlandırılan bu emekçi eğitim türünü çocuğa vermek çok güçtür. Aile iyi bir özel mesleki biçimlendirme vermek durumunda değildir; erkek ya da kız çocuk bazı toplumsal örgütlenmelerin içerisinde bir nitelik kazanır: Okulda, fabrikada, bir kuruluşta, yetenek kurslarında.

Aile hiçbir durumda ona özel mesleki bir biçimlendirme vermeye kalkışmamalıdır. Buna genellikle eskiden rastlanırdı: Eğer baba kunduracıysa, mesleğini oğluna öğretiyordu, eğer marangoz ise çocuk marangoz "çıraklığı" yapıyordu. Bilindiği gibi kızlar hep özendikleri ev kadınlığı mesleğini öğreniyorlardı. Sovyet yönetiminde gelecekteki yurttaşın niteliklendirilmesiyle devlet ilgilenir, devlet bu görev için çok sayıda güçlü ve iyi donatılmış kuruma sahiptir.

Ama, ana babalar ailedeki eğitimin mesleki biçimlendirmeyle hiçbir ilgisi bulunmadığını da kesinlikle düşünmemelidir. Çalışmaya aile içerisinde yapılan hazırlık, insanın gelecekte nitelik kazanması için çok büyük önem taşır. Aile içerisinde iyi bir çalışma eğitimi alan çocuk, sonraki mesleki hazırlığını büyük bir başarıyla gerçekleştirecektir. Oysa aile içerisinde hiçbir çalışma deneyimi kazanmamış olan çocuklar iyi bir nitelik de kazanamazlar, her türden başarsızlıklara uğrarlar ve devlet kurumlarının tüm çabalarına karşın kötü işçiler olacaklardır.

... Aile içerisindeki çalışma eğitiminde yöntemin şu yanı önemlidir: Çocuğa herhangi bir çalışma yöntemiyle yapabileceği belli bir görev verilmelidir. Bu görev kısa süreli, bir ya da iki günlük olmamalıdır. Aylara, dahası yıllara yayılan uzun süreli bir nitelik taşımalıdır. Araçların seçiminde çocuğa belli bir özgürlük tanımak ve ona işin yapılması ve niteliği konusunda belli bir sorumluluk yüklemek önemlidir. Çocuğa şöyle şöylenmesi uygun değildir:

- Al, işte bir süpürge, bu odayı süpür, şöyle.

Belirli bir odanın temizliğinin sağlanmasını uzun süreli bir görev olarak çocuğa vermek ve onu, kendi sorumluluğunda bu işi nasıl yapacağına karar vermesi için özgür bırakmak en iyisi olacaktır. Birinci durumda çocuğa yalnızca fiziksel güce dayalı bir iş önermiş olursunuz, ikincisinde ona bir örgütleme görevi verirsiniz, bu ikincisi daha gelişkin ve daha yararlıdır. Sonuç olarak emekçi görev daha karmaşık ve bağımsız, eğitim açısından daha iyidir. Pekçok ana baba bu durumu göz önüne almaz. Çocuktan şunu bunu yapmasını ister, ama ona çok anlamsız görevler vermiş olurlar. Küçük kız ya da erkek

çocuğu birşeyler satın alması için bakkala gönderirler, ama ona belirli ve sürekli bir iş, örneğin evdeki sabun ya da diş macununun bitip bitmediğini izleme görevi verilmesi çok daha iyi olacaktır.

Çocukların emeğinin aile yaşamına katılması çok erken başlamalıdır. Bu katılım oyun içerisinde başlamalıdır. Oyuncaklarının korunmasından, oynadığı ve oyuncaklarının bulunduğu yerin düzeninden ve temizliğinden sorumlu olduğu çocuğa gösterilmelidir. Ve bu işi ondan en genel çizgileriyle istemek gerekir: Bunun temiz olması gerek, eşya rastgele atılıp heryere dağılmamalı, oyuncaklar tozlu olmamalı. Doğal olarak ona bazı temizlik yöntemleri gösterilebilir, ama toz almak için temiz bir bez gerektiğini kendi kendine bulması, bu bezi annesinden kendisinin istemesi, bu bezle bazı yerleri temizlemesi, daha iyisini istemesi, vb. genel olarak olumlu olacaktır. Dahası gücü oranında, kuşkusuz gerekli araçlar da önüne koyularak kırık oyuncakların onarım işi de ona bırakılmalıdır.

Çocuk büyüdükçe emekçi görevleri daha karmaşık ve oyundan daha farklı olmalıdır. Çocuklara verilecek bazı iş türlerini sıralayacağız, kuşkusuz her aile kendi yaşam koşullarını ve çocukların yaşını hesaba katarak bu listeyi tamamlayıp düzeltebilir.

1-Bir odadaki ya da tüm evdeki çiçekleri sulamak,

2-Pencere kenarlarının tozunu almak,

3-Yemekten önce sofrayı hazırlamak,

4-Tuzluk ve diğer baharat kaplarının her zaman dolu olmasına dikkat etmek,

5-Babanın çalışma odasını düzeltmek,

6-Kitap raflarını ya da kütüphaneyi düzeltmek,

7-Gazeteleri toplamak ve onları, okunmuşları ve yenileri ayırarak belirli bir yere kaldırmak,

8-Kedi ya da köpeğin yemeğini vermek,

9-Lavaboyla ilgilenmek, sabun, diş macunu ve baba için traş bıçağı almak,

10-Bir odayı ya da bu odanın bir bölümünü temizlemek,

11-Kendi düğmelerini dikmek ve bunun için gereken herşeye eksiksiz sahip olmak,

12-Büfeyi toplamak ve düzenlemek,

13-Kendisinin, ana babanın ya da küçük kardeşinin giysilerini temizlemek,

14-Kartpostal, fotoğraf ya da resimlerle odayı süslemek,

15-Ailenin bir serası ya da bir sebze bahçesi varsa, belli bir bölümün çalışmalarıyla ekme ve toplama işleriyle ilgilenmek,

16-Evin çiçeklendirilmesine özen göstermek ve bunun için bazen kent dışına çıkmak (daha büyük yaştakiler için),

17-Telefon varsa telefona bakmak, evin telefon rehberini tutmak,

18-Daha büyükler için, ailece sinemaya ya da tiyatroya gitmeyi örgütlemek, programlarla ilgili bilgi edinmek, biletleri almak, saklamak,

19-Aile üyelerinin sık sık gittiği yerleri saptayarak ulaşım yollarının listesini tutmak,

20-Evdeki ecza dolabını düzenlemek, kendi sorumluluğundaki herşeyin tam olmasına özen göstermek,

21-Evde görülen haşaratları yoketmek için etkin önlemler olmak,

22-Bazı ev işlerinde anneye ya da ablaya yardım etmek.

Her aile kendi bünyesinde bu türden az çok ilginç olan ve

çocuğun gücünü aşmayan çok sayıda iş bulacaktır. Doğal olarak çocuğu işle boğmamak gerekir, ama her durumda ana babanın göreviyle çocuklarınki arasındaki farkın çok belirgin olmaması kaçınılmazdır. Eğer anne ya da baba ev işlerinde fazla zorlanıyorsa, çocuklar onlara yardım etmelidir. Bazen de şu durumla karşılaşılır: Eğer evde bir hizmetçi kadın varsa, çocuklar sık sık kendi yapabilecekleri işleri ona bırakmaya alışırlar. Ana baba bu konuda çok dikkatli olmalı ve mümkün olduğu kadar çocukların yapabileceği ve yapmak zorunda olduğu işleri hizmetçi kadının yapmamasını sağlamalıdır.

Ve çocuklar okula başladığında, onların evde daha çok çalışmayla karşı karşıya kalacağını her zaman anımsamak gerekir. Doğal olarak bu çalışma en önemli iş olarak değerlendirilmeli ve ilk plana geçmelidir. Çocuklar okul çalışmasıyla yalnızca bireysel değil, ama toplumsal da olan bir görevi yaptıklarını ve başarılarıyla yalnızca ana babalarına değil, devlete karşı sorumluluklarını da yerine getirdiklerini açıkça anlamalıdır. Öte yandan yalnızca okul çalışmasını önemli kabul edip diğer bütün emeğe dayalı işleri bir kenara atmak yanlış olacaktır. Okul çalışmalarına verilen salt öncelik çok tehlikelidir, çünkü çocukları, aile kolektifinin çalışmasını ve yaşamı küçümsemeye iter. Karşılıklı yardımla olabildiğince sık kendisini gösteren bir kolektiflik havası aile içerisinde sürekli duyumsanmalıdır. Bize şu sorulabilir: Çocuk hangi araçla şu ya da bu emeğe dayalı çalışmaya özendirilebilir ve özendirilmelidir? Bu araçlar çok değişiktir. Çocuk küçük yaşlarda doğal olarak pekçok şeyin kendisine salık verilmesine ve gösterilmesine gereksinme duyar ama genel olarak çocuğun, anne ya da babanın yapacak zamanı olmadığını gördüğü zaman şu ya da bu işin yapılması gerektiğini kendiliğinden anlaması ve kendi inisiyatifiyle aile kolektifine yardım etmesi durumunun ideal olarak değerlendirilmesi kaçınılmazdır. Çocuktaki bu çalışma düzenini, kolektifin gereksinmelerine duyduğu bu ilgiyi eğitmek, gerçek bir Sovyet yurttaşını eğitmek demektir.

Sık sık çocuğun, deneyimsiz olduğu için ya da yönlendirme eksikliğinden dolayı şu ya da bu çalışmanın gerekliliğini anlamada yetersiz kaldığı olur. Bu durumda ana baba onu ihtiyatla uyarmalı, çocuğa bu göreve yönelik dav-

ranışının bilincinde olması ve göreve katılması için yardım etmelidir. Bu noktaya varmanın en iyi aracı genel olarak çocukta bu çalışmaya ilişkin basit bir teknik ilgi uyandırmaktır, ama yanıltıcı olmamak gerekir. Çocuk, kendisinde özel bir ilgi uyandırmayan ve ilk anda ona cansıkıcı görünen işleri de yapmayı bilmelidir. Genel olarak çocuk öyle bir tarzda eğitilmelidir ki, emeğe dayalı çabasının temel unsuru, onun eğlendirici yanı değil, yararı ve gerekliliği olmalıdır. Ana babalar çocukta, hoşa gitmeyen işleri de sabırla ve surat asmadan yapma yeteneğini geliştirmelidir. Daha sonra çocuk büyüdükçe, eğer bu işin değerini kavramışsa, en sıkıcı işten bile zevk alacaktır.

İşe duyulan ilginin ya da işin gerekliliğinin çocukta çalışma arzusunu uyandırmak için yetersiz kaldığı durumda ricaya başvurulabilir. Bu araç diğerlerinden, çocuğu seçiminde tamamen özgür bırakarak kullanıldığında ayrılır. Zaten böyle olmalıdır. Rica çocuğa, ondan istediğiniz şeyi hiçbir baskı altında kalmadan, kendi isteğine göre yapmasını hissettirecek bir tarzda olmalıdır. Şöyle demek gerekir:

-Senden istediğim bir şey var. Gerçi bunun güçlüğünü, yapacak başka işlerin olduğunu biliyorum...

Rica, çocuğa seslenmenin en iyi, en olumlu aracıdır, ancak çok da abartılmaması gerekir. Özellikle, çocuğun kendisinden istediğinizi sevinerek yerine getireceğine emin olduğumuz zaman başvurulması tercih edilir. Eğer bu konuda kuşkularınız varsa, pratik bir ton ve güvenli, dingin bir tarzda görev vermenin alışılmış biçimine başvurun. Eğer çocuğunuzun küçük yaşlarından başlayarak, ona seslenmenin bu iki biçimini zekice ardarda kullanırsanız ve özellikle onun kişisel inisiyatifini gözetirseniz, ona çalışmanın gerekliliğini kendiliğinden görmesini ve bunu kendiliğinden yapmasını öğreteceksiniz ve istekleriniz hiçbir zaman yerine getirilmemiş olmayacaktır. Yalnızca eğitsel çalışmanızı ihmal ettiğiniz zaman baskıya başvurmak zorunda kalacaksınız.

Baskı, emrin basitçe yinelenmesinden soğuk ve titiz bir tonla yinelenmesine kadar çeşitli biçimler altında olabilir. Hangi durumda olursa olsun, hiçbir zaman fiziksel baskıya başvurmamak gerekir; çünkü bu, bütün araçların en az etkili

olanıdır ve çocukta çalışmaya karşı nefret duygusunu geliştirir.

Ana babaların en çok karşılaştığı sorun, tembel çocuklara nasıl davranacaklarını bilmemeleridir. Tembellik yani fiziksel çabaya duyulan nefret, ancak çok seyrek durumlarda sağlık bozukluğu, fiziksel zayıflık ve cansız karakterle açıklanabilir. Bu durumda doğal olarak yapılacak en iyi şey bir doktora başvurmaktır. Ama tembellik çocukta en çok, ana baba küçük yaşlardan başlayarak ondaki enerjiyi eğitmeyi, onu güçlükleri aşmaya alıştırmayı, onda ev işlerine yönelik ilgi uyandırmayı ihmal ettiği,ona çalışma alışkanlığını, çalışmanın yarattığı zevkin alışkanlığını vermediği zaman, kötü bir eğitimin sonucu olarak gelişir. Tembelliğe karşı mücadelenin tek yolu çocuğu aşamalı olarak çalışma alanına çekmek ve onda çalışmaya karşı yavaş yavaş ilgi uyandırmaktır.

..İşin niteliği üzerine de birkaç şey söylememiz gerekiyor. İşin niteliğine büyük önem verilmelidir: Her zaman en yüksek niteliği istemek ve bunu ciddî olarak istemek gerekir. Çocuk doğal olarak deneyimsizdir, genelde bir işi eksiksiz yapmak için fiziksel olarak yetersizdir. Ondan yalnızca kendi araçları, gücü ve anlayışı ölçüsünde nitelik istenmelidir.

Kötü bir iş nedeniyle çocuğu azarlamak, onu utandırmamak, ona sitem etmemek gerekir. İşin doyurucu bir tarzda yapılmadığı, düzeltmek için ya da tamamen yeni baştan yapmak için yeniden ele alınması gerektiği yalın ve dingin bir biçimde söylenmelidir. Ve ana baba hiçbir zaman çocuğun işini üstlenmemelidir; yalnızca bazı durumlarda, çocuğun gücünü açıkça aşan bir işin bir bölümünü yapabiliriz, böylece ona bu işi vererek yaptığımız yanlışı düzeltmiş oluruz.

Ana babalara, çalışma alanında bazı ödül ya da cezalara başvurmalarını kesinlikle önermiyoruz. Emeğe dayalı görev ve onun yapılması, çocukta kendiliğinden duyacağı bir sevinç yaratmalıdır. Ona iyi bir iş yaptığını söylemek, çocuğun çabalarının en iyi ödülü olmalıdır. Onun becerikliliğini, yaratıcı düşüncesini, çalışma yöntemlerini övmeniz onun için böyle bir ödül olacaktır. Ancak bu sözlü övgüleri de abartmamak ge-

rekiyor, çocuğun yaptığı işi özellikle dostlarınızın ve tanıdıklarınızın yanında övmeniz uygun değildir. Aynı şekilde onu kötü yapılmış ya da bitmemiş bir iş için de cezalandırmanız gerekmez. Bu durumda esas olan şey, işin hemen yapılmış olmasıdır.

CİNSEL EĞİTİM

Cinsel eğitim en güç eğitbilimsel sorunlardan biri olarak değerlendirilmektedir.

Gerçekten de bu denli karşık ve içerisinde bu denli yanlış düşünce taşıyan bir sorun yoktur. Yine de bu sorun pratikte bu denli güç değildir ve pekçok ailede sıkıntılı bir karamsarlığa düşülmeden basitçe çözümlenmiştir. Bu sorun yalnızca, öteki eğitsel sorunların bütünlüğünden soyutlanarak ayrıca değerlendirildiği ve kendisine çok büyük bir önem verildiği zaman güçleşir.

Ailedeki cinsel eğitim sorunu ancak, ana babalar çocuklarının cinsel eğitiminde gözetmek zorunda oldukları amacı açıkça ortaya koydukları zaman çözülebilir. Eğer bu amaç ana babalar için açıksa, ona ulaşmanın yolları da açık olur.

... Cinsel yaşam sorunlarında toplumsal ahlakın gerekleri nelerdir? Bu ahlak her kadının ve her erkeğin cinsel yaşamının, yaşamın her iki alanıyla da kesinlikle uyum içerisinde olmasını gerektirir: Aile ve sevgi. Yalnızca karşılıklı bir sevgi üzerine kurulmuş ve kendisini aile içerisinde yani eşlerin birliğinde, iki amaca yönelik birlikte gösteren cinsel yaşamı haklı ve meşru kabul eder: İnsanlık mutluluğu, çocukların doğumu ve eğitimi.

Sonuç olarak cinsel eğitimin amacı açıktır: Çocuklarımızı öyle bir tarzda eğitmeliyiz ki, cinsel yaşamın tatlarını yalnızca sevgiyle tanısın, sevinçlerini, sevgilerini ve mutluluklarını yalnızca aile içerisinde gerçekleştirsinler.

Çocuğunuzun cinsel içgüdüsünün eğitiminden söz ederken sonuç olarak onun gelecekteki sevgisinin eğitiminden ve bir ailenin gelecekteki üyesi olarak kendi eğitiminden söz etmek zorundayız. Başka bir cinsel eğitim zararlı ve anti-

toplumsal olacaktır. Her anne ve her baba önüne öyle bir amaç koymalıdır ki, yetiştirdiği geleceğin kadın ya da erkek yurttaşı yalnızca karşılıklı sevgide mutlu olabilsin ve cinsel yaşamın tadlarını yalnızca bu sevgi türünde arayabilsin. Eğer ana baba böyle bir şey amaçlamaz ve böyle bir amaca da ulaşamazsa çocuklar düzensiz bir cinsel yaşama, sonuç olarak da gözyaşı, mutsuzluk ve sıkıntı dolu bir yaşama sahip olacaklardır.

...Sevgiye ve ortak yaşama ilişkin sorunlarda, insanın genel yetenekleri, politik ve ahlaksal kişiliği, gelişimi, iş yapma kapasitesi, dürüstlüğü, yurduna bağlılığı, toplum içinduyduğu sevgi her zaman kesin bir rol oynayacaktır. Geleceğin insanının cinsel yaşama hazırlanmasının her zaman, her adımda, dahası ana baba ve eğitimcilerin cinsel eğitimi düşünmedikleri sırada bile gerçekleştiği de kesinlikle doğrudur."Tembellik tüm kötülüklerin anasıdır" diyen atasözü bu genel yasayı açıkça ortaya koyar, ama kötülüklerin yalnızca anası yoktur. Salt tembellik değil, ama toplumsal ahlak kurallarına ters düşen herşey insanı kaçınılmaz olarak toplum içerisinde yanlış davranışlara ve düzensiz bir cinsel yaşama yöneltir.

Sonuç olarak bu alandaki kararlı unsuru oluşturan şey, yalnızca cinsel eğitime ayrılmış bazı özel araçlar değil, eğitici çalışmanın kendi bütünlüğü içerisindeki genel karakteridir.

Ama bu sorunların çözümü için yararlı olacağı sanılan özel bazı yöntemler ve bazı davranış biçimleri de bulunur.Ve bu yöntemlere, bu davranışlara ilişkin büyük umutlar besleyen ve bunları eğitsel bilgeliğin en üst düzeyindeki ifadesi olarak değerlendiren insanlar vardır.

Bu özel reçetelerin açıkca, cinsel eğitimde izlenecek en zararlı yolları oluşturduğunu söylemek kaçınılmazdır ve özellikle bu konuda dikkatli olmak gerekir.

Eskiden cinsel eğitime çok büyük bir ilgi gösterilmişti. Birçok kimse cinsel alanın insanın fiziksel ve ruhsal olşumundaki kesin, temel alan olduğunu ve insan davranışlarının tamamen cinsel alana bağlı bulunduğunu düşünüyordu. Bu "kuramsal" önermelerin savunucuları gençkız

ya da delikanlının tüm eğitiminin gerçekte cinsel eğitim olduğunu kanıtlamaya çalışıyordu.

Bu "kuram" ların büyük çoğunluğu büyük bir kesime ulaşamadan kitaplarda sıkışıp kaldı, ama bir kısmı da geniş çevrelere sızdı ve en zararlı, en tehlikeli düşüncelere yolaçtı.

Herşeyden önce çocuğun cinsel yaşam konusunda akılcı bir hazırlık döneminden geçirilmesi için, hiçbir şeyin "utanılacak", hiçbir şeyin gizemli görünmemesi için uğraşılıyordu. Bu amaçla çocuğa mümkün olan en kısa sürede, bebeklerin dünyaya geliş gizini de açıklayarak, cinsel yaşamın gizlerini anlatmanın yolları aranıyordu. Ve doğal olarak gerçek bir "korku" ile, çocukları leylekler ve bebeklerin dünyaya gelmesinden sorumlu diğer kurgusal vaklıklar hakkında öyküler uydurarak aldatan "budalalar" la alay ediyordu. Tüm bunlar çocuğa açıkça anlatılır, cinsel yaşamın sunuluşunda utandırıcı hiçbirşey kalmazsa çocuğa iyi bir cinsel eğitim verilmiş olabileceğine inanılıyordu.

Bu tür öğütleri büyük bir dikkatle karşılamak gerekiyor. Cinsel eğitimin sorunlarını daha da dinginlikle aşmak ve bu noktada onarılmaz aptallıklar yapmamak gerekir. Kuşkusuz çocuk sık sık bebeklerin nereden geldiğini sorar, ama bu sorunla ilgilenmesi olgusundan, en küçük yaşlarından itibaren ona herşeyi anlatmak gerektiği sonucu çıkmaz. Çocuğun herşeyi bilmediği tek konu yalnızca cinsel sorun değildir. Yaşamın öteki alanlarında da bilmediği pekçok şey vardır ve yine de onu, olgunlaşmadan, yeteneklerinin üzerinde bilgilerle doldurmak için baskı altına almayız.

Çocuğa üç yaşındayken havanın neden soğuk ya da sıcak olduğunu, günlerin neden uzadığını ya da kısaldığını açıklamayız. Dahası ona yedi yaşındayken, bir uçak motorunun yapısını bu sorunla ilgilenmesine karşın açıklamayız. Her bilgi zamanı gelince verilir ve onu şöyle yanıtlamakta hiçbir tehlike yoktur:

Henüz çok küçüksün, biraz daha büyüdüğünde anlayacaksın.

Çocuğun cinsel sorunlara ısrarlı bir ilgi göstermediğini

ve zaten böyle olamayacağını görmek gerekir. Bu ilgi ancak ergenlik döneminde doğar, ama bu dönemde de zaten cinsel yaşamda çocuk için gizemli kalan hiçbir şey yoktur.

Bu nedenle çocuğun geçici bir sorusundan yararlanarak "bebeklerin doğmasının gizi"ni açıklamada acele etmenin ivedi hiçbir gerekliliği olamaz. Bu sorular çocukta henüz hiçbir özel cinsel merak uyandırmamaktadır ve gizin açıklanması onda hiçbir heyecan ya da sıkıntıya yolaçmaz. Eğer çocuğun sorusunu bir şaka ya da gülümsemeyle, az çok ustalıkla geçiştirirseniz, çocuk sorusunu unutacak ve başka şeyle ilgilenecektir. Ama ona kadınla erkek arasındaki ilişkilerin en özel ayrıntıları üzerine açıklamalara kalkışırsanız, merakını zorla cinsel alana çeker ve düş gücünü çok erken uyandırmış olursunuz. Ona vereceğiniz bilgiler tamamen yararsız ve gereksizdir, ama onda uyandıracağınız bu düşleme oyunu, çocukta, henüz zamanı gelmemiş cinsel tutkuların başlamasına neden olur.

Çocuğun, dünyaya gelmenin gizini arkadaşlarından öğrenmesinden ve bu bilgiyi saklı tutmasından endişelenmek tamamen gereksizdir. Gizin bu durumda hiçbir korkunç yanı yoktur. Çocuk insan yaşamının pekçok yanının, herkesin duymasının ve tüm toplumun gözleri önüne serilmesinin gerekmediği gizli, özel bir alan oluşturduğunu öğrenmelidir. Çocuklarla cinsel sorunlar ancak, çocukta özel yaşama yönelik tutum eğitildiği, bazı şeyler konusundaki suskunluğu bilgece koruma alışkanlığı biçimlendirildiği zaman ve sonuç olarak daha ileriki yıllarda konuşulabilir. Bu konuşmalar anne ile kız, ya da baba ile oğul arasında kesin bir gizlilik içerisinde geçmelidir. Bunun gerçekten ve kesinlikle yararlı olacağı görülecektir; çünkü bu konuşmalar gençkız ya da delikanlıda cinsel yaşamın doğal uyanışına denk düşer. Bu dönemdeki bu tür konuşmalar artık sakıncalı olamaz, çünkü ana babalar ve çocuklar, tartışmanın bazı yararlı nedenlerden dolayı kaçınılmaz olduğu gizli ve önemli bir konuya değindiklerini anlamışlardır. Bu konuşmalar cinsel sağlık, özellikle de cinsel ahlak sorunlarını içermelidir.

Cinsel olgunlaşma döneminde bu tür konuşmaların gereğini kabul etmekle birlikte, önemini çok da fazla abartmamak

gerekir. Doğruyu söylemek gerekirse, okulda örgütlenen bu konuşmaların bir doktor tarafından yapılması en iyisi olacaktır. Ana babalarla çocuklar arasında her zaman, arada bir bu denli güç konuların çok açık konuşulmasıyla bozulan bir güven, sevgi ve dürüstlük ortamının olması istenilen bir şeydir.

Çocuklarla cinsel konularla ilgili zamansız tartışmaların yapılmasını başka nedenlerden dolayı da salık vermiyoruz: Bu sorunların açıkça ve zamanından önce tartışılması çocuğu cinsel alanda kabaca akılcı bir kavram geliştirmeye yöneltir, yeni yetmenin bazen en özel cinsel deneyimlerini düşüncesizce başkalarına anlattığı böyle utanmazlığın kökeninde bu vardır.

Bu türden konuşmalar cinsel sorunu çocuğa dar bir fizyolojik açıdan sunar. Cinsellik konusu bu durumda sevgi konularıyla, yani kadın açısından daha düzeyli ve toplumsal olarak daha değerli bir davranışla güzelleşmemiştir.

Eğer çocuk sevgi konusunda hiçbir şey bilmiyorsa, cinsel ilişkilerin sevgiyle yüceldiği gerçeği küçük bir çocuğa nasıl anlatılabilir? Bu tür konuşmalar ister istemez dar bir fizyolojik çerçevenin dışına çıkamayacaktır.

Ama büyüdükleri zaman oğlunuz ya da kızınızla cinsel sorunlardan söz ederken, bu sorunu sevgiyle ilişkilendirmek ve genç kız ya da delikanlının kafasında tüm bu sorunlar için derin bir saygı, uygar, estetik ve insanca bir saygı yerleştirmek mümkün olacaktır. Gençlerimiz sevgi konularına edebiyattan, arkadaş çevrelerinden, deneyimden, toplum içerisindeki gözlemlerden alışıktır. Ana babalar gençlere, yeni yeni edindikleri bu bilgiler ve bu kavramlarla ilgili destek olmalıdır.

Cinsel eğitim, sevginin yani yaşamın umutlarla ve özlemlerle özdeşleşmesiyle güzelleşmiş büyük ve derin bir duygunun eğitimi olmalıdır. Ama böyle bir eğitim dar fizyolojik sorunların açık ve düşüncesiz bir sınavına başvurmadan verilmelidir.

Böyle bir cinsel eğitim nasıl verilmelidir? Bu alanda herşeyden önce örnekler var. Anne ile baba arasındaki gerçek sevgi, karşılıklı saygı, birinin diğeri için gösterdiği destek ve

ilgi, karşılıklı olarak açıkça belirttikleri sevgi ve sevecenlik (çocuk eğer yaşamının ilk yıllarından beri bunların tanığıysa), güçlü eğitsel etkenlerdir ve çocuklarda zorunlu olarak kadınla erkek arasındaki bu denli güzel ve bu denli ciddi ilişkilere ilgi uyandırır.

İkinci çok önemli etken genelde çocuktaki sevgi duygusunun eğitimidir. Eğer çocuk büyürken ana babasını, erkek ve kız kardeşlerini, okulunu, yurdunu sevmeyi öğrenmemişse, eğer karakterinde kaba bir bencilliğin tohumları gelişmişse, artık seçeceği kadını derinlemesine sevebileceğini umut etmemek gerekir. Bu tür erkekler zaman zaman çok canlı cinsel tutkular duysalar bile, kendilerini çeken bu tutkulara saygı duymamaya, ruhsal yaşama aldırmamaya, dahası onunla hiç ilgilenmemeye eğilimlidirler. Böylece gönül ilişkilerinden kolayca vazgeçerler ve bu noktayla ahlak bozukluğu arasında yalnızca bir adım vardır. Bu durum doğal olarak erkekler gibi kadınlar için de geçerlidir.

Çocuklukta sınanmış bir sevgi ya da sevgiye dayalı bir dostluk, bazı kişilere karşı uzun süreli bağlılık deneyimi, çocukluktan başlayarak yerleştirilmiş yurt sevgisi, tüm bunlar eşe ve arkadaşa karşı duyulacak gelecekteki yüksek toplumsal duygunun eğitiminin en iyi yöntemini oluşturur. Bunlar olmadan cinsel içgüdüyü disiplin altına almak ve frenlemek genel olarak çok güçtür.

Bu nedenle ana babalara, çocuğun toplum ve insanlar açısından taşıması gereken duygular sorununa büyük ilgi göstermelerini öğütlüyoruz. Çocuğun dostlara sahip olmasını (ana baba, kardeşler, arkadaşlar), bu dostlarla ilişkilerin geçici ve bencilce olmamasını, ve çocuğun onların çıkarlarını da gözetmesini kollamak kaçınılmazdır. Mümkün olan en kısa sürede onda kasabası ya da kenti için, babasının çalıştığı fabrika için, sonra bütün ülkemiz için, ülkemizin tarihi ve önemli kişileri için ilgi uyandırmak gerekir. Doğal olarak bu amaca ulaşmada genel konuşmalar yeterli değildir. Çocuk çok şey görmeli, çok düşünmeli, tüm bunlardan sanatsal bir izlenim edinmelidir. Edebiyat, sinema, tiyatro, bu amaçlara çok iyi hizmet eder.

Böyle bir eğitim, cinsel eğitimde de olumlu bir etken olacaktır. Kolektivisit insanın kaçınılmaz kişiliğinin ve karakterinin çizgilerini yaratacak ve bu insan cinsel alanda da iyi bir ahlaksal davranış gösterecektir.

Ana anlamda aile içerisinde oluşturulmuş doğru bir sistem de iyi bir etki bırakacaktır. Küçük yaşlardan itibaren düzene alışan erkek ya da kız çocuk, sorumsuz ve düzensiz bir yaşam deneyimine sahip olmadığından bu alışkanlığı daha sonra kadın erkek arasındaki ilişkiler alanına da taşıyacaktır.

Uygun bir sistemin daha özel bir başka önemi de vardır. Düzensiz bir cinsel yaşam deneyimi genellikle küçük kız ve erkek çocuklar arasında, aylaklık, cansıkıntısı, boş ve denetimsiz zamanlardan kaynaklanan düzensiz ve beklenmedik rastlantılarla başlar. Ana babalar çocuklarının kiminle ilişkide bulunduğunu ve bu ilişkilerden nasıl bir yarar sağladığını açıkça bilmelidir. Ayrıca iyi bir sistem, çocuğun normal fiziksel yapısına ve cinsel uyarışın olgunlaşmadan kesinlikle ortaya çıkmadığı durumda yardımcı olur. Saatinde yatıp kalkmak, gereksiz yatak keyfi yapmamak iyi bir ahlaksal, sonuçta da iyi bir cinsel formasyondur.

Cinsel eğitimin bir başka önemli koşulu, çocuğun iş ve uğraşılardaki normal yerini almasıdır. Diğer konuşmalarımızda bundan sözetmiştik, ama bu sorun cinsel eğitimde de böyük önem taşır. Akşama doğru normal ve güzel bir yorgunluk ve gün boyunca yapmak zorunda olduğu işlerin ve yükümlülüklerin bilinci, sabahtan akşama kadar, çocuktaki düşgücünün normal gelişiminin ve çocuğun bu gücünü iyi kullanmasının temel koşullarını yaratır. Bu koşullarda onda tembel ve havaî serseriliğe, düşgücünün serbestliğine, geçici izlenim ve rastantılara yönelik hiçbir fiziksel ya da ruhsal gereksinme oluşmaz. İlk yıllarını doğru ve dakik bir sisteme uyarak geçiren çocuklar, genel olarak alıştıkları bu sisteme yakınlık duyarlar ve insanlarla olan ilişkileri daha düzenli bir biçim alır.

İyi bir genel eğitimin zorunlu bölümü olan spor da zorunlu olarak cinsel yaşam üzerinde etki yapar. İyi örgütlenmiş sportif çalışmalar, özellikle paten, kayak, yelkencilik, düzenli

olarak yapılan salon jimnastiği öyle sağlıklı, öyle açık ve öyle genel kabul görmüş bir işleve sahiptir ki, bunu gözardı etmek yararsızdır.

Bütün bu eğitsel önlemler ve gösterilen ilkeler, cinsel eğitimin amacıyla doğrudan ilişkili değilmiş gibi görünür ama kaçınılmaz olarak bu amaca yönelirler; çünkü karakter eğitiminde en iyi tarzı oluştururlar, gençliğin fiziksel ve ruhsal deneyimini düzenlerler. Bunlar aynı zamanda cinsel eğitimin en güçlü araçlarıdır.

Ancak bu etki ve önlemlerin aile içerisinde uygulandığı durumda, ana babanın konuşma aracıyla çocuklar ve gençler üzerinde doğrudan etkisi kolaylaşır ve gerçekleşir. Eğer gösterdiğimiz koşullar gözetilmezse, eğer kolektiflik ve çocuğun insanlar açısından duygularının eğitimi ihmal edilirse ve eğer sistem ve spor kötü örgütlenirse, hiçbir konuşma, en uygun, en şakacı olanı bile yarar getirmeyecektir.

Bu konuşmalar her zaman rastlantısal bir karakter taşımalıdır. Hiçbir zaman acele etmemek ve çocuğa ders vermemek gerekir. Ama aynı zamanda hiçbir şeyi gözden kaçırmamak ve sonradan yarım bir işin karşısında bulunmamak için en küçük ayrıntılara bile dikkat etmek kaçınılmazdır.

Bu tür konuşmaların ögeleri şunlar olabilir: Ölçüsüz konuşmalar, başkalarındaki aile skandallarına yönelik gitgide artan bir ilgi, sevgililere karşı net olmayan, kuşkulu bir tutum gençkızlarla uçarı ilişkiler, düzeysiz cinsel ilgi, kadına karşı saygısızlık, makyajdan alınan abartılı tad, giysilerin uygunsuzluğu, cinsel ilişkileri ayrıntılı olarak veren kitaplara duyulan ilgi.

Daha büyük yaşta çocuklarla, sorunla ilgili olumlu çözüm yolları önererek ve diğer gençler, kız ve erkekler örnek gösterilerek, olguların açıklanması ve çözümlenmesi için ikna edici bir tutum gösterilebilir.

Bu konuşmalar daha küçük çocuklarla çok kısa, doğrudan ve daha yalın bir davranış istendiğini belirten tarzda olmalıdır.

Ana babaların aile dışındaki kişilere yönelik saptamaları, eğer cinsel karakter sorunları çocukların yönlendirilmesine uygun olarak konmuşsa, konuşmalardan daha iyidir. Böylece ana babalar sert tepkilerini, dahası nefretlerini, oğul ya da kızlarından başka davranış örnekleri beklediklerini kendi çocuklarından hiç sözetmeden anlatmaya çalışarak özgürce ifade edebilir. Hiçbir zaman "bunu sakın yapma, bu iyi bir şey değil" dememek gerekir, "böyle davranmayacağını biliyorum sen böyle biri değilsin" demek daha uygun olacaktır.

BÖLÜM II

AİLE VE ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ*

... Bu kısa söyleşide size, bizi ilgilendiren ana sorunlardan sözetmek istiyorum; bu bir anlamda eğitimin temel meselelerini ortaya koymamıza *olanak verecek;* konuşmamız bu çok önemli alandaki görüşlerinizin hareket noktalarını belirlemeye yarayacak. Neden mi? *Yaşam Yolu*'nun yayınlanmasından sonra, yeni Sovyet ahlak kurallarını araştıran, bunları kendi yaşamlarına uygulamak isteyen ve bana bunu nasıl yapacağını soran farklı toplumsal konumda ve yaştaki insanlar, eğitimciler tarafından ziyaret edilmeye başlandım.

Genç bir bilginin, bir jeologun bir gün bana gelip şöyle dediğini *düşünün*: "Beni bilimsel bir görevle Kafkasya ya da Sibirya'ya göndermek istiyorlar, hangisini seçmeliyim?" Ona yanıtım şu oldu: "İşin en güç olduğu yere gidin." Pamir'e gitti ve kısa bir süre sonra ondan, öğüdüm için bana teşekkür eden bir mektup aldım.

Ama *Ana Babaların Kitabı*'ndan sonra, bana çocuklarının eğitiminde başarısız olan ana babalar gelmeye başladı. İyi yetişmiş çocuğu olanlar neden beni görmeye gelsin? İşte beni hangi ana babaların ziyaret ettiğine bir örnek: Bir baba ve bir anne bana geldi:

-İkimiz de parti üyesiyiz, toplumsal alanda etkin insanlarız, ben mühendisim, karım eğitimci; oğlumuz küçükken iyiydi, ama şimdi onunla nasıl başedeceğimizi bilemiyoruz.

* Makarenko 1938 Temmuzu'nda Obçenevişe dergisine, bu derginin okuyucuları ile yapılan bir toplantıda, bu konu üzerine bir konferans verdi. (Orijinal baskıdaki gibi buradan kısaltarak alınmıştır.)

Annesine kaba davranıyor, evden çekip gidiyor, evde bazı şeyler yokoluyor. Ne yapmalıyız? Yine de ona iyi bir eğitim veriyoruz, onunla ilgileniyoruz, kendi odası var, istediği kadar oyuncağa, ayakkabı ve giysi konusunda gereken herşeye hep sahip oldu ve biz ona mümkün olabilecek bütün eğlenceleri sağladık. Şimdi de (on beş yaşında) sinemaya, tiyatroya gitmek isterse gidiyor, bisiklet isterse satın alıyoruz. Bakın, biz normal insanlarız, kalıtsal bir olumsuzluk sorunu olamaz, bizim oğlumuz neden böyle?

-Sabahları oğlunuzun yatağını düzeltiyor musunuz? diye anneye sordum.

-Her zaman.

- Bu işi ona bırakmayı hiç düşünmediniz mi?

Sonra babaya şu soruyu sordum:

-Oğlunuzun ayakkabılarını boyuyor musunuz?

-Elbette.

-Güle güle. Kimseye bir şey danışmayın. Bulvarda sakince bir bank bulup oturun, oğlunuz için yaptıklarınızı anımsayın ve onun böyle olmasından kimin sorumlu olduğunu kendi kendinize sorun. Yanıtı ve oğlunuzu düzeltmenin yollarını bulacaksınız.

Eğer gerçekten oğullarının ayakkabılarını boyuyorlarsa, ve anne her sabah oğlunun yatağını düzeltiyorsa, böyle nasıl bir çocuk yetişebilir?

Ana Babaların Kitabı'nın ikinci cildini bu soruna ayırdım: Neden duyarlı olan, çalışma ve okuma yeteneğine sahip, dahası yüksek öğrenim yapmış, yani normal ölçüde mantık ve yetenekle donanmış insanlar, yani dostluk, arkadaşlık bağlamında doğal ilişkiler kurabilen ve toplumsal alanın, bir kurumu, bir bölümü, bir fabrikayı ya da bir kuruluşu yönetebilecek düzeydeki militanları, neden bu insanlar kendi çocuklarıyla iletişimde, en basit şeylerin ayrımına varmada yetersiz kalıyorlar? Çünkü böyle durumlarda, yaşamları bo-

yunca biriktirdikleri bu sağduyuyu, bu yaşam deneyimini, bu mantığı, bu bilgeliği yitiriyorlar. Çocuklarının karşısında "anormal", en sıradan sorunların bile içyüzünü anlama yeteneğinden yoksun insanlar gibi davranıyorlar. Neden? Bazen tek neden insanın kendi çocuğuna duyduğu sevgidir. Sevgi, mucizeler gerçekleştiren, yeni insanlar yaratan, insanlığın en yüksek değerlerini oluşturan en gelişmiş duygudur...

Bu sonucu daha net bir tarzda ortaya koymak için basitçe ve kesinlikle şunu söylemek gerekir: Sevgi, kinin gibi, beslenme gibi belli bir doz gerektirir. Kimse on kilo ekmek yiyemez ve çok yediği için de övünemez. Sevgide de bir doz, bir ölçü olmalıdır.

Eğitsel çalışmada ele aldığımız bazı noktalarda hep bu sorunla, ölçü, daha açıkçası ortalama sorunuyla karşılaşıyoruz. Bu sözcük kulaklarımıza hoş gelmiyor. Nedir ortalama? Ortalama insan nedir? Hep "heyecan" içerisinde düşünen ve yaşayan pekçok eğitbilimci beni yanlış davranmakla suçladı: Eğer ortalamayı salık verirseniz, ortalama insan yetiştirirsiniz: Ne iyi, ne kötü, ne yetenekli, ne yeteneksiz, özelliği olmayan insanlar.

Bu görüşler beni telaşlandırmadı. Yanılıp yanılmadığını, bu ortalama insanlardan yetiştirip yetiştirmediğimi düşünmeye başladım, ve eğer eğitbilimsel yöntemimde bir ortalamanın zorunluluğundan sözettiysem, benim eğitbilimsel çalışmamın sonucu da yetersiz, ilgisiz, cansıkıcı, rahatlık içerisinde yaşamayı becerebilen, ama gerçekten soylu insanlık tutkularını duyamayan ve büyük birşeyler yaratamayan insanlar olmayacak mıydı? Ben bunu uygulamada gerçekleştirdim ve Dzerjinski Komünü'ndeki sekiz yılım gibi, eğitbilimsel kariyerimin otuz iki yılı boyunca da, bu yöntemin doğru ve aile eğitimine uygulanabilir olduğu sonucuna vardım.

"Ortalama" sözcüğünün yerine bir başka sözcük konabilir ama içerdiği ilke çocukların eğitiminde hiçbir zaman gözden kaçırılmamalıdır. Biz gerçek insanı, başarılara, büyük duygulara ve büyük yapıtlara yönelen, bir yandan çağımızın kahramanları olma yeteneğine sahip ve öte yandan da gömleğine kadar herşeyini verip hiçbir şeyi kalmadıktan sonra da

"bakın ne kadar iyi bir insanım" diye övünen bir "enayi" durumuna düşmeyen gerçek insanı yaratmak zorundayız. Hiç kimse bizim idealimizde de bir çeşit ortalama, bir çeşit ölçü, doz ilkesi olması gerektiğine karşı çıkmamalıdır. "Ortalama" sözcüğünün beni neden telaşlandırmadığını anladım. "Ortalama"nın siyahla beyazın karışımı olduğu söylenirse bu elbette doğrudur, siyah renkle beyaz renk karıştırıldığı zaman gri elde edilir. Bu da çözücü bir renktir. Ama eğer sözcüklere körükörüne bağlanmadan yalnızca insanı düşünürseniz, hangi insanı kusursuz, çocuklarımızın da olmasını dilediğimiz türden en ideal insan olarak değerlendirdiğinizi hemen göreceksiniz. Eğer bir köşeden ötekine sürüklenmeye ve hiçbir sözcük "felsefesi"nin aklımızı çelmesine izin vermezsek, çocuklarımızın nasıl olması gerektiğini her zaman söyleyebiliriz. Herkes şunu diyecektir: Onun büyük işlerin üstesinden gelmesini, gerçek bir insan, büyük bir ruh, büyük tutkularla, büyük isteklerle, büyük özlemlerle dolu olmasını istiyorum ve aynı zamanda yolunabilecek bir enayi olmamasını istiyorum; tüm manevi zenginliklerini yitirecek kadar iyi niyetli olan, sefalet içerisinde kalan, karısını ve çocuklarını da bu sefalete sürükleyen birisi de oldukça yetenekli sayılır çünkü.

Büyük proleter devrimimizin bize kazandırdığı ve yıldan yıla büyüyen insanlık mutluluğu herkese ve bir birey olarak bana da ulaşmalıdır, bu mutluluğa hakkım var. Bir kahraman olmak ve büyük işler başarmak, devlete ve topluma mümkün olabilecek herşeyi vermek istiyorum ve aynı zamanda mutlu bir insan olmak istiyorum. Çocuklarımız da böyle olmalıdır. Gerektiği zaman hiç duraksamadan, yaptıklarının, mutluluk ya da mutsuzluklarının hesabına girişmeden özveride bulunmalı, ama öte yandan mutlu olmalıdır.

Bunu ne yazık ki tamamen doğrulayamadım, ama şunu gördüm: En iyi çocuklar, mutlu ana babaların çocukları... Ama mutlu ana babalarla konforlu, güzel bir dairede oturan ana babaları kastetmiyorum. Kesinlikle. Tam konforlu, beş odalı, iki hizmetçili bir dairede oturan çok insan gördüm, ama çocukları pek birşeye değmiyordu. Kadın ya da koca yuvayı terketmiştir, ya da işyerinde sıkıntılar vardır, ya da bir altıncı oda, kendine ait bir villa istenmektedir. Ve ben pekçok şeyden

yoksun birçok mutlu insan gördüm. Bunu kendi yaşamından da biliyorum, yine de çok mutlu bir insanım ve mutluluğum hiçbir maddi değere bağlı değil. Birçok şeyden yoksun olduğunuz, ama hep ileriye gitmeyi amaçlayarak dolu dolu yaşadığınız en güzel günlerinizi anımsayın.

Bu mutluluğun, onun gerekliliğinin, zorunluluğunun tüm olanakları devrimimizin kazanımlarıdır ve Sovyet sistemiyle güvence altına alınmıştır. Çocuklarımızın mutluluğu halkımızın birliğinde, Partiye bağlılıkta yatar. Eylemde olduğu gibi düşüncede de Parti idealine bağlı, dürüst bir insan olmak gerekir, çünkü mutluluğun kaçınılmaz ögesi, gerektiği gibi yaşamanın, ne alçaklık, ne düzenbazlık, ne hile, ne de başka bir çirkefliğin hiçbir yerde gizlenmemesinin güvencesidir. Böyle dürüst ve içten insanın mutluluğu kendisinin dışında çocuklarına da büyük oranda ulaşır. Size şunu söylememe izin verin: İyi çocuklara sahip olmak istiyorsanız mutlu olun. Tüm gücünüzü harcayın, tüm becerilerinizi ve yeteneklerinizi kullanın, tüm dostlarınızdan ve tanıdıklarınızdan yararlanın, ama gerçek bir insanlık mutluluğuyla mutlu olun: Ama mutlu olmak isteyen bir insanın, bu mutluluğa ulaşmak için taş toplamakla uğraşacağı sanılabilir. Bir zamanlar bu yanlışı ben de yaptım. Bir şeye ulaştığımda bunun henüz mutluluk olmadığını, yapabileceğim bir başka şey daha olursa o zaman mutluluğu bulacağını sanıyordum. Bu doğru değil. Üzerinde mutluluk sarayının yükseldiği bu yapı taşları, bu taşlar çoğu kez başınıza yıkılır ve bu da açıkça mutsuzluktur.

Mutlu; yaşamıyla, kültürüyle ve toplumsal etkinliğiyle mutlu, mutluluğunu korumasını bilen ana babaları ve bu ana babaların her zaman iyi çocuklara sahip olduğunu ve onları her zaman iyi yetiştirdiğini görmek zor değildir.

Burada başlangıçta sözünü ettiğimiz bir ilke yatar: Bizim eğitbilimsel çalışmamızda da bir ortalama olmalıdır. Ortalama, *topluma verdiğimiz büyük çalışmamızla mutluluğumuz, yani toplumun bize verdiği şey* arasında bulunur. Ailede uyguladığımız eğitim yöntemi ne olursa olsun ölçüyü bulmak ve bunun için de kendimizdeki ölçü duygusunu eğitmek gerekir.

En güç sorun olan (bunu en azından herkesin böyle değerlendirdiğini görüyorum) disiplin sorununu alalım. Sertlik ve yumuşaklık; en karmaşık sorun budur. İnsanlar pekçok durumda sertlik ve yumuşaklığı ayarlamayı bilmezler ve bu ayarlama eğitimde kesinlikle kaçınılmazdır. Sık sık insanların bu sorunların içyüzünü gördüğü doğrulanır, ama söyle düşünülür: Doğrudur, sertlikle yumuşaklık arasındaki ölçüyü korumak gerekir, ama çocuk altı ya da yedi yaşlarına geldiği zaman. Altı yaşına kadar bu konunun önemi yoktur. Aslında eğitimin temel bölümü beş yaşına kadar gerçekleşir, bu yaştan önce yaptıklarınız eğitsel sürecin %90'ını oluşturur ve *sonuç olarak insanın eğitimi ve insanın oluşumu birbirini izler.* Bu bütünlük içerisinde beş yaşına kadar ektiğiniz çiçeklerin meyvelerini toplamaya başlarsınız. Bu nedenle beş yaşına kadar sertlikle yumuşaklık arasındaki ölçüyü koruma sorunu çok önemlidir. Çocuk genellikle kapris yapar, gün boyunca bağırır ya da tersine ağlamasına hiç fırsat verilmez. Başka bir çocuk hareketlidir, herşeye el atar, size sorun çıkarır, sizi hiç rahat bırakmaz. Bir başkası da bir robotun edilgen itaatını gösterir, ama böylesi bizde pek sık görülmez.

Bu üç durumda da yumuşaklıkla sertlik arasındaki ölçü yokluğunu gözlemleyebilirsiniz. Kuşkusuz beş, altı ve yedi yaşlarında, sertlik ve yumuşaklık arasında belli bir uyum; bu ölçü, altın kural her zaman olmalıdır.

Bana şu görüş iletildi: Sertliği ayarlamaktan söz ediyorsunuz, ama çocuk sertliğe hiç başvurmadan da yetiştirilebilir. Eğer hep mantık ve yumuşaklıkla davranırsanız, çocukla tüm yaşamı sert olmadan geçirebilirsiniz.

Sertlikten hiddeti ya da isterik bağırıp çağırmaları anlamıyorum. Kesinlikle. Sertlik, hiçbir isterik işaret taşımadığı zaman anlamlıdır.

Uygulamalarında çok sevecen bir tonla sert olmayı öğrendim. İnsanları, öğrencilerimi etkileyen sözlerimi tamamen ince bir biçimde, nazikçe, sakin sakin söyleyebilirim. Sertlik zorunlu olarak bağırıp çağırmaları getirmez. Bu gereksizdir. Tersine dinginliğiniz, güvenli haliniz, sağlam kararlılığınız, eğer bütün bunları sevecen bir tonla ifade etmişsiniz daha et-

kili olur. "Çekip gidin!" sözlerinin belli bir etkisi vardır, ancak "lütfen çıkın" demek daha etkili olabilir.

İlk kural, özellikle çocuğun yaşamına müdahale düzeyinizde belli bir ölçünün olmasıdır. Bu çok önemli bir sorundur ve çoğu kez aile içerisinde olumsuz çözümlenir. Çocuğu hangi dozda bağımsız, özgür bırakmalı, hangi ölçüde elinden tutmalı, hangi ölçüde ona bir şey için izin vermeli ya da yasak koymalı ve neleri onun kararına bırakmalıdır?

Çocuk sokaktadır. Bağırırsınız: Burada koşma, oraya gitme! Bu ne ölçüde doğrudur? Çocuğa dizginsiz bir özgürlük vermek yanlış olacaktır. Ama çocuk size her zaman neyi yapıp yapmayacağını sormak, her zaman izninizi almak için sizi bulmak ve ona söylediğiniz gibi davranmak zorunda kalıyorsa, inisiyatifini ve riske girme becerisini kullanabileceği her türlü özgür alandan yoksun kalır. Bu da kötü bir şeydir.

"Risk" sözcüğünü kullandım. Çocuk yedi sekiz yaşlarına doğru bazen riske girmelidir ve siz, onun cesaret kazanması, her zaman sizin inisiyatifinize bağlı olma alışkanlığını edinmemesi için, davranışlarında belli bir risk payını kabul etmelisiniz: Annem şunu dedi, babam şunu dedi, onlar herşeyi biliyor, onlar bilge kişilerdir ve ben onların söylediği biçimde davranacağım. Eğer müdahaleniz bu denli aşırı bir biçimde olursa, oğlunuz hiçbir zaman adam olmayacaktır. Bazen iradesiz, riskleri göze alamayan biri olur, ama bazen de tersi ortaya çıkar: Çocuk belli bir sınıra kadar baskınıza boyun eğer, sonra da sert bir çıkış yapar ve iş bir aile skandalıyla sonuçlanır: "İyi bir çocuktu, ama sonradan ona birşeyler oldu." Aslında olan şey, çocuğun boyun eğip itaat ettiği süre boyunca, doğanın ona verdiği ve çalışması, büyümesi ölçüsünde gelişen güçlerin kendi gerçeğini üretmesidir: Başlangıçta gizlice karşı çıkmaya çalışıyordu, sonra bu açık bir başkaldırı oldu...

Yine bu kadar sık görülen bir başka uç durumda ana babalar, çocuğun tam bir inisiyatif göstermek ve istediği gibi davranmak zorunda olduğunu düşünür. Çocukların yaşam tarzına en küçük bir dikkat bile göstermezler ve çocuklar da denetimsiz karar vermeye, düşünmeye ve yaşamaya alışır. Çoğu

insan böyle durumlarda çocuğun güçlü bir irade kazandığını sanır. Bu kesinlikle doğru değildir. Böyle bir durumda hiçbir irade gelişmez, çünkü gerçek irade gücü yalnızca istemeyi ve birşeyler kazanmayı bilmek değil, ama gerektiği zaman birşeylerden vazgeçmeye kendisini zorlamayı da bilmektir. İrade yalnızca istek ve doyum değildir, aynı zamanda istek ve çekimserlik, istek ve anında vazgeçmedir. Eğer çocuk yalnızca isteklerinin yerine getirilmesini düşünüyor ve onları dizginlemeye hiçbir zaman yanaşmıyorsa, güçlü bir iradesi olmayacaktır. Frensiz araba olmaz ve dizginsiz hiçbir irade mümkün değildir.

Benim Komün üyelerim bu soruna hiç de yabancı değildi."Neden kendini frenlemiyorsun? Burada durmak gerektiğini bilmiyor muydun?" diye onlara soruyordum. Ve aynı zamanda şunu da istiyordum: "Neden öylece kaldın, neden karar vermedin? Sana ne yapman gerektiğini söylememi mi bekliyordun?" Bu da bir yanlıştı.

Çocuklara durmayı, kendilerini geri çekmeyi bilmeyi öğretmek gerekiyor. Doğal olarak bu o kadar kolay değildir. Kitabımda bu konuyu ayrıntılı olarak ele alacağım.

Aynı zamanda geliştirmesi o kadar da güç olmayan çok önemli bir yeteneğin eğitilmesi gerekir: Yönelme duygusu. Bu genellikle küçük şeylerde, en önemsiz ayrıntılarda görülür. Küçük yaşlardan başlayarak çocuğunuzun ilgisini, yönelmesi gereken tarza çekiniz. Çocuk bir şey söylerken evinize bir yabancı, ya da tamamen yabancı sayılmayan biri, şirketinizin, ailenizin bir ferdi, bir ziyaretçi, bir konuk, bir hala ya da anneanne gelebilir. Çocuklar bu sırada söylenmesi ve söylenmemesi gerekeni (örneğin hiç de hoş olmayacağı için yaşlı insanların karşısında yaşlılıktan sözetmemek, önce dinlemek, sonra konuşmak, vb.) bilmelidir. Çocuklara hangi durumda bulunduklarını sezme ve bunu hemen sezme yeteneğini kazandırmak eğitimin çok önemli yanlarından biridir ve bunu yapmak çok güç değildir. İlgilerini iki üç olay üzerine yoğunlaştırmak ve oğlunuz ya da kızınızla bu konuda gevezelik etmek yeterlidir; bu dürtünün sağlıklı bir sonucu olacaktır. Yönelme duygusu çevre için de, bu duyguyu taşıyan ve uygulayan kadar hoş ve yararlıdır.

Bu benim için Komünde ailedekinden daha güç bir görevdi. Orada çok sayıda çocuk vardı ve durum daha karmaşıktı. Herkes her zaman oradaydı: Oranın insanları, dışarının insanları, mühendisler, işçiler, yapı emekçileri; Komün sürekli olarak konukları, ziyaretçi gruplarını, vb. kabul ediliyordu. Kuşkusuz bu alanda iyi sonuçlar alıyordum, ama ailede bunlar çok daha çabuk kazanılabilir. Çocuğun çevresindeki değişen durumu kavrama yeteneğine her yerde rastlanır: Bir sokağı geçmekte olan küçük çocuk yaya ya da araba, geleni görmelidir; işyerinde en güvenli ve en tehlikeli yerlerin neresi olduğu bilinmelidir.

Bu yönelme duygusu çocuğa, nerede iradesini ve yürekliliğini devreye sokup nerede kendisini frenleyeceğini seçmesi için yardım eder. Bunu bugün size genel çizgileriyle anlatıyorum, ama aslında yönelme duygusu yaşamın içerisindeyken ortaya çıkar.

Aşağıdaki örneği ele alalım: Çocuklarınız sizi seviyor ve bu sevgiyi size göstermek istiyor. Ama burada da, sevginin ifadesinde de aynı hareket ve fren yasasını tekrar buluruz. Şu iki küçük kızın gösterdiği davranış ne kadar sevimsizdir (Bu çok sık rastlanan bir durumdur): Biri bir okulun sekizinci sınıfında, diğeri bir başka okulun aynı sınıfında, yaşamları boyunca birbirlerini iki kez kırda gördüler ve karşılaşınca birbirlerine taparcasına kucaklaşıyorlar. Birbirlerini gerçekten seviyorlar mı? Bu genelde yapay bir duygudur ve çoğu kez duyguların içtenliksiz ifadesinin, sevgiye ilişkin ikiyüzlülüğün alışılmış bir biçimi olur.

Tanıdığınız çocuklu ailelerde çocukların ana babalarına duydukları sevgiyi nasıl gösterdiklerini bilirsiniz. Bazı ailelerde bu, tüm bu dış görünüşün altında gerçek bir sevgi mi var, yoksa bu yalnızca alışılmış bir oyun mu diye insanın kendi kendine sorduğu bitmeyen sevgi gösterileri, dakika başı söylenen sevgi sözleri ve öpücüklerle olur.

Kimi ailelerde de belli bir soğuk hava egemendir, herkes kendi halinde yaşıyormuş görünür. Küçük çocuk gelir, annesine ya da babasına oldukça soğuk birkaç şey söyler ve aralarında hiçbir sevgi yokmuş gibi kendi işlerini yapmaya ko-

yulur. Ve siz ancak seyrek durumlarda, görünürdeki sakınımlı havada hemen kaybolan sevgi dolu bir bakışı sevinerek görebilirsiniz. Bu, annesini ve babasını seven bir çocuktur. Bir yandan bu duyguyu, bu yürekten gelen açık ve içten sevgi duygusunu, öte yandan dışa yansımaların, kucaklamaların ve öpücüklerin sevginin yerine geçmemesi için bu sevginin ifadesindeki sakınımı eğitme sanatı. Burada çok önemli bir şey vardır. Anne ve baba için sevgi gösterildiği bu temelde güzel bir insanlık ruhu biçimlendirilebilir.

Komündekiler beni bir baba gibi seviyorlardı, ama aynı zamanda ben, sevgi sözleri ve dokunuşları için onlara cesaret vermiyordum. Sevgileri bundan kesinlikle etkilenmiyordu. Sevgilerini doğal, yalın ve sakınımlı bir biçimde göstermeyi öğrenmişlerdi. Bu, yalnızca insanın dış davranışlarının eğitimi gerçekleştiği için değil, ama her koşulda yararlı olan frenlemenin biçimlenmesi ve ruhun içten bir hareketinin gücünü koruduğu için de önemlidir.

Ve işte tekrar temel ilkeye döndük: Kural, ölçü duygusu.

Bu ölçü duygusu, maddi ilişkiler, pratik sorunlar kadar güç ve bunlar kadar karmaşık bir alanda da ortaya çıkar. Kısa süre önce bir apartmandaki bir grup kadın beni görmeye geldi. Bu apartmanda tatsız bir olay olmuştu. İki aile birbiriyle görüşüyordu ve her ikisi de çocukluydu. Küçük Lura'nın (yedinci sınıf öğrencisi) izinsiz olarak para ya da başka şeyler aldığından kuşkulanılıyordu. Arkadaşları da bunu biliyordu.

Bu arkadaşlarının evinde pahalı bir pergel kutusu kayboldu. Lura, aileden biri olarak kabul edildiği bu eve sık sık gidip gelirdi. Dışarıdan gelip bu kutuyu alabilecek başka kimse de yoktu. Kuşkular onun üzerinde toplandı. Ve son derece sorumluluk sahibi olan bu insanlar, son derece kültürlü bu iki aile hemen bir soruşturmaya kalkıştı. Lura'nın bu kutuyu çalıp çalmadığını ortaya çıkarmak gerekiyordu. Üç ay boyunca bu işle uğraştılar. Kuşkusuz polis köpeği getirtmediler, hiçbir dış yardıma başvurmadılar ama incelemeler, soruşturmalar yaptılar, tanıklar aradılar buldular, gizli toplantılar yaptılar ve Lura'yı hasta ederek bitirdiler. Sonuçta şunu söylediler:

- Söyle, seni cezalandırmayacağız.

Baba göğsünü yumrukluyordu.

-Acıyın bana, oğlumun hırsız olup olmadığını öğrenmek istiyorum!

Yaramaz unutuldu. Baba başlıca ilgi odağı olmuştu, acılarını dindirmek gerekiyordu. Bana gelindi:

-Şimdi ne yapmalıyız? Artık böyle yaşayamayız..!

Çocuğu bana getirmelerini istedim. Gözlerden hırsız olunup olunmadığını her zaman anlayamam, ama ona şöyle dedim:

-Sen hiçbir şey çalmadın. Pergel kutusunu sen almadın ve artık bu konuda sana soru sorulmasına izin verme.

Ve diğer tarafta ana babalarla konuştum:

-Artık bu hikayeden sözetmeyin. Pergel kutusu kayboldu, ya da onu birisi almış olsun. Sizi rahatsız eden şey, oğlunuzun bir hırsız olup olmadığını öğrenmek. Polis romanı okuyan insanlar gibisiniz ve sonunu öğrenmek istiyorsunuz: Hırsız kim? Bu merakı bırakın. Çocuğunuzun yaşamı sözkonusu. Bu yaramaz önceden çaldı, belki şimdi de çalmıştır. Böyle bir eğilimi var, onu eğitin. Ama bu defalık unutun ve bu küçüğü üzmeyin.

Bazı durumlarda çocuğun çaldığından emin olmak çok önemlidir, eğer bunu kanıtlayabiliyorsanız ve konuşmak gerektiğini hissediyorsanız, bunu yapın. Ama çaldığından emin değilseniz ve yalnızca kuşkulanıyorsanız, onu başkalarının tüm kuşkularına karşı savunun. Ama siz de uyanık olun ve dikkatinizi çocuğunuzun üzerinde yoğunlaştırın.

Eskiden fahişelik yapan ve tarafından çalışma Komününe getirilen bir gençkız hırsızlık yapıyordu. Çaldığını görüyordum, çocukların bunu bildiğini ve onun da tedirgin olduğunu görüyordum. En son konuşan ben oldum. Onun çalma alışkanlığının olduğunu, bunun, onun için çok alışılmış bir-

şey olduğunu ve ona "nasıl utanmadın?" diye sormanın onda hiçbir etki bırakmayacağını biliyordum. Çok ciddi insanlardan oluşan yöneticiler konseyinde şöyle dedim:

-Onunla neden uğraşıyorsunuz? Ben onun çalmadığına inanıyorum, zaten hiçbir kanıtınız da yok.

Boşuna bağırıp çağırdılar, son sözümü söylemiştim ve sonra sakinleştiler.

Ne düşünüyorsunuz? Bu gençkız önce son derece heyecanlandı: Karmaşık bir havayla ciddi ciddi bana bakıyordu. O da aptal değildi. Herşey çok açık: Ona nasıl güvenebilirdim, güvendiğim doğru muydu, bu nasıl mümkündü? Bir oyun mu oynuyordum, yoksa ona gerçekten inanmış mıydım? Ama ona güven vermek gibi bir görevim vardı ve ben bunu ona verdim.

Böylece bir ay geçti. Kız güvenimden tedirgin olmuştu. Bir ay sonra beni görmeye gelip ağlamaya başladı.

-Herkes suçlarken beni savunan tek kişi olduğunuz için size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum. Herkes benim çaldığımı düşünüyordu, yalnızca siz bunun böyle olmadığını düşünüyordunuz.

Bunun üzerine şunları söyledim: "Sen çaldın, evet sen, bunu kesinlikle biliyorum ve o zaman da biliyordum. Ama şimdi, artık çalmayacaksın. Bunu kimseye söylemeyeceğim, hiç çalmamışsın gibi ve bu konuşma da aramızda kalacak"

Doğal olarak bundan sonra hiç çalmadı.

Bu tür taktiklerde hiç yalan yoktur, ölçü duygusundan kaynaklanırlar ve aile içerisinde uygulanmalıdırlar. Çocuklara her zaman gerçeği söylemek gerekir; bu kural genel olarak doğrudur, ama bazı durumlarda bunu söylememek zorunda kalınır. Çocuğun hırsız olduğunu bildiğiniz ama kanıtlayamadığınız durumlarda, bu düşüncenizi saklayın. Tam kanıya vardığınız, kanıtlarınızın olduğu bazı durumlarda da size duyulan güvenden yararlanın. Size yalnızca bu ölçü duygusu rehberlik edebilir. Çocuğun kişiliğine dokunduğunuz o noktada ölçüsüzce düşüncenizi, öfkenizi, duygularınızı ifade edemezsiniz.

Çocuklarınızı çalmayacak bir tarzda yetiştirmek dünyanın en kolay işidir. Karakteri eğitmek daha zordur: Yüreklilik, frenleme, duygularına egemen olma, güçlüklerin üstesinden gelme yeteneği. Ama nesnelere saygıyı (çalmamayı) yerleştirmek çok daha kolaydır. Eğer ailede sürekli bir düzen varsa, eğer anne ve baba neyin nerede olduğunu biliyorsa, sizde hiçbir zaman hırsızlık olmayacaktır. Ama bazı şeyleri nereye koyduğunuzu siz de bilmiyorsanız: Parayı dolabın ya da büfenin üzerine atmışsanız, ya da cüzdanınızı yastığın altına sokmuş, sonra da unutmuşsanız, çocuklarınız çalmaya başlayacaktır. Evinizde işlerinizi yarım yamalak bıraktığınız zaman, çocuğunuzun bu düzensizliği göreceği açıktır. Çocuk eşyanın tüm düzeninin ilgi alanınızın dışında kaldığını görür ve bu karışıklıktan ufak bir şey alırsa ayrımsamayacağınızı düşünür.

Çocuğun ilk çalma olayı hırsızlık değildir: "Sormadan almıştır." Sonra bu bir alışkanlık olur, hırsızlık olur. Eğer çocuğunuz sormadan alabileceği ve önceden izin alması gereken şeyleri açıkça biliyorsa, bu, çocuğun hiçbir zaman hırsızlık yapmayacağı anlamına gelir. Küçük, basit bir şey, öğle yemeğinden kalıp, alınması için kimsenin uğraşmayacağı, kilitli olmayan bir dolaba konmuş bir pasta da sözkonusu olabilir. Ama çocuk bunu gizlice, sormadan alırsa bu artık hırsızlıktır. Eğer çocukların evde sormadan pasta almamaları bir kuralsa, bu iyi bir şeydir. Eğer çocuklar bunun için sizden izin almıyor, ama bunu size açıkça söylüyorlarsa, bu da iyi bir şeydir. Bu durumda hırsızlık gelişmez.

Ama herşeyi yasaklarsanız, çocuğu, verilebileceğini düşünerek biraz pasta istediği zaman da geri çevirirseniz, çalma alışkanlığı da gelişebilir. Çocuğun herşeyi almasına ve götürmesine izin veriyorsanız, ya da çocuk evde hiçbir şey alamıyorsa, ona hiçbir özgürlük tanımamışsanız, herşey için izin almak zorundaysa, her iki durumda da hırsızlık gelişebilir.

Öte yandan evde temizliğin ve düzenin olması, toz toprağın, her yere dağılmış gereksiz ve kırık dökük şeylerin olmaması çok önemlidir. Bütün bunlar sanıldığından daha önemlidir. Eğer evde insanı rahatsız eden ve değerli göründüklerinden olsun, hatıra olduklarından olsun, bir türlü

atamadığınız pekçok şey varsa, eski giysi ve halıların, nereye koyacağınızı bilemediğiniz için açıkça ortalıkta durduğu görülüyorsa, bu durumda düzensizlik ve eşya konusunda sorumluluk eksikliği gelişir. Yerleştirdiğiniz ya da işe yaramadığı zaman attığınız eşyaya gösterdiğiniz özende ifadesini bulan bu sorumluluk, eşya için duyulan bu sorumluluk eğitilir ve çocukta eşyaya saygıyı biçimlendirir, hırsızlığa karşı güvence yaratır.

Eğitsel çalışmamızda önemli olarak değerlendirdiğimiz bir şeyden, özden sözettim: Sevgide, sertikte ve yumuşaklıkta ölçü duygusu ve eşya ve ev işleriyle ilişkinizde kesinlik. Bu, üzerinde ısrarla durduğum temel ilkelerden biridir. Böyle bir eğitimle yakınmadan, gözyaşı dökmeden ve sızlanmadan büyük ölçüde sabredebilen insanlar yetiştirilebileceğinin altını çiziyorum, çünkü bu eğitim sayesinde iradeyi biçimlendireceksiniz.

SORULARA YANITLAR

Soru. Bizi rahatsız eden sorunlarımız var ve tüm bunları Anton Makarenko ile tartışmak istiyoruz.

İki oğlum var. Birinin parayla ilgilenmemesine karşın, diğeri paradan başka bir şey düşünmüyor. Hiçbir kilit işe yaramıyor. Biz emekçi bir aileyiz ve ana baba birlikte yaşıyoruz. Biraz reçel kalmışsa küçük onu hemen yer. Eğer içerisinde otuz kırk ruble bulunan bir cüzdan ortaya yerde bırakılmışsa, parayı son kuruşuna kadar alır.

İyi bir çocuktur. Başkalarından hiçbirşey almaz ve elindekini de verir. Onunla ne yapacağımızı bilmiyoruz. Baba bu konu açıldığı zaman öfkeleniyor. Çocuk on altı yaşında, ama fiziksel olarak on sekizinde gibi gelişti. Büyüğü Komsomol, ama bu, Komsomol olmaya hiç ilgi duymuyor. Yakışıklı bir çocuk. Kızlardan hoşlanıyor. Okumak istemiyor ve okulun ilk yıllarından itibaren pek çalışmadı. Sınıfını "orta" derece ile geçiyor. Çalışmaktan korkuyor, oysa her girdiği işi başarır.

-Peki okumak istiyor musun?

-Evet.

-Öyleyse neden çalışmıyorsun?

Sessizlik.

-Okumak istemiyorsan işe gir. Yaşamdan ne bekliyorsun?

-Bilmiyorum.

Futbolu seviyor, eve sabahın üçünde dönüyor.

-Neredeydin?

-Nerede miydim? Önemli değil...

Başkalarına kaba davranmıyor, yalnızca ailesine. Sonra bir de hırsızlık...

Onunla ne yapacağız? Babası onun hiçbir şey almadığını söylüyor, ben de böyle söylüyorum. Babası güven üzerinde duruyor, ama bu da sonuç vermiyor.

Şimdi dokuzuncu sınıfa geçti.

Yanıt. Küçük oğlunuzun eğitiminde neden başarısız oldunuz?

Sorunuzu çocuğunuz yokken yanıtlamak olanaksız. Eğer onu tanısaydım konuşabilir ve yol gösterebilirdim, ama yaşadığınız koşulları bilmeden, yanlışlarınızı bilmeden, yaşamınızı ve ilişkilerinizi bilmeden size yol gösterme sorumluluğunu alamam.

Yine de genel olarak şunları söyleyebilirim: İşte pek de avutucu olmayan olgular. *Ana Babaların Kitabı*'nda tek bir konu ile yetinmeye dikkat ettim: İyi bir eğitim vermek için ne yapmak gerek ve yeniden eğitim nasıl olmalı? Bu, ne *Kitap*'ta, ne de bugün sözetmeyi denediğim bir sorun. Bir aile için bu sorun oldukça güçtür. Yeniden eğitmek için çocuğun yaşadığı kolektifin bütün havasını değiştirmek gerekir; çocuğunuz, ailede, sizin gerçekten tamamen kaybetmenize ve onu nasıl yola getireceğinizi bilmemenize karşın, Komünde, normal ve iyi bir

çocuk olduğu ve yetiştirildiği için çok kolay bir çocuk olacaktır. Oradan oraya koşuyor, değişik şeyler deniyorsunuz ama inanıyorum ki, eğer beni evinize davet ederseniz ve birlikte tartışırsak bir sonuca ulaşacağız. Benim danışman eğitbilimci olarak sık sık gittiğim pekçok ev var. Şu benim için önemlidir: Gözlemlerimin alanını genişletiyorum. Ve canınızı sıkmamanızı rica ediyorum: Bana başvuruyorsunuz ve size bazı yardımlarda bulunuyorum, siz bana yardım edeceksiniz, ben de size.

Soru. Altı yaşında bir kızım var. İyi ve atak bir kız olmasını istiyorum, ama bütün çabalarıma ve onu korkutmaktan kaçınmama karşın ürkek, çekingen bir çocuk. Yatarken bana hep soruyor: "Hangi rüyaları göreceğim?" Rüya görmekten korkuyor, rüya görür görmez de uyanıyor.

Çocukta ataklığı nasıl geliştirebilirim? Yapabileceklerimi yaptım, ama sonuç vermedi.

Yanıt. Kızınızdaki korkaklığı nasıl yeneceğinizi mi soruyorsunuz?

Bu noktada korkacak bir şey yok. Altı yaşındaki kızlarda sıksık aşırı bir duygusallık, abartılı bir sinirlilik gözlemlenir. Kız çocuğu altı yedi yaşlarında korkak olur, ama on bir yaşında onu kollamanıza gerek kalmayacak kadar şeytan olacaktır. Ailenizde ya da komşularınızda ona korkulu öyküler anlatan insanlar var mı? Çocuk neden korkuyor?

Bunun nasıl bir korku olduğunu bilemiyorum. Belki de hayal gücünden kaynaklanıyordur? Bu bazen hızlı bir hayal gücünün sonucudur.

Burada size özellikle doktor yardımcı olacaktır. Siz bana kızın davranışını belirlemeye yardım edecek hiçbir bilgi vermiyorsunuz. Eğer bana onu tanıtmazsanız, ondan sözetmek kendi adıma pek de ciddi olmayacaktır. Evinize gelmeme izin verin, ya da daha iyisi bir nöroloğa başvurun.

Soru. Şöyle bir durumda ne yapmalı? Evde küçük oğlumuzla izin verilen ve verilmeyen şeyler üzerine konuşuyoruz. Ona iyi alışkanlıklar kazandırmaya çalışıyoruz.

Diğer çocuklarla gitmesine izin veriyoruz, yani gidip gelmesini kısıtlamıyoruz. Değişik çocuklarla görüştüğünü, kaba sözcükleri söylemeyi öğrenebileceğini, arkadaşlarının hırsızlıktan da sözettiğini bildiğimiz halde çıkmasını engellemek artık mümkün değil. Bu durumda onu eve kapatmak, gözlemek ve bütün zevklerinden yoksun bırakmak gerekecek. Çıkmasına izin vermek tehlikeli, çünkü avlumuzun çocuklarından her türlü olumsuzluk beklenebilir.

Yanıt. Güç bir sorun: Çocuk dışarının kötü etkilerinden nasıl korunur? Bir kez seçkin bir Fransız politikacısı, Sovyetler Birliği'ne geldiğinde, hoşuna giden Komünümüzü ziyaret etti. Beethowen'i çalan Komün orkestrasını dinlerken ağlıyordu. Eski "sokak çocukları"nın kendisine Beethowen'i çalabileceklerini hayal bile edemezdi. Bizi daha yakından tanımaya karar verdi.

-Herşey bana çok iyi görünüyor, dedi, ama bir noktada sizinle aynı düşüncede değilim: Normal, iyi çocuklarla eski sokak serserilerinin birlikte eğitilebileceğini nasıl kabul edersiz?

Onu kısaca yanıtladım:

-Yaşamda da iyi insanlar kötülerle yanyana yaşamıyor mu?

Çocukları yalnızca ideal insanlarla yaşayabilecekleri bir tarza hazırlayamayız. Eğer çocuğu böyle yetiştirirseniz, toplumla ilişkiye girmesiyle birlikte dengesi bozulur. Çocuğunuz çok değişik insanların olduğu bir topluma alışmalıdır. İnsanlarla anlaşmayı ve onlara direnmeyi bilmelidir, dahası yaşamın tüm koşullarına uygun bir ortamda bulunmalıdır, en iyisi budur. Onu soyutlamak, dışarı çıkarmamak ona çok büyük zararlar verebilir. Aile küvezine öylesine alışacaktır ki, herkes onu kandırabilecek, aldatabilecektir. Direnme yeteneğini geliştirmek gerekir. Ve bunun için kusursuz bir araç vardır: Ailenizdeki hava. Eğer bu hava gerçekten iyiyse, eğer otorite sahibiyseniz, eğer küçük çocuk annesinin en güzel, en doğru, en özenli, en neşeli ve aynı zamanda en ciddi olduğuna inanıyorsa, onu ayrıca ikna etmeye çalışmanıza gerek kalmaz,

çünkü siz onun için otoritesi en üstün yasa sayılan en gelişkin varlıksınız. Ama onu ikna etmek için çabalamaya başlarsanız şöyle düşünecektir: Aslında bu kadar üstün bir varlık değilsin, çünkü beni inandırmaya çalışıyorsun. Herşeyi açıkça söyleyin: "Bunu yapmaman gerektiğini bilmelisin." Yine de yanlış davranırsa ondan şunu isteyin: "Bana açıkla." Davranışını size açıklayan o olsun, ona açıklayan siz değil. "Gerekmiyor" gibi hiçbir kuşkuya yer vermeyen bir buyruğa başvurmak oğlunuzun direnme yeteneğini kazanmaya yönelik ilk adımı olacaktır.

Eğer oynadığı arkadaşı iyi yetişmemiş bir çocuksa, oğlunuzun onunla oynamasına engel olmayın, ama bu çocuğu yakından izleyin, neden kötü davrandığını, olumsuz özelliklerini ne zaman ve nasıl gösterdiğini anlamaya çalışın. Ona birşeyler öğretmekten vazgeçmeyin, ama oğlunuzun üzerinde, onun da kötü bir çocuk olacağına ilişkin endişe duymadığınızı görmesini sağlayacak bir izlenim yaratın. Bu yalnızca bir akıl ve duygu işi değil, ama aynı zamanda bir gözatma, kendi çocuğunuza ve başkalarının çocuklarına çok gerekli olan yardım etme yeteneğidir. Oğlunuz için güvenle yararlanacağı bir güç kaynağı olacaksınız; zararlı etkiler tehlike oluşturmayacak, onları kolayca aşacaktır.

Soru. Oğlum dördüncü sınıfta. Ana babasıyla arası iyi. Hasta oduğu zaman annesinin başucunda beklemesini istemez:

-Sen yorgunsun, ben kendim kalkabilirim.

Disiplinlidir.Okulda öğretmen onun yanına hep disiplinsiz çocukları oturtuyor. Buna karşı değilim. Ama onda hoş olmayan belli bir çizginin geliştiğini görüyorum. Eve dönünce şöyle diyor:

-Biliyor musun, bugün benim "öğrencim" çok iyi bir not aldı.

Böylece onu değiştiriyorum, şimdi onun yerine Petrov ya da İvanov gelecek. Onları da yola getirmem gerekiyor.

Bunun onun için hangi noktada iyi ya da kötü olduğunu, herşeye karşın onun henüz bir eğitimci değil, diğerleri gibi

küçük bir çocuk olduğunu ona nasıl açıklayacağımı bilemiyorum.

Bir başka durum. Bir ailede gözlemledim, bir buçuk yaşından beri tanıdığım küçük bir çocukları vardı. Baba sanatçı, anne ev kadınıydı. Çocuk on iki yaşına geldiği zaman baba öldü. Çocuk bir süre daha eskisi gibi kaldı. Kızkardeşi çok sevimli bir kız; küçükken ağabeyi ona çok bağlıydı. Şimdi ise ne annesi, ne kızkardeşi için kaygı duyuyor. Bu akıllı çocuk nasıl oluyor da babasının ölümünden sonra birden bire on altı yaşında kaba ve saygısız biri olup çıkıyor? Yine de anne çocuklarını çok seviyordu ve kendisini onlara adamıştı. Ama şimdi oğlunu doyurmak için yemek bile yemiyor.

Yanıt. Annenin oğlu için lokmasını ağzından çıkarması işlenen en büyük suç. Çocuk annesini doyurmak zorunda, çocuk annesi için vazgeçmek zorunda. Sözünü ettiğiniz ailede mücadeleyi annenin yüklenmesi gerekiyor. Bu güç bir mücadele.

Ben çocukların tramvayda yerlerini yetişkinlere vermesinden yanayım. Bu doğrudur, ama bu sorun üzerine sık sık ana babalarla tartışmam gerekiyor. Şuna da inanırım: Ailede en iyi şey her zaman ana babanın olmalıdır. Eğer bir ipek kumaş kuponunuz varsa, bununla anneye bir elbise dikilmesi gerekir. Eğer yüz rubleniz varsa ve Volga-Moskova kanalında bir gezintiyi kimin ana babaların mı, çocukların mı yapacağı sorunu gündemdeyse, en uygun karar şudur: Önce ana babalar, sonra çocuklar. Bu, hiçbir zaman çocukları düşünmeyeceğiniz anlamına gelmez. Onlar için kaygılanabilirsiniz, ama bu, ana babalar için duyulacak kaygının ilk planda olmasına inanarak olmalıdır.

Bana şu tür düşünceler ulaştı: Bir Komsomol, annesine yeni elbiseleri konusunda şunları söylüyor:

-Senin bunlara gereksinmen mi var? Otuz sekiz yaşındasın, daha ne kadar yaşayacaksın? Oysa ben gencim, yaşamalıyım!

Benim kızım yok, ama büyüyüp yetişen bir yeğenim var. Eğer karımın dört, yeğenimin iki elbisesi varsa, karıma bir be-

şinciyi yaptırması için ısrar ediyordum, gençkız bekleyebilirdi. Kız çocuklarına on altı yaşına kadar yalnızca basma* elbiseler giymelerini öğütlüyorum. Ama öğrenimleri bitince, okulun onuncu sınıfının sonunda, yalın, ipek bir elbise giyilebilir. Kendileri tarafından dikilmiş iki üç basma elbise yeterlidir. Eğer bir arkadaşlarının şık bir elbisesi varsa, kızınızın da bir benzerini istemesinin hiçbir anlamı yoktur.

Oğlunuza, küçük "eğitici" çocuğa gelince, okul ve öğretmen işe karışıyorsa ben ne yapabilirim? Bunlar ne yaptıklarını bilen bilinçli insanlardır.

Ben de Komündekilere daha zayıf olanları kollama görevinde güveniyordum. Ama bunun için farklı bir yol izlemek gerekir. Başka bir yöntem sözkonusudur. Şunu demezdim: Sen ötekilerden daha iyisin. Ama şunu dedim:

-Şunu ya da bunu gerektiği gibi yapmadın, sana bir görev daha veriyorum: Derslerinde geri kalan şu çocukla ilgilen. Kesinlikle iyi sonuçlar istiyorum, başaramazsa sorumlu sensin.

Sorun böyle koyulunca arkadaşına yardım eden çocuk kendisini bir eğitimci gibi hissetmez, kendisine verilen görevi yerine getirmeye çalışır.

Sizin durumunuzda, aynı görevin oğlunuzun dışında sınıftaki öteki çocuklara da verilmemesi üzücüdür. Eğer karşılıklı yardımlaşacak olurlarsa, kimse kendisini bir eğitimci yerine koymayacaktır. Herşey öğretmenin çalışma tarzına bağlıdır. Burada genel bir yasa yaratılamaz. Oğlunuzun kendini beğenmiş olması zararlı, çok zararlı olacaktır. Ona şunu söylemek gerekir: "Öğretmen biraz yanılmış, senin kendini biraz daha gözden geçirmeye gereksinmen var."

* Makarenko kız çocuklarına pahalı elbiseler giymemelerini önerirken, bu giysilerin mümkün olduğu kadar güzel olmaları için da ısrar ediyordu.

BÖLÜM III

AİLEDE VE OKULDA EĞİTİM *

Çocukların ailede ve okulda eğitimi, hiç durmadan gün boyu söz edilebilecek çok geniş bir konudur. Bir günde ancak bazı temel sorunlara değinebiliriz. Temel olan konularda da ben uzman sayılmayabilirim. Neden, diye soracaksınız. Anlayacaksınız. Kısaca kendimden sözedeceğim.

Ben öğretmenim. On yedi yaşından beri öğretmenim. İlk on altı yılım bir demiryolu okulunda geçti. İşçi çocuğuyum. Babamın çalıştığı fabrikanın okulunda görev yaptım. Burada on altı yıl kaldım. Eski rejim zamanında, eski bir okuldu.

Öğretmenlikten sonra bir işçi kuruluşunun çocuklarının gittiği fabrika okulunun müdürü oldum. Ben de bir işçi ailesinin, bir işçi kolektifinin üyesiydim. Öğrencilerim ve ana babaların, aynı fabrikanın küçük bir kolektifini oluşturuyordu.

Büyük olanaklarım vardı. Moskova'da bu olanaklar sizinkilerden belki de daha fazlaydı, çünkü sizdeki çocuklar yöresel özellikler temelinde bir aradaydı.

Onların ana babaları tek bir işçi kolektifinde toplanmamıştı. Ailelerle ilişki kurmak için sizlerin benden daha az olanağınız olmuştur. Ama buna karşılık siz Sovyet rejiminin sunduğu olağanüstü koşullarda çalışıyorsunuz. Ben böyle koşulların tadını alamadım. O zaman eski otokratik Rusya zamanıydı.

* Makarenko'nun 8 Şubat 1939'da, Moskova'da, Frunze Bölgesi Öğretmenler Klübü'nde verdiği konferans.

Devrimden sonra koşullar beni ailemden uzaklaştırdı. On altı yol boyunca anası babası, ailesi olmayan çocuklarla çalıştım: Hemen hemen hiçbir zaman ana babalarla karşılaşmadım.

Son yıllarda aileye yaklaştığım doğrudur, ama Sovyet rejimindeki temel çalışmam "ilke" olarak aileyi tanımayan çocukların yaşadığı yerlerde gerçekleşti.

Türlü ilginç koşullar arasında başıma dikkate değer bir olay geldi.

Stüdyolardan birinin gönderdiği bir sinemacı Dzerjinski Komünü'nü filme almak için bana gelmişti. Herşeyi görmeyi, bulmayı bilen, uyanık, ufak tefek ihtiyarlardan biriydi.

Komünden büyülenmişti. Herşeyden hoşlanmıştı. Çalışma odamda gevezelik ederken birden içeriye iyi giyimli, ancak trenden yeni inmiş gibi görünen her yanı toz içinde bir arkadaş girdi.

-Ben Melitopol'dan geliyorum, dedi, oğlum Vasili Stolyarov'un sizinle olduğunu öğrendim.

-Evet, burada bu isimde bir çocuk var.

-Ben onun babasıyım. Evden kaçtı. Altı aydır onu arıyorum, sizinle olduğunu öğrendim ve onu görmeye geldim.

Adam heyecanlıydı, sesi titriyordu.

-Tamam, lütfen Vasya'yı çağırın.

Vasya geldi. Altı aydır Komünde yaşayan, üniforması içinde güven dolu, nasıl davranacağını, nereye bakacağını bilen, on dört yaşında örnek bir çocuktu. Yaklaşarak sordu:

-Beni mi çağırdınız?

-Evet, baban burada.

-Babam mı?

Bütün formaliteler unutuldu: Birbirlerinin kollarına atılıp kucaklaştılar; taşkın sevgi gösterileri, baba oğlunu seviyor, oğul babayı seviyor, vb.

Kucaklaşmalar ve öpüşmeler bitince çocuk sakinleşti ve baba şöyle dedi:

-Peki, benimle gelmesine izin verecek misiniz?

-Rica ederim, buna karar verecek olan oğlunuzdur. Nasıl isterse öyle yapar. Sizinle gitmek isterse gider.

Ve az önce sevinçten ağlayan bu çocuk, şimdi kızarmış ve ciddileşmiş olarak bana bakıp başını salladı ve şöyle dedi:

- İstemiyorum.

- Neden? O senin baban.

- Farketmez, istemiyorum.

Adam sarardı.

- Nasıl, istemiyor musun?

- Hayır, istemiyorum.

- Neden ama?

- İstemiyorum, hepsi bu.

- Neden gitmek istemiyorsun? O senin baban.

-İstemiyorum ve gitmeyeceğim.

Baba kızmaya başlamıştı:

- İster iste, ister isteme. Seni götüreceğim.

O sırada görevliler araya girdi:

- Buradan hiç kimseyi götüremezsiniz, o Dzerjinski Komünü'nün bir üyesidir, boşuna kendinizi yoruyorsunuz, istiyorsa gelecektir, ama istemezse burada kalır.

Baba koltuğa yığıldı. Gözyaşları. Onu sakinleştirmeye çalıştık, bir bardak su verdik. Sonra biraz sakinleşti ve şöyle dedi:

- Vasya'yı çağırın.

- Hayır, şimdi çağıramam.

- Yalnızca veda edeceğim.

Birisini görevlendirdim:

-Vasya'ya babasına veda etmeyi isteyip istemediğini sorun.

Vasya geldi. Yine gözyaşları, kucaklaşmalar, öpücükler. Bütün bunlar bitince Vasya sordu:

- Gidebilir miyim?

- Sen bilirsin.

Vasya çıktı ve ben babayla iki saat daha oturdum. Ona baktım: Koltuğuna oturmuş, içini çekiyor, ağlıyor, sakinleşiyor, sonra yeniden ağlamaya başlıyordu. Sonuçta Vasya'sız döndü.

Ama bu öyküde daha da "dramatik" olan şey, baba ile oğul ağlaşıp, birbirini kucaklar, öperken duygularını bastıramayan benim sinemacının, bu sahneden çok etkilenmiş olmasıydı. Bütün bunları filme almıştı ve yaptığından son derece hoşnuttu:

- Böyle bir sahneyi canlı çekmek bizim sinemacılık yaşamımızda ancak bir kez yakalanabilir.

Burada aile ve ailede eğitim sorununu vurgulamak istiyorum.

... İyi ve kötü aileler vardır. Ailenin gerektiği gibi eğitim yapacağına ilişkin güvence vermek mümkün değildir. Ama ailenin dilediği gibi eğitim yapacağını da söyleyemeyiz. Ailedeki eğitimi örgütlemeliyiz ve örgütleyici ilke, yurttaşın eği-

timinin temsilcisi olan okul olmalıdır. Okul aileyi yönlendirmelidir.

Bu yönlendirme nasıl olmalıdır diye soracaksınız. Ana babaları toplamak ve onlara "önlemler alın" demek yönlendirme değildir.

Ana babaları toplamak ve onlara, kolları yukarı kaldırıp "ah, sizde işler nasıl da kötü gidiyor" demek de birşeye yaramaz.

Bu durumda yararlı olan şey nedir ve nasıl yararlı olunur? Kötü, yani çocuklarını yetiştirmeyi bilmeyen ana babalara, gereken her zaman öğretilebilir, bazen bir eğitimciye de öğretilebildiği gibi.

Diğerlerinin arasında arkadaşlar, pekçok ana baba ve eğitimci çocukla konuşmayı bilmez. Ses tonunu ayarlamak gerekir. Ne yazık ki okullarda ve yüksek eğitbilimsel öğrenim kurumlarında size sesinizi ayarlamayı öğretmezler. Bu kurumların her birinde ses ayarlamayı bilen iyi bir uzman bulunmasını isterdim. Bu çok önemlidir.

Başlangıçta bu konuda çok başarılı değildim ve kendi kendime bunun nedenini soruyordum. Deneyimli bir aktöre başvurdum.

- Sesinizi ayarlamanız gerekiyor.

- Nasıl? Ben şarkı söylemeyeceğim ki.

- Şarkı söylemeniz değil, ama konuşmanız sözkonusu.

Onunla bir süre çalıştım ve temel şeyin iyi ayarlanmış bir ses tonu olduğunu anladım. Konuştuğunuz ton çok önemlidir. Şu tek basit sözcük, "gidebilirsin" sözcüğü elli tarzda söylenebilir. Ve her birinde bunu işitmesi gereken kişiyi değişik biçimlerde etkileyebilirsiniz.

Bu çok karmaşık bir şeydir. Eğer iyi ayarlanmış bir sesiniz yoksa, göreviniz de kolay olmayacaktır. Yöneticilerin seslerini ayarlamaları çok önemlidir. Bazı ana babalar ve eği-

timciler bu "lüks"e, seslerinin ruhsal durumlarını yansıtması ölçüsünde izin verirler. Bu tamamen yanlıştır. Ruhsal durumunuz ne olursa olsun, sesiniz doğal, iyi ve kararlı bir ses olmalıdır.

Ruhsal durumunuzun sesinizle hiçbir ilgisi yoktur. Benim şu andaki ruhsal durumumun ne olduğunu nasıl bilebilirsiniz? Acılar içerisinde olabilirim. Ya da büyük bir sevinç duyuyor olabilirim. Ama herkesin beni dinlediği bu tarzda konuşmak zorundayım. Her ana baba, her eğitimci çocukla konuşmadan önce, kendisini, ruh durumunun seçilmesine olanak vermeyecek bir tarza zorlamalıdır. Bu o kadar güç değildir.

Haydutlarla çevrili bir ormanda üç yıl yaşadıktan sonra ruh durumumuz ne olabilir? Kendimi bırakabilir miyim? Ben duygularını denetlemeye alıştım ve bunun çok kolay olduğuna inandım. Görünümünüz, gözleriniz, sesiniz her durumda aynı kalabilmelidir. Eğitimci "neşeli bir yüz"e sahip olmak zorundadır. Ana babaların da böyle olması arzu edilen bir şeydir.

Belki de çok sevdiğimiz birisinden tatsız bir mektup aldığınızı varsayalım. Ama bu tatsız mektup nedeniyle, bir aylık bir eğitbilimsel çalışmanın sonucunu yitirmeyi göze almak mı gerekir. Sonuç olarak belki de hiçbir şeye değmeyen bir sevdiğiniz nedeniyle ve o belki de bu mektubu yazmakla iyi etmiştir.

İyi ayarlanmış ses, mimik, dikkat, tüm bunlar bir eğitbilimci için büyük önem taşır. Ana babalar bu ayrıntılardan yararlanabilir.

Kısa bir süre önce bir baba bana geldi ve şöyle dedi:

- Ben komünistim, işçiyim. Bir oğlum var. Bana itaat etmiyor. Ona bazı şeyler söylüyorum, dinlemiyor. Yineliyorum, aldırmıyor. Bir üçüncü kez, yine aynı. Onunla ne yapacağım?

Gelip beni bulan bu babayı oturttum ve onunla söyleşmeye başladım.

- Peki, bana çocuğunuzla nasıl konuştuğunuzu anlatın.

- Şimdiki gibi.

- Öyleyse şimdiki gibi konuşmayı deneyin.

- Yapamıyorum.

- Deneyin.

Onunla bir yarım saat ilgilendim ve emirleri nasıl vereceğini öğrendi. Bu yalnızca ses tonu sorunuydu.

Okulun ana babalara yardımı ancak, okul, öğrencilerden ne istediğini bilen ve bu gerekleri kararlılıkla isteyen birleşik bir kolektif oluşturuyorsa mümkündür.

Bu, ana babalara yardımın biçimlerinden biridir. Başkaları da vardır. Aile yaşamını incelemek gerekir, kötü bir karakterin nedenlerini incelemek gerekir. Ben burada aileye yardımın tüm biçimlerini sıralamayacağım...

... Başka bir sorun. Gerçek ailenin iyi bir ev kolektifi olması gerektiği ilkesi üzerinde duruyorum. Ve çocuk çok küçük yaşlarından itibaren bu ev kolektifinin üyesi olmalıdır. Ailenin satın aldıklarını, neden şunu satın alıp bunu satın almadığını, kaynaklarının nereden geldiğini, vb. bilmelidir.

Çocuk mümkün olduğu kadar erken, beş yaşından itibaren evin kolektiflik yaşamına katılmayı öğrenmelidir. Çocuk, kolektifin işlerine yanıt vermelidir. Doğal olarak biçimsel bir tarzda değil, kendi yaşamının ve aile yaşamının rahatlıkları ile yanıt vermelidir. Eğer işler kötü gidiyorsa yaşam da hoş olmayacaktır. Bu sorunu da aşmak gerekmektedir.

Ve işte arkadaşlar, sonuncu sorun, belkide en güç olanı, mutluluk sorunu.

Genellikle şöyle denir: Ben baba ve ben anne çocuğa her şeyi veriyor ve ona mutluluğumuz da dahil olmak üzere herşeyi sunuyoruz.

Bu, ana babaların çocuklarına yapabildiği en büyük kötülüktür. Böyle bir noktada, şu öğüdü verebiliriz: Çocuğunuzu

zehirlemek istiyorsanız, ona yüksek dozda mutluluğunuzdan içirin, böylece zehirlenecektir.

Sorunu şöyle koymak gerekir: Çocuklar için hiçbir şeyden vazgeçmemelidir.Tersine, çocuk ana babasına yardım etsin.

Birçok küçük kızın annelerine şunu söyledikleri tarzı bilirsiniz:

- Sen hayatını yaşadın, ama ben daha hiçbir şey görmedim.

Bu bazen henüz otuzuna gelmemiş anneye söylenir.

- Sen hayatını yaşadın, ama ben daha hiçbirşey görmedim, sonuçta herşey benim için, sana hiçbirşey yok.

Oysa küçük kız şunu düşünmelidir:

- Benim önümde koca bir yaşam var, ama sen anne, senin öyle değil.

- Bu nedenle *Ana Babaların Kitabı*'nın dördüncü cildinde açıkça şunları yazacağım: Yeni giysiler önce annelerin.

Eğer çocuklarınızı ana babalarını mutlu etmek arzusuyla yetiştirirseniz, çocuklar da size kızmayı bırakacaktır. Çocuklar ilk planda ana babaların mutluluğunu düşünsünler ve ana babaların ne düşündüğü çocukları ilgilendirmesin. Bizler yetişkin insanlarız ve neyi düşüneceğimizi biliriz.

Eğer elinizde kalan parayla kime, anneye mi, kıza mı giysi almanız gerektiğini soruyorsanız size şunu söyleyeceğim: Yalnızca anneye.

Anne ve baba çocukların gözlerinde mutluluğu ilk planda hakctmiş olmalıdır. Ne anneler için, ne kızlar için, dahası ne de devlet için, annenin mutluluğunun tüketicilerini eğitmek gibi bir duygu sözkonusu olamaz. En korkunç şey, annenin ya da babanın mutluluğuna zarar veren çocuklar yetiştirmektir.

Komünümüzde gezi için 200.000 ruble, tiyatro biletleri

için de 40.000 ruble harcıyorduk. Bunlar için parayı esirgemiyorduk. Ama giysiler için kuralımız şuydu: Küçükler, daha büyüklerin dar gelen giysilerini giyiyordu. Ve kendilerine yeni giysi alınmayacağını biliyorlardı. Yalnızca giysilerinin yeniden dikileceğini düşünebilirlerdi. Doğrudur, daha büyüklerin giysilerini tamamen eskitip onları atmalarını bekleyebilirdik. Ama bunu yapmadık. Büyükler giysilerini biraz kullanıyordu ve onları daha küçükler için yeniden dikiyorduk.

On dört yaşındayken Çin ipeği giydirdiğiniz bir genç kıza, on yedi, on sekiz yaşlarında ne vereceksiniz?

Peki bu neyi getirir. Bu genç kız için ne yapmalıdır. Sonradan şöyle düşünmeye başlayacaktır: Benim yalnızca bir elbisem var, ama senin (yani annenin), senin üç tane.

Çocuklarda ana baba için duyulan kaygıyı eğitmek, anne ya da babaların sahip olmadığı kişisel bir zevki yalın ve doğal bir biçimde geri çevirme isteğini eğitmek gerekir.

Evet arkadaşlar, artık bitireceğim.

- Sorusu olan var mı?

Salondan bir ses: "Dzerjinski Komünü halâ var mı? Kim yönetiyor ve ilişkileriniz hangi düzeyde?"

Dzerjinski Komünü benden sonra iki yıl daha yaşadı, sonra kapandı. Neden mi? Çünkü eskiler yüksek öğrenim kurumlarına gittiler ve orada kurulan fabrika da yeni yönetime devredildi. Komün'deki herkes iyi bir sertifika ile mezun oldu.

Komün'dekilerle ilişkimi sürdürüyorum.

... Bu ilişkilerin bazı sıkıntılar yarattığını söylemeliyim. Oldukça kalabalıklar. Onları halâ anımsıyorum, ama kimin kiminle evlendiğini, kaç çocuğu olduğunu anımsayamıyorum. Oysa mektuplarda bunlardan sözetmek gerekiyor.

Tahmin ediyorsunuzdur arkadaşlar, haftada bir günümü mektup yazmaya ayırmam gerekiyor. Bu benim çok zamanımı

alıyor. Elbette kızmıyorum, çünkü onların benden başka ana babaları yok. Kime başvurabilirler? Ama bazen bu türden bir mektup yığınıyla boğuluyorum!

Örneğin bu eski öğrencilerden biri Moskova'ya geldi, Trene atlayıp beni buldu, yaklaşık bir ay bende kaldı. Açıkyüreklilikle söylüyor:"Benim, Anton Semyonoviç, bir aylığına sizdeyim." Telaşlandım. Herşeye karşın karım için üzüldüm, nöbetçi otel sahibi gibi oldu. Konuklarımın yiyip içmesinden yakınmıyorum, bu sözkonusu bile olamaz, ama böyle çok sıkıntı yaratıyor.

-Geldin ha? Buyur. Galya bak bir konuk geldi.

-Kim?

-Visya Bogdanoviç.

-Hoşgeldin Visya.

İki gün sonra şu konuşmalar başlıyor:

-Belki otele gitmem daha iyi olacak.

-Neden otele gideceksin? Burada kal.

Üç gün sonra yeniden başlıyor:

-Belki Leningrad'a gitmem gerekecek.

-Neden gideceksin? Burası daha iyi.

Ve gideceği zaman içim bir türlü rahat etmiyor.

-Moskova'ya yerleşebilir, burada çalışabilirsin, benim yanımda kalırsın.

Çoğunlukla başarılı insanlar oldular. Bu ilişki bazı yükler getirse de, benim için büyük ve gerçek bir sevgi kaynağı oldu. Yine de bazılarıyla ilişkimin koptuğu doğrudur.

Bana madalya verildiği zaman Wrangel Adası'ndan, "Mitka Jeveli" imzalı bir telgraf aldım. Onu *Yaşam Yolu*'ndan tanıyorsunuz.

Bugün de "Orisanko (Gud), mühendis" imzalı bir kutlama mektubu aldım.

Salondan bir ses: "Peki dayak konusunda ne düşünüyorunuz?"

Ben dayağın karşısındayım. Ve hep öyle oldum. Genel olarak dayağı bir yöntem olarak kabul edemem. Dayağın iyi sonuçlar verdiği bir aile görmedim.

Elbette annenin iki üç yaşlarındaki bir çocuğa hafifçe bir iki kez vurmasından sözetmiyorum. Çocuk henüz bunun ne olduğunu anlayamaz. Anne de onu cezalandırmaktan çok, kendi duygularını açığa vurmuş olur. Ama on iki, on üç yaşlarında bir çocuğa vurmak tam bir güçsüzlük örneğidir. Çocukla bütün iyi ilişkiler bozulabilir.

Dzerjinski Komünü'nde çocuklar kesinlikle kavga etmezdi.

Bir olayı anımsıyorum. Vapurla Batum'dan Kırım'a dönüyorduk. Tüm üst güverteyi tutmuştuk. Bizi herkes sevmişti. İyi giyinmiştik, kusursuz bir orkestramız vardı, konserler veriyorduk. Yolcular ve mürettebat bizden hoşlanmıştı. Yine de bir sabah Yalta açıklarında, bizim büyük çocuklardan birisi daha küçük bir arkadaşının başına bir konserve kutusu fırlattı. Bu, bizde hiç rastlanmadık bir durumdu. Şaşkına dönmüştüm. Ne yapmalıydım? Toplanma zilinin çaldığını işittim.

-Neden toplanılıyor?

-Nöbetçi yöneticinin emri.

-Neden ama?

-Çok açık. Siz de toplama emri verin.

-Tamam.

Toplandık. Ne yapılacaktı? Bir önerge verildi: Suçluyu Yalta'da bırakmak ve ondan tamamen ayrılmak.

Baktım: Kimse tepki göstermedi.

-Ne oluyor? Şaka mı yapıyorsunuz, yoksa ciddi misiniz? Mümkün mü bu? Kuşkusuz arkadaşına vurdu ve hatalı, ama bir Komün üyesi böyle kovulamaz.

-Bu kadar konuşmaya gerek yok, oylamaya geçelim.

-Bekleyin, dedim.

Bunun üzerine başkan söz aldı:

-Anton Semyonoviç'e söz verilmemesi önerildi.

Ne yaparsınız? Aynen böyle yaptılar. Onlara şunu söyledim:

-Biz gezideyiz, ben yöneticiyim, hepinize beş saat oda hepsi verebilirim, şu anda Komün'de değiliz, konuşmama nasıl engel olursunuz?

-Peki, tamam, konuşun.

Ama söyleyecek bir şey yoktu. Bu öneri için oylamaya geçildi. Öneri oybirliğiyle kabul edildi. Sonra bir başka öneri getirildi: Onunla inen de geri gelmeyecekti.

Yolculardan ve mürettebattan bir grup bu çocuğun bağışlanması için ricaya geldi.

-Hayır, biz ne yaptığımızı biliyoruz.

Yalta'da tek bir çocuk karaya çıkmadı. Oysa Yalta'yı sabırsızlıkla bekliyorlardı, kenti görmek, kentte gezmek istiyorlardı, ama hiçbiri vapurdan inmedi. Nöbetçi yönetici ona sertçe şöyle dedi:

-Defol.

Ve o da gitti.

Karaya vardığımızda, o bizi meydanda bekliyordu. Kamyona binmeye başlamıştık. Çevremizde dolanıp duruyordu. Nöbetçi yönetici ona şöyle dedi:

-Meydandan çek git. Sen burada olduğun sürece kamyona binmeyeceğiz.

Gitti. Üç gün sonra Komüne beni görmeye geldi.

-Geçemezsin, dedi kapıdaki nöbetçi

-Ama herkesi geçiriyorsun.

-Herkes geçebilir, ama sen değil.

-Öyleyse Anton Semyonoviç'i çağır.

-Hayır, çağırmayacağım.

Yine de beni çağırdılar.

-Ne istiyorsun?

Genel toplantı yapalım.

-Olur.

Akşama kadar benimle kaldı. Akşam, genel toplantı başladı. Ben, bağışlanmasını istedim. Sessizce bana baktılar. Kimin söz istediğini sordum. Hiç kimse konuşmadı. Ama birşeyler söyleyin, dedim. Gülümsediler. Böylece onun Komünde kalmasına kesinlikle izin vereceklerini düşündüm. Bir oylama yapılmasını istedim. Başkan, "Anton Semyonoviç'in önerisinden yana olanlar elini kaldırsın" dedi. Tek bir kişi bile elini kaldırmadı. "Karşı olanlar?" Hepsi.

Çocuk ertesi gün yine geldi.

-Bu kadar katı bir biçimde cezalandırılmam mümkün değil. Genel bir toplantı daha yapın, bana açıklama yapılmasını istiyorum.

Akşam genel toplantı yapıldı.

-Açıklama yapmanız gerekiyor.

-Tamam. Konuş Alekseyev.

Alekseyev söz aldı:

-Vapurda, tüm Sovyetler Birliği'nin gözü önünde, -çünkü vapurda tüm kentlerden gelen insanlar vardı-mürettebatın karşısında, aptalca bir şey için bir arkadaşın kafasına bir şey fırlattı. Bu bağışlanamaz ve biz de seni hiçbir zaman bağışlamayacağız. Buraya bizden sonra gelen çocuklar da seni bağışlamayacak.

Çocuk gitti. Eskilerin çoğu Komünden ayrılmıştı. Çok sayıda yeni çocuk gelmişti. Yeniler hep şunu söylüyordu: "Zivyagineç için yapılanı yapmalı." Zivyagineç'i hiç görmedikleri halde öyküsünü biliyorlardı.

İşte arkadaşlar, Komün'dekilerin kavgacılara nasıl davrandığını gördünüz. Bir eğitbilimci olarak böyle bir sertlikten dolayı onları eleştiriyorum, ama bir insan olarak, hayır.

Bu kuşkusuz sert bir cezadır, ama hakedilmiş birsertliktir. Doğal olarak kavganın bir kolektifte kabul edilebilir yanı yoktur. Ben kişisel olarak şiddet yöntemlerinin kesinlikle karşısındayım.

Birisi de oturduğu yerden şunu sordu: "Komünde onyedi, on sekiz yaşlarında gençkızlar ve erkekler vardı. Onların aralarındaki ilişkiler nasıldı?

Yanıtlamak çok güç. Bu konu üzerinde uzun uzadıya durmak gerekiyor. Bunu kitabımda da ele aldım. Yine de kısaca bundan sözedeceğim. Doğal olarak sevgiyi yasaklamak mümkün değil, ama onsekiz yaşında aşık olup evlenmelerine izin vermek de mümkün değil. Böyle bir birliktelikten hiçbir mutluluk beklenemez. Bizde, kolektifin birliği ve benim duyduğum güven büyük bir rol oynuyordu. Gençkızları topluyor ve onlara gençkızların nasıl davranması gerektiği konusunda konferanslar veriyordum. Ardından bunu erkeklerle yapıyordum. Bu ikinciler için, ilk planda şu ya da bu biçimde yanıt verme, şu ya da bu biçimde davranma dışında birşeyler konuşmam gerekmiyordu.

Komsomol, Parti ve doğal olarak Genç Öncü örgütleri beni destekliyordu. Hattâ Meclis bile.

Bu nedenledir ki, bizde bu konuyla ilgili olarak herşey yolunda gitti. Örneğin Kravçenko'nun Donya'yı, Donya'nın da Kravçenko'yu sevdiğini biliyorduk. Sürekli birliktelerdi, birlikte geziyorlardı, ama bunda kötü bir şey sözkonusu değildi. Komün'deki tüm boş zamanlarını birlikte geçirdiler, her ikisi de bir yüksek öğrenim koruınuna girdi ve üç yıl sonra da evlendiler. Komüne gelip evleneceklerini haber verdiler. Yöneticiler onları şöyle diyerek alkışladı: "Tam zamanı, beş yıl beklediniz."

Kalabalıktan birisi: "Nasıl oluyor da okul öncesi çocukların düşünce yapısını bu denli iyi tanıyorsunuz?"

Benim çocuğum yok, ama evlatlıklarım var. Komünde personelin çocukları için bir çocuk bahçesi vardı. Bunu yapan ve düzenleyen bendim. Çok sayıda okul öncesi yaşta çocuk tanıdım ve onları çok sevdim. Bu büyük bir deneyim sayılmaz, ama yine de bir deneyimdir.

BÖLÜM IV

DENEYİMİMDEN BAZI DERSLER *

Size söyleyeceklerimde belirgin birşeyler bulacağınızı sanmıyorum. Ayrıca benden ve diğerlerinden olduğu kadar sizden de öğrenecek çok şey olduğunu düşünüyorum. Mükemmel kurumlarda sizin de dikkate değer bir çalışma deneyiminiz var.

Size anlatacaklarımdan kazanacağınız tek yarar ancak bir tepki ve belki de tepkinin neden olduğu bir direnme olabilir; çünkü benim deneyimim çok özel bir nitelikte olup sizinkiyle pek de ortak noktalara sahip değildir. Ben belki de sizden daha şanslıyım.

Bu nedenle sözlerimde bir reçete, bir yasa aranamanızı, onlardan bir sonuç çıkarmamanızı rica ediyorum. On altı yıl ara vermeden yalnızca bir çocuk kolonisinde çalışmış olmama karşın, belirli bir sonuça vardığımı söyleyemem. Hiç kuşku yok ki, ben de sizin gibi halâ öğrenmekteyim.

Çok sayıda sorunun çözümü için belki de sizin yardımınıza, diğer arkadaşların yardımına başvurmalıyım.

Bu nedenle, size söyleyeceklerim sonuçlar değildir: Sonuçlar büyük bir işten, bir monografiden, marksist çözümlemeyle doğrulanmış çalışmalardan çıkarılır. Eğitime ilişkin sonuçlara varamadım, ayrıca varsayımlarımdan ya da dilerseniz sezgilerimden, arkadaş arkadaşa konuşuyormuşuz gibi sözetmeme izin verin;* çünkü söyleyeceklerim sonuçlardan çok sezgilerimdir.

* Makarenko'nun 20 Ekim 1938'de, Çocuk Kolonileri ve Özel Okullar Bilimsel Araştırma ve Uygulamalı Eğitim Enstitüsü'nde verdiği konferans.

Düşüncelerimi eğitbilimsel deneyimimin belirlediğini çok iyi biliyorum, Başka bir deneyimin mümkün olduğunu da biliyorum, eğer onu yaşamış olsaydım, belki başka türlü düşünüyor olacaktım.

Deneyimim oldukça sınırlıdır. Sekiz yıl suçlu çocuklar için bir okul olan Gorki Kolonisini, sekiz yıl da Dzerjinski Çalışma Komünü'nü yönettim. Bu sonuncusu artık suçlulara yönelik bir okul değildi. İlk zamanlarda, bilinen terkedilmiş çocukları topluyordum; ama son dört yıl boyunca hemen hemen yalnızca maddi durumları, yani eğitbilimsel koşulları ve yaşam koşulları iyi olmayan ailelerden gelen çocukları kabul ettim.

Şu üç kategoriden en zoru hangisidir? Suçlu çocuklar, terkedilmiş çocuklar ya da aile çocukları. Bunu yanıtlamak güç, ama ben sonuncusunun en zor olduğunu düşünüyorum. En azından karakterlerinin değişkenliği ve direnme güçleri nedeniyle bu çocuklar deneyimlerimin ışığında bana böyle görünüyor.

Ama o sırlarada kendimi mesleğimin tekniğiyle donanmış buluyordum ve zaten güçlü gelenekleri ve on altı yıllık bir geçmişi olan bir çocuk kolektifim vardı.

Yalnızca bu nedenledir ki, aile çocuklarıyla çalışmak bana, nasıl çalışılacağını henüz bilmediğim ilk suçlu öğrencilerimle çalışmaktan daha kolay göründü.

Bu üç kategoriyle ilgili deneyimim temelinde, çalışmamın son yıllarında, benim için çok önemli olan şu sonuca vardım; bugün bu sonuç bana biraz aykırı görünüyor. Bu sonuç, sorunlu çocuk diye birşey olmadığını doğruluyor. Bu doğrulama benim açımdan bir yadsıma niteliği taşımaz.

Genel olarak, toplumsal ahlak kurallarıyla toplumsal ahlak sapmaları arasındaki mesafenin yok denecek kadar az olduğunu söylemek istiyorum.

Buradan hareketle yine pek de emin olmadığım bir sonuçla karşılaşıyorum: Yeniden oluşturma denilen şeyin, yani

karakterin düzeltilmesinin, evrim yoluyla uzunca bir sürede gerçekleşmemesi gerektiğini bilmek.

Buradan, toplumsal olmayan alışkanlıklar ve toplum için kabul edilemez bir nitelik taşıyan deneyim ile normal deneyim arasındaki bu mesafe çok belirsiz olduğuna göre, bu mesafenin mümkün olan en kısa sürede aşılması gerektiği kanısına varıyorum.

Bunu söylerken, bu sonucun tam da bu deyimlerle formüle edilmesi gerektiğine pek de ikna olmadım. Bu kuramın mümkün olabileceğinden emin değilim, ama deneyimimden eminim.

Son beş yıl boyunca, çok sayıda belirgin ve güç karakterin olduğu Dzerjinski Komünü'nde çalışırken, karekterlerin evrim sürecini izlemedim. Evrimi, her zaman büyümeyi ve gelişmeyi anladığımız alışılmış biçimiyle gözlemliyordum; çocuk okulun üçüncü sınıfında, dördüncü sınıfında, sonra beşinci sınıfa geçiyor. Ufku açıldı, alışkanlık ve bilgi dağarcığı genişledi. Fabrikada çalışıyor, niteliklerini geliştiriyor, toplumsal alışkanlıklar kazanıyor. Ama bu, bozulmuş bir karakterin normale doğru evrimi değil, alışılmış bir gelişmeydi.

Bu hiçbir zaman bozulmuş bir karakterle normal bir karakter arasında hiçbir fark olmadığı anlamına gelmez, ama karakteri düzeltmeye, dilerseniz patlama yöntemi de diyebileceğimiz bir yöntemle girişmenin daha iyi olacağını belirtir.

Patlamayla hiçbir şekilde birinin ayaklarına bir dinamit lokumu atıp fitili ateşlemeyi, sonra da adamın havaya uçmasını beklemeden oradan kaçmayı anlamıyorum.

Burada, insanın tüm arzularına ve isteklerine ilişkin bir devrime işaret ederek, anlık bir eylem görüyorum.

Bu değişimlerin dış görünümleri beni o denli şaşırttı ki, sonradan bu patlamaların metodoloji sorunuyla ilgilenmeye başladım ve patlama yönteminin-başka bir sözcük bu-

lamıyorum - eğitimciler tarafından başarılı bir yöntem olarak kullanılabileceğine inandım.

Size, beni yalnızca böyle düşünmeye değil, ama bu yöntemle yaptığım çalışmayı sürdürmeye iten izlenimlerimden bazılarını aktaracağım.

1931'de, yüz elli çocuktan oluşan Komünüme, iki hafta gibi çok kısa bir süre içerisinde yüz elli çocuk daha almam istendi.

Komündeki çocuklarım iyi örgütlenmişti. Yüz ellinin doksanı Komsomol olup yaşları on dört, on sekiz arasındaydı, diğerleri Genç Öncü'ydüler.

Hepsi de birbirine bağlı, çok iyi, kesin ve kararlı bir disipline sahip çocuklardı; dikkatle çalışmayı biliyorlardı, Komüne ve onun disiplinine sadıktılar. Oldukça ciddi bir sorumluluk taşıyan, dahası fiziksel ve ruhsal olarak güç olan görevlerde onlara güvenebiliyordum.

İşte, bu yeni gençlerde güçlü bir izlenim yaratmak için kullanmış olduğum yöntem.

Doğal olarak çalışma alanları oldukça değişikti, odaların düzenlenmesine dayanıyordu: Yatakhaneler, çalışma odaları, sınıflar ve buraların yerleştirilmesi, aynalar, çiçekler.

Komün bolluk içerisinde yaşıyordu, çünkü ticari girişimimiz vardı. Çocukların nasıl topladığımıza gelince, onları her zaman ekspres trenlerde buluyorduk. Bu iş Harkov'da oluyordu. Bu trenlerle yolculuk yapan çocuklar bizim kontenjanımızdaydı, bizim böyle bir hakkımız vardı. Moskova-Minaraline Vodi, Moskova-Soçi, Moskova-Kislovosk trenleri hep Komünümün adaylarını taşıyordu.

Bütün bu trenler Harkov'dan gece geçiyordu ve biz de çocukları gece topluyorduk.

Yedi sekiz yaşlarından oluşan ve içlerinden birinin o gece için nöbetçi yönetici olduğu bir grup Komün üyesi bu nedenle gara gönderilmişti. Bu geçici yönetici her zaman çocuk toplama

işleminden sorumlu olurdu ve görevinin bilincindeydi.

Grup, iki üç saatlik arada çocukları trenin altından, tuvalet ve vagonların üzerinden topluyordu. Bu "yolcuların" nerelere saklandığını iyi biliyorlardı. Ben ise onları kesinlikle bulamazdım.

NKVD (İçişleri Halk Komiserliği) çalışanları, askerler garda bize bir oda ayırıyordu. İlk toplantının yapıldığı yer bu oda olurdu.

Bu toplantı, çocukları Komüne davet etmeye yönelik değildi, ama şöyle başlardı: Komüncülerimiz onlara şöyle seslenirdi: "Sevgili arkadaşlar, Komünümüze çalışacak insan gerekiyor. Yeni bir fabrika kuracağız, sizden yardım istemeye geldik."

Ve kimsesiz çocuklar da bunun iyi olacağına inanırlardı.

Onlara şöyle diyorduk: "İstemeyenler bir sonraki ekspresle dönebilir."

Böylece patlama yöntemi dediğim şaşırtmalı eylem yöntemi başlamış oluyordu.

Genel olarak çocuklar, inşaat işimizde bize her zaman yardımcı oluyordu. Geceyi bu oda geçiriyorladı. Ama ertesi gün öğlen, müzikleri, altmış kadar beyaz metal trampetleri, beyaz yakalı, markalı gösterişli giysileriyle bütün Komün garın önünde sıra oluyordu. Uzun bol giysilere sarılmış, çıplak ayaklı terkedilmiş çocuklar çetesi gardan çıkınca, müzik çalmaya başlıyor ve çocuklar Komün üyelerinin topluluğuyla karşı karşıya kalıyordu. Onları müzik eşliğinde karşılıyor ve en iyi arkadaşlarımız gibi selamlıyorduk

Sonra bu terkedilmiş çocuklar tarafından izlenen Komsomollarımızın, küçük kızlarımızın başta olduğu bir yürüyüş başlıyordu.

Ve grup, sekizli sıralar halinde büyük bir ciddiyetle yürüyordu. Yurttaşlar duygulanarak ağlıyordu; ama biz bunu hiçbir duygusallığa düşmeden yalnızca basit bir teknik olarak görüyorduk.

Komüne gelir gelmez banyoya götürülüyor, oradan saçları kesilmiş, yıkanmış ve arkadaşları gibi beyaz yakalı, şık giysiler giyinmiş olarak çıkıyorlardı. Sonra eski giysiler el arabaları ile bir yere taşınıyor, üzerlerine benzin dökülerek yakılıyordu.

O gün avlunun temizliğinden sorumlu olan iki kişi süpürgelerle geliyor ve külleri kovalara dolduruyordu.

Bu, birçok meslekdaşımın gözüne bir şaka gibi görünüyordu; ama gerçekte bu tören, simgesel olmanın ötesinde, çarpıcı somut bir etki yaratıyordu.

Trenlerden toplanıp getirilen bu terkedilmiş çocuklardan yalnızca iki, üç tanesinin yeni yaşama uyum sağlamadığını söyleyebilirim.

Ama bu çocuklar gardaki karşılanmalarını, o ateşi, yeni yatakhanelerini, kendilerine gösterilen yeni davranış tarzını, yeni disiplini hiçbir zaman unutmayacaklar ve tüm yaşamları boyunca canlı bir anı olarak saklayacaklardır.

Patlama yöntemi * olarak adlandırdığım bu yönteme bir örnek verdim.

Bu yöntem benim tüm eğitim sistemiminin içerisinde sürer ve gelişir.

Bu yöntem herşeyden önce kolektifliğe dayanır. Ne yazık ki bizde, bunun bir kolektif, özellikle de çocuk eğitimine ilişkin bir kolektif olduğu hiç bir kitapta yazılmamıştır.

Bu konuda birşeyler yazmak ve bu kolektifle ilgili yazılanları çoğaltmak gerekir.

Bir kolektifin ilk özelliği, bunun rastgele bir kalabalık

* Bu yöntem eğitbilimciler arasında büyük tartışmalara neden oldu. "Patlamalar yöntemi" nden söz ederken Makarenko'nun bunu yeniden eğitim için düşündüğünü gözardı etmemek gerekir. "İyi örgütlenmiş bir eğitim", karakterin "düzeltilmesi", "iyileştirilmesi" koşullarında genel olarak uygulanmaz, "Patlamalar yöntemi" nin alanı böylece sınırlanmış olur.

değil, örgütlü bir tarzda davranan ve birşeyler yapabilen kurulu bir örgüt olmasıdır.

Bizim kolektifimiz toplumsal bir örgütlenmeye dönüşebilecek bir tarzda örgütlenmişti; hep kolektif olarak kalıyor, hiçbir zaman kuru bir kalabalığa dönüşmüyordu.

Bu belki de eğitbilimsel çalışmamızın en güç bölümüdür ve ben, hiç benimki gibi bir kolektif görmedim. Bunu övünmek için söylemiyorum, yalnızca hir saptama yapıyorum.

Ve ben bu kolektifi tek başına oluşturmadım. Bu konuda uzun süre konuşmak gerekecek, yine de herşeyi söyleyebileceğinden emin değilim.

Ama örgütlenme, kolektif örgütlenmesi de olsa, çekirdek kolektif sorununun çözümüyle başlamalıdır. Bu konuda çok düşündüm, kolektif örgütlenmenin pek çok aracını gözden geçirdim ve şu sonucu vardım.

Çekirdek, yani sonradan kolektiflere ya da daha sınırlı oluşumlara bölünmeyecek olan kolektif, yedi kişiden az, on beş kişiden fazla olmamalıdır. Bunun neden böyle olması gerektiğini bilmiyorum, fazla derinlemesine irdelemedim. Yalnızca, yedi kişiden az olduğu zaman çekirdek kolektifin bir dostluk kolektifine, dost ve arkadaşlardan oluşan bir gruba dönüşmeye başlayacağını biliyorum.

On beş kişiden fazla olan bir çekirdek kolektif de her zaman ikiye bölünme eğilimi taşır, bir bölünme çizgisi hep vardır.

Ben yalnızca, birliğinin, bağlılığının ve gücünün bilincinde olan, aynı zamanda bunun yalnızca anlaşan insanlardan oluşan bir dostluk kliği değil, ama belli zorunlulukları, belli bir görevi, belli bir sorumluluğu olan bir kolektif olduğunun da bilincinde olan bir kolektifi çekirdek kolektif olarak değerlendiriyorum.

Bu çekirdek kolektifi yönetecek ve ondan sorumlu olacak kişinin kişilik özellikleriyle özel olarak ilgilendim.

Çalışmamın on altı yılını bu yakıcı sorunun çözümüne ayırdım ve çekirdek kolektifin başında kesinlikle tek bir yönetici olması gerektiği kanısına vardım. Bu kişi, sahip olduğu yöneticilik otoritesiyle diktatör değil, bu kolektiften sorumlu olabilecek bir kişilikte olmalıydı.

Çok sonraları şu etkenin de önemini kavradım: Bu çekirdek kolektifin süresi.

Böyle bir çekirdek kolektifi yedi sekiz yıl boyunca hiç değişikliğe uğramadan korumayı başardım. Yaşları onla on beş arasında olan kız ve erkek çocuklar bu süre boyunca çekirdek kolektifin niteliğini korudular, bu grupların oluşumundaki değişiklik % 25'lik bir oranı aşmadı, sekiz yıllık bir sürede, on iki çocuktan oluşan bir gruptan, üç çocuk ayrıldı, üç çocuğun yerine de başkaları alındı.

Böylece gerçekten de çok ilginç bir kolektif kazanacağımızı seziyordum ve bunu gördüm; bu kolektif, hareketinin ve evriminin niteliği, yürekli ve güvenilir havasının niteliği, çekirdek kolektif çizgilerini koruma eğilimiyle bir mucize olarak değerlendirilebildiği için ilginçti. Bu kolektifin ayakta durmasının anahtarı, yöneticinin, daha sonra da ekip şefinin sahip olduğu otoriteydi.

Başlangıçta, bu çekirdek kolektifin başına en yetenekli, en "açıkgöz" , en kokusuz, herkesin elinden tutabilecek, onları yönetecek, onlara emir verecek, onlara söz geçirecek yetenekte bir kız ya da erkek çocuğun getirilmesi eğilimi vardı.

Ama onaltı yıllık sürede, en güçlü kişinin yönetici olarak seçilmesi eğiliminin, sonradan aşamalı olarak değiştiğini ve bu çekirdek kolektifin (buna bizde genellikle birlik denirdi) başına öteki niteliklerine hiç bakılmadan eskilerden birinin geldiğin gördüm.

Bu süre boyunca bu değişim, benim hiç ayrımsamadığım bir tarzda ve eğitsel amaçlarımdan bağımsız olarak eski öğrencilerin sırayla birlik başkanı olması sonucunu doğurdu.

Son yıllarda bir eğitbilimci olarak Komündekilerden her-

hangi birinin, bu işi başarıyla yapacağından kuşku duymadan birlik başkanlığına getirebilmekten dolayı mutlu olmuştum.

Şimdi size bu ilginç görevdeki çocukların, bizzat çocuklar tarafından seçilen, ne çok güçlü, ne çok başarılı, ne çok kararlı olmadan diğerlerinden yalnızca görev ve sorumluluk duygusuyla ayırdedilen ve kolektifi yönetmeyi, yönlendirmeyi bilen bu kişinin karakterinden ayrıntılı olarak sözedeceğim.

1933'de yüz kadar Komün üyesine, Ukrayna Hükümetinin bizden istediği, çok özel bir niteliği olan, sağlam sinirler gerektiren, oldukça güç bir görev vermek zorunda kaldım. Bu görev yüzünden Komün'deki çocuklar, Komün dışında çok güç koşullarda aylarca çalıştılar.

Komünün en iyilerini seçemedim, çünkü hepsi de normal olarak okullarını dokuz, on yılda tamamlamış olan en nitelikli işçilerimizdi; ticari bir girişimimiz olduğundan işçilikle ilgileniyordum. Bu nitelikli işçiler fabrikamızın atelye şefleriydi.

Yöneticiler arasında ortalama bir seçim yaptım ve onları gruplara ayırdım. Böylece riske de girmiş oluyordum: Onlarla birlikte gitmedim ve beslenmelerinden sorumlu olan biri dışında kimseyi de göndermedim.

Hepsinin, özellikle de alfabetik sıraya göre ve sonradan atadığım yöneticilerin görevlerini büyük bir başarıyla yaptığını söylemeliyim. Yapabileceklerinin ve sorumluluklarının sınırının nerede olduğunu çok iyi anlamışlardı.

Bu ciddî sorumluluk ve yetkilerinin sınırı bilincini eğitmek için doğal olarak çok zaman gerekiyor. Hiçbir kolektifte bunu bir iki yılda oluşturmanın mümkün olmadığını düşünüyorum.

Bir çocuk kolektifinde bu normal ve ilginç görev duygusunu eğitmek için dört ya da beş yıl gerekir.

Bu iş, büyük bir çalışmayı, zorlu bir çabayı gerektirir.

Aynı mantıksal çerçevede, yalnızca çekirdek kolektifin

örgütlenmesi değil, ama büyük kolektifin içerisindeki toplumsal ilişkilerin örgütlenmesi de bulunur.

Bende çekirdek kolektif, bir birlikti.

Başlangıçta birlikleri şu ilkeye göre örgütledim: Beraberce okuyan ve çalışanları aynı birlikte bir araya getiriyordum.

Sonra küçüklerle büyüklerin ayrılması gerektiğine karar verdim. Daha sonra bunun zararlı olacağı sonucuna vardım ve nihayet birlik, küçüklerle, on yedi, on sekiz yaşlarında büyüklerden oluştu.

Böyle bir kolektifin, aileyi anımsattığı için, eğitsel ilişkiler açısından daha avantajlı olacağını düşünüyordum. İçerisinde küçüklere karşı koruma duygusu, büyüklere saygı, arkadaşlıktaki en incelikli ayrıntılar doğup gelişecekti.

Böylece küçükler kendi yağlarıyla kavrulduklan kapalı bir yere hapsedilmemiş olacaklar ve büyükler de hep açık saçık öyküler anlatmaktan kaçınacaklardı; çünkü küçükler için duydukları kaygı bu konuda onlara engeldi.

Burada geçici yetki sorunu çok önemli bir sorundur. Anlamsız bir sorun olarak görünebilir; ama bu konuyla yakından ilgilenerek, tüm günlük dikkatimi görev seçimine yoğunlaştırarak, onları şu ya da bu gruplara ayırıp, kısa süreli bu görevler işin raporlar isteyerek, Komün üyelerimin içerisinde değerli kadrolar oluşturdum.

Ve nihayet hep aynı kolektif mantık çerçevesi içerisinde özel olarak, kendi kendisini yöneten büyük bir kolektif sorunuyla ilgilendim.

Bu on altı yıl boyunca, kendi birliklerinden sorumlu yöneticiler ve bir de Yöneticiler Konseyi oluşturdum.

Kurduğum bu yönetici organ, yalnızca öğretmenlerin ve eğitbilimcilerin değil, ama gazeteci ve yazarların da tepkilerine neden oldu. Hepsi de bunun kışlayı ve kışla düzenini anımsattığını düşünüyordu.

Ne yazık ki, aralarından çok azı derinlemesine irdeleme yoluna gitti.

Yöneticiler Konseyi bir yönetim organı olduğu için, işte bundan dolayı çok yararlıdır.

Kolonide yirmi sekiz birliğim vardı ve yirmi sekiz de yöneticinin olması gerekiyordu...

Yöneticiler Konseyi'nin bir çalışma planı oluşturmasına karşıydım. Bana yukarıdan yapılan baskılara karşın, Konseye hiçbir zaman böyle bir plan önermedim. Yöneticiler Konseyi her gün ortaya çıkan konulardan ve görevlerden sorumlu bir yönetim organıydı ve bir plan dahilinde davranması mümkün değildi.

Son sekiz on yıl boyunca, çok devingen bir organ oldu.

Hangi sorunla karşılaşırsam karşılaşayım, iki dakika içerisinde Yöneticiler Konseyini topluyordum.

Yöneticiler Konseyini çağırmak için trompet çok kısa üç nota çalıyordu. Bu işaret yalnızca bir kez verilirdi; hiçbir yöneticinin tembellik alışkanlığı kazanmaması ve hemen Konsey de bulunması için yinelenmesi yasaktı.

Sınıfta, işte ya da banyoda bulunan yönetici, işareti duyduktan sonra hemen Konseye gelmek zorundaydı.

Başlangıçta bunu yerleştirmek güç oldu, ancak sonradan bu davranış bir alışkanlığa, gerçek bir kolektif reflekse dönüştü,

Eğer bana vekalet edenlerden biri Konseyi toplamaya kalkışırsa, çağrıya hemen koşardım.

Bu koşullu bir refleksti. Görevimi tamamlamak için ivedi davranmak zorundaydım.

Bizim ilginç bir yasamız vardı: Bir dakikadan fazla konuşulamazdı. Bu süreyi aşan kişi "geveze" olarak değerlendirilirdi ve kimse onu dinlemek istemezdi.

Bazen de bu toplantılarda beş on dakikalık aralar vermek zorunda kalırdık.

Yöneticiler Konseyi'nin esprili bir başkanı bir çeşit kum saati bulmuştu; her kum tanesinin düşüşünde bir sözcük söylenebileceğini ileri sürüyordu, kum saatinde iki bin kum tanesi olduğuna göre, dakikada iki bin sözcük söylenebilirdi. Dakikada iki bin sözcükten daha fazlasına kimin gereksinmesi vardı? Böyle bir düzenleme kaçınılmazdı.

Bütün bu kurumların koşullarına uygun ve tüm dönemleri dolu olan on yıllık bir okulumuz vardı.

Öte yandan herkesin günde dört saat çalıştığı bir fabrikaya sahiptik. Okuldaki beş saatle birlikte, toplam dokuz saat ediyordu.

Ayrıca hiçbir zaman bir temizlikçi kadınımız olmadı, parkeleri her sabah çocuklar temizliyordu. Hiçbir yerde kir pas yoktu; bazı günler üç dört ziyaretçi grubu kabul ederdik. Her taraf pırıl pırıl olmalıydı.

Üretim konferanslarını, Öncü, Komsomol toplantılarını, spor toplantılarını da eklemek gerekir. Yitirecek bir dakikamız bile yoktu. Başkaları belki de çok daha iyi koşullarda bulunacak ve böyle bir düzenlemeye gereksinme duymayacaklar.

Yönticiler Konseyi'ni toplantıya çağırdığımız zaman, yöneticilerden bir kısmı fabrikadaki önemli bir işi bırakamamaktan dolayı toplantıda bulunamayabiliyordu. Bu durum bir alışkanlık, bir yasa kazandırdı: Yöneticinin yokluğunda Konseye yardımcısı katılıyor, onun da yokluğunda birliğin herhangi bir üyesi geliyordu.

Genel olarak Konseye çağrı yapıldığında hangi birlikten kimlerin katılacağı bilinirdi. Gelenek yavaş yavaş yerleşiyordu: Yöneticiler Konseyi toplandığında İvanov ya da Petrov diye değil, birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü birlikler burada mı diye soruyorduk.

Birliğin yerini almış olması önemliydi.

Yöneticiler Konseyi yavaş yavaş Birlikler Konseyine dönüştü. Bizim gözlerimizde önemli olan, birlik adına gelinmiş olması değil, Komün üyesi adının taşınmasıydı.

Eğer Konsey'de önemli bir sorun görüşülecekse, zorunlu olarak yöneticinin de bulunmasını isterdik; çünkü bizde yönetici, birlik tarafından değil, Komünün genel toplantısında seçilirdi.

Biz bu formüle, Yöneticiler Konseyi'nin yalnızca Komün'de değil, ama her birlikte ve yalnızca şu ya da bu birlikte değil, ama Komünün tümünde geçerli olan bir Konsey olarak algılanması için vardık. Bu Konsey birliğin üzerindeydi.

Yöneticiler Konseyi on altı yıl boyunca bana çalışmalarımda yarımcı oldu ve ben şimdi aynı içgüdüyü aynı yüzü, aynı havayı koruyarak gitgide büyüyen bu organa, büyük ve ciddî bir saygıyla birlikte gönül borcu duyuyorum.

Dikkatinizi şunun üzerine çekmek istiyorum:

Biz yetişkinler kendimizi çok zeki buluyoruz, her zaman çok şey biliriz, herşeyi açıkça görür ve herşeyi anlarız, yeni bir konuma gelip yeni bir görevle karşılaşınca herşeyi yeni baştan yapmaya kalkışırız.

Bu eğilim nedeniyle, henüz yirmi yılını doldurmayan genç Sovyetik eğitbilimsel çalışmamız, çok hızlı biçimsel değişmeler, korkunç bir kararsızlık ve gelenek yokluğuyla yıpranıp durmaktadır.

Bu sorunu ancak çalışmalarımın on altıncı yılının sonunda anladım. Gelenekler, yani birşeyler yapan, birşeylere karar veren ve dört, beş, altı yıl önce sahneyi terkeden yetişkin kuşakların deneyimi: Önceki kuşakların bu deneyiminde bazı şeyleri değiştirmenin o kadar da kolay olmayacağı gerçeğinden hareketle, onlara saygı duymak gerekir.

Sonuç olarak bu Komün'de öylesine ilginç, özgün ve belirgin kurallar vardı ki, kim olursa olsun, kendisinden gündelik hizmet beklenen herkes onu yönetirken hiçbir güçlükle karşılaşmazdı.

... Disiplin sorununa geçiyorum.

Eğer *Yaşam Yolu*'nu okuduysanız, kitaba bu sorunla başladığımı anımsayacaksınız. Öğrencilerimden birini tokatladığım olayla başlamıştım.

Kitap'ta herşey ayrıntılarıyla anlatıldı ve ben, bazı çevreler tarafından dayaktan yana olmakla suçlandığımı duyunca çok şaşırdım.

Yaşam Yolu'ndan böyle bir şey çıkarılamaz. Tersine, bu olay benim için çok üzücü bir niteliğe sahipti; üzüntüm böylesine bir umutsuzluk noktasına vardığım için değildi, ama soruna çözüm getiren kişinin ben değil, vurduğum çocuk Zadorov olmasındandı.

O, nasıl bir umutsuzluğa düştüğümü anlama gücünü ve cesaretini kendisinde buldu ve elimden tuttu.

Bu durumda kazanılan başarılı sonuç benim yöntemimden kaynaklanmıyordu; yalnızca bir rastlantıydı ve yalnızca fiziksel şiddete maruz kalan çocuğun insanî özelliklerine bağlıydı. Herkes kendisine vurduktan sonra elinizden tutup size, "sana yardım edeceğim" diyen ve gerçekten de yardım eden size, bir insana rastlama şansına sahip olamaz. Benim bu şansım oldu ve bunu hemen anladım.*

Uygulamada, şiddete dayalı böyle bir disiplin kuramazdım. Son romanım *Kulelerdeki Bayraklar*'da gerçek biçimini göstermek istediğim bir disiplin anlayışına ulaştım.

Bu romanda çelik gibi, katı, mutlu bir yaşamı yönlendirebilecek bir disiplinden söz edilmektedir. Bu disiplin yalnızca Sovyetler ülkesinde mümkündür; böyle bir disiplini sağ-

* Makarenko *Yaşam Yolu*'nda Zadorov olayını açıklayarak şunları yazdı:"Bütün bu öyküde onlar dayağı değil patlayan insanı, öfkeyi gördüler. Onu dövmeyip, uslanmaz biri olarak pekala suçlu çocuklar komisyonuna gönderebileceğimi ve bunun ona ciddî zararlar vereceğini anladılar. Ama ben bunu yapmadım, benim için tehlikeli, ama biçimsel değil, insanî olan bir davranışı seçtim. Hepsinin de Koloniye gereksinme duyduğu açıktı. Bu, o kadar da basit değildi. Öte yandan onlar için birşeyler yaptığımızı görüyorlardı.

lamak oldukça güçtür. Bunun için yetenek gerekir,"ruh ve kişilik gerekir. Kişiliğin ortaya konması gerekir.

Bu nedenle bu iş, başarıların yavaş yavaş, aşamalı olarak kazanıldığı, ilerlemenin ayırdedilmesinin hemen hemen mümkün olmadığı güç bir çalışmadır. İleriyi görebilmek, bugün görünenden daha fazlasını görebilmek gerekir.

Biz böyle bir disiplinin amacını çok iyi anlıyoruz. Bu, yüksek bir bilincin, mekanik de diyebileceğimiz çok katı bir düzenle uyumu demektir.

Yalnızca bilinci içeren bir disiplini, iyi bir disiplin olarak değerlendirmiyorum. Böyle bir disiplin olamaz ve her zaman aşırı bir sertliğe dönüşme eğilimi taşır. Bilgiç olacak, her zaman şu ya da bu durumdan birisini seçmek sorununu gündeme getirecektir; sürekli bir ikilem yaratacaktır: Nasıl davranmalı? Şöyle mi, böyle mi?

Yalnızca bilincin üzerine kurulmak istenen disiplin her zaman bilgiçce olur. Hangi kolektifin içerisinde olursa olsun ölçüleri değiştirir; sonuç olarak sürekli baskı, sorun ve tartışmalara yol açacaktır.

Ama öte yandan teknik bir ölçünün, dogmaların, kuralların üzerine kurulan disiplin, her zaman kör bir itaate, yöneten kişiye mekanik bir biçimde boyun eğmeye dönüşme eğilimi taşır.

Bu bizim disiplinimiz değildir. Bizim disiplinimiz açık bilinci, tam ve net anlayışı ve herkes için ortak olanı, doğru bir tarzda, gevezelikleri, savsaklamaları, itirazları, ayrılıkları, tartışmaları gerektirmeyen açık ve net bir dış görünümle birleştirmeyi bilir. Disiplindeki iki düşüncenin bu uyumu çok güç bir şeydir.

Bizim kolektifimiz bu uyumu yalnızca benim sayemde değil, ama çok sayıda kişinin ve çok sayıda mutlu koşulun katkısı sayesinde gerçekleştirmeyi başardı.

Bu bilincin, kesin disiplinin bu biçimiyle birleşmesi nasıl gerçekleşti?

Buna ulaşmak için çok sayıda araç vardı. Sonuçta tüm araçlar, tüm yöntemler buna hizmet ediyordu. Bu durumda disiplin, iyi bir çalışmanın koşulu değildi. Bizde genel olarak iyi bir çalışmanın kaçınılmaz koşulunun bu tür bir disiplin olduğu düşünülür; ama ben gerçek disiplinin çalışmanın koşulu olamayacağını kısa bir süre önce anladım; o yalnızca tüm yöntemlerin ve tüm çalışmanın sonucu olabilir. Disiplin bir yöntem değildir, bir yöntem olarak da tasarlanamaz, bu durumda ister istemez bir felaket olur. Disiplin yalnızca tüm çalışmanın son halkası olabilir.

Disiplin kolektifin yüzüdür, onun sesidir, güzelliği, hareketi, anlatımı, erdemidir. Bir kolektifte bulunan herşey sonuçta disiplin biçimini alır.

Disiplin, Sovyetler Birliği'nin bir yurttaşının bilinci de diyebileceğimiz, derinlemesine politik bir görüngüdür. Bunu şimdi çok iyi anlıyorum.

Sizi temin ederim ki, on altı yıl boyunca, ipin ucunun nerede bulunduğunu, herşeyi anlamak ve herşeyi yerli yerine koymak için gereken bu formülün nerede olduğunu öğrenemedim.

Bu nedenle disiplinden bir eğitim aracı olarak söz edemeyeceğim. Disiplinden eğitimin sonucu olarak sözedebilirim.* Eğitimin bu sonucu yalnızca birisinin birşeyler emretmesi, bir diğerinin de itaat etmesinde değildir. İnsanın tek başınayken de nasıl davranması gerektiğini bilmesindedir.

Komün üyelerim şunu söylüyordu: Biz senin disiplininden, başkalarının gözü önündeki davranış tarzını, emirler vermeni ya da bir işi yerine getirmeni değil, başkalarının bunu gördüğünü bilmediğin zaman, gösterdiğin davranış tarzını anlıyoruz.

Örneğin, cilalanmış bir parke üzerinde yürüyorsun ve yere düşmüş kirli bir kağıt görüyorsun. Seni kimse görmüyor, sen de kimseyi görmüyorsun. Önemli olan bu kağıdı yerden

* Makarenko daha sonra, sonuç olan disiplinle araç olan disiplin arasındaki kategorik çelişkiyi yumuşatarak bu formülü değiştirdi. Şöyle diyordu: "Disiplin herşeyden önce eğitimin aracı değil, ama sonucudurve daha sonra araç olacaktır." *(Eğitibilimsel Görüşlerim.)*

alıp almayacağını bilmektir. Eğer onu alır ve kimse seni görmeden atarsan disiplinli bir insansın demektir.

Disiplinin bu son biçimi özellikle ekip şefi ya da nöbetçi yönetici olan kişilerde görünüyordu.

Ekip şefleri, alışıldığı gibi en eskilerden olmayan erkek ya da kız çocuklardan olurdu, çünkü Komsomolların en eskileri, büronun en yetenekli üyeleri daha üst düzeyde sorumluluk taşıyan görevler alıyordu: Gazetenin redaktörlüğü, atelye şefliği, plan dairesi şefliği, Komsomol örgütünün sorumlusu ya da sekreteri gibi. Oysa ekip şefleri ya da birlik yöneticileri on beş, on altı, on yedi yaşlarında erkek ya da kız çocuklardı.

Genel olarak ceza verme yetkileri yoktu; Komün'de özel haklara sahip değillerdi, ama gün boyunca Komünün yönetimini sağlayan nöbetçi ekip şefi olmak da az bir şey değildi.

Komün'de hiç eğitimcimiz yoktu. 1930'dan sonra hepsinin görevine son vermiştim. Okula öğretmen olarak gelmişlerdi ve biz bu işi kendimiz yapmaya karar vermiştik. Kolektif sekiz yıl boyunca tek bir eğitimci olmadan yaşadı.

Sabahın altısından gece yarısına kadar ya da geceden sahaba kadar, nöbetçi ekip şefi Komün'de olup biten herşeyden, zamanın düzenli ve dakik kullanımından, temizlikten , ziyaretçilerin kabulünden, yemeklerin kalitesinden sorumluydu; eğer Komün geziye gidecekse geziden sorumlu olurdu, eğer ek bir iş yapacaksa onunla ilgilenirdi. Gece uyuma hakkı vardı.

Genel toplantıda yalnızca ona emir verme hakkı tanınmıştı. Bu hak, herkesin buna uyduğu ve bununla gurur duyduğu çok karmaşık bir gelenek biçimi alarak yavaş yavaş gelişti.

On beş yaşındaki bu çocuk hiç duraksamadan en eski Komsomola, büronun en önemli üyesine emir verebiliyordu: Bir bez al ve parkeyi sil.

Genel olarak emir bir daha yinelenmezdi, ama emri alan

kişi de "anlaşıldı ekip şefi arkadaş" demek zorundaydı.

Dahası parkeyi sildikten sonra da "tamam, ekip şefi arkadaş" dememişse, emri yerine getirmemiş sayılırdı.

Bu nöbetçi şeflerle oturarak konuşmaya izin verilmemişti; karşılarında hazırola geçmek gerekiyordu.

Hiçbir itiraz kabul edilmezdi. Benimle, herhangi bir yönetici ya da ekip şefiyle tartışılabilirdi; ama kimsenin nöbetçi ekip şefiyle tartışmaya hakkı yoktu; çünkü yapacak çok işi vardı ve herkes onunla tartışmaya kalkışırsa hiçbir şeyi bitiremezdi.

Dahası, nöbetçi ekip şefi şu ya da bu konuda yanlış bir karar almış olsa bile, kural bunu yerine getirmek ve tartışmamaktı.

Benim, nöbetçi ekip şefinin raporunu denetleme hakkım yoktu.

O gün şu ya da bu bölümde ortaya çıkan şu ya da bu işi bildirirdi. Raporunu tüm Komünün önünde verirdi; herkes ayağa kalkıp bayrağı selamlamak üzere toplanmış olurdu.

Rapora ilişkin bazı kuşkularım olsa bile şunu söyleyemezdim:"Bana falanca Komün üyesini çağır, ona soracağım."

Bu, hakaretlerin en acımasızı olurdu.

Gelenek şöyle biçimlenmişti: Sonra, ertesi gün, raporda sözü edilen kişi nöbetçi ekip şefinin "yalan attığını" söyleyebilirdi; ama benim duymamam için özen gösterirlerdi; çünkü böyle konuşanlar için oda hapsi veriyordum. Nöbetçi "yalan atıyor" olsa da bunu söylemesine izin vermemek gerekiyordu. O bizim vekilimizdi, biz ona bağlıydık, onun sözünü dinliyorduk.

Ertesi gün onun zayıf olduğu ve değişmesi gerektiği söylenebilirdi; ama rapor sırasında hiçbir şey söylemeye izin yoktu. Böylece sonu gelmeyen tartışmalardan kaçınmış oluyorduk.

Temel nokta, nöbetçi ekip şefinin raporunun denetlenmiyor olmasıydı. Akşam bana kesinlikle herşeyi anlatırlardı ve ben anlattıklarının içerisinde hiçbir yalana rastlamamıştım. Zaten yalan söyleyemezdi.

Eğer bu nöbetçi ekip şefi gezerken bana rastlar ve birisiyle ilgili birşeyler anlatırsa, bunu toplantıda kanıtlamasını isteyebilirdim; ama bunu herkesin karışısında yaparsa artık böyle bir şey istemek mümkün değildi. Komün üyeleri şunu söyleyeceklerdi:

"Bunu, bahçede birlikte otururlarken Anton Semyonoviç'in kulağına söylemedi, ama bayrak töreninden sonra raporunda, herkesin önünde anlattı, nasıl yalan olabilir?"

Komün üyeleri koşulların, dahası nöbetçi ekip şefinin içinde bulunduğu durumun, onun yalan söylemesine izin vermeyeceğine inanmıştı. Bu ahlaksal bir yasaydı ve kanıtlanması gerekmiyordu.

Disiplin denilen bütünlüklü sonucun çizelgesi böyledir.

Bu sonuca hangi yöntemlerle ulaşılmalıdır? Eğitbilimsel ustalık ve belirgin bir örgütlenme olarak kolektifin yapısıyla.

Eğitbilimsel ustalık boş bir sözcük değildir. Eğitbilimin yüksek öğrenim kuruluşlarında bile eğitbilimsel ustalığın ne olduğu bilinmez. Şimdi herkesin zanaatsal meslek dediği ve bunda da haklı olduğu bir durumla karşı karşıya bulunuyoruz.

Bu sorunla ilgili çok sıkıntı çektim, zaten kendimi hiçbir zaman yetenekli bir eğitimci olarak görmedim ve açıkça konuşmak gerekirse halâ da görmüyorum; yoksa bu denli çalışmak, bu denli yanılmak, bu denli acı çekmek zorunda kalmazdım.

Şimdi daha çok sıradan ve ortalama bir eğitbilimci olduğuma kesin olarak inandım. Bu, gerçeğe daha yakın; ama belli bir eğitbilimsel ustalık kazandım; bu da önemli bir şey.

Eğitimcinin ustalığı yetenek gerektiren özel bir sanat değil, müzisyene müziği, doktora mesleğini öğretmek zorunda

olmanız gibi, öğretilmek zorunda olan bir özelliktir. Eğer geri zekalı değilse herkes doktor olabilir ve insanları iyileştirebilir ve eğer geri zekalı değilse herkes, kimi en iyi, kimi daha kötü, müzisyen olabilir. Bu, enstrümanın niteliğine ve araca bağlıdır. ama bir eğitbilimci için böyle bir öğrenim yoktur.

Öğretme becerisi nedir? Ben eğitim sürecini, öğretim sürecinden ayırma eğilimindeyim. Her eğitim uzmanının bu anlayışa karşı çıkacağını biliyorum. Ama eğitim sürecinin, eğitimcinin ustalığı konusu gibi, mantıksal olarak ayrılabileceğini düşünüyorum.

Bakışı, yalın ve fiziksel bakışı anlamak gerekir. Bu eğitimci için kaçınılmazdır. İnsanın yüzünü, çocuğun yüzünü okumayı bilmek gerekir; dahası bu sanat, özel bir derste anlatılabilinir. Ruhun devinimlerinin belli işaretlerini yüzde okuma yeteneğinde mistik olan, olmayacak olan hiçbir şey yoktur.

Eğitbilimsel ustalık eğitimcinin havasına, yüzünü denetim altına alma sanatına dayanır.

Bugün sayın müdürünüz benim yanımda küçük bir çocukla konuşuyordu. Herkes böyle konuşmayı beceremez. Çok abartmak ve bunun büyük bir yetenek olduğunu söylemek istemiyorum; ama burada bir ustalık vardı. Çocukla kızgın bir tonla konuşuyordu ve çocuk böyle bir durumda olması gerekeni, kızgınlığı, öfkeyi görüyordu. Bana göre bu bir ustalıktı. Müdürünüzün büyüleyici bir biçimde eğitici rolü oynadığını gördüm.

Eğitbilimci eğitici rolünü oynamadan yapamaz. Bu oynamayı bilmeden eğitbilimci olunamaz. Sinirlerimizin eğitbilimsel bir araç olduğunu, çocukları yüreğimizin, ruhumuzun dalgalanmalarının yardımıyla eğitebileceğimizi kabul etmek mümkün değildir. Hepimiz insanız. Eğer başka uzmanlık alanlarında insan duygusal acılarını içine atabiliyorsa, bunu bizim de yapmamız gerekir.

Ama bazen öğrenciye bir biçimiyle duygusal acıların işaretini göstermek, ve bunun için de eğitimci rolünü oynamayı bilmek gerekir.

Bunun üstünkörü, basit bir sahne oyunu olması gerekmez. Bu oyunu sizin kişiliğinizle birleştirecek bir çeşit iletişim kayışı mutlaka vardır. Bu, ruhsuz bir oyun, bir teknik değil, ama ruhunuzdaki süreçlerin gerçek yansımasıdır. Bu duygusal süreçler öğrenci tarafından kızgınlık, öfke,vb. olarak duyumsanır...

Ben ancak on beş yirmi ayrı tonla "buraya gel"demeyi, sesimin, tüm kişiliğimin, yüzümün ifadesine yirmi çeşit ayrıntı kazandırmayı öğrendiğim zaman bu meslekte gerçekten ustalaşmış oldum. Ve böylece çocuğun gel dediğim zaman gelmemesinden, ya da duyumsaması gerekeni duyumsamamasından artık korkmuyorum.

Yine de bu ustalık eğitimcide her dakika olmalıdır. Yalnızca ben eğitimci ve sen öğrencim, yalnız kaldığımız, başbaşa bulunduğumuz zamanlarda değil. Bu durum, bizi çevreleyen durumlar kadar önemli değildir.

Sizin eğitimci olarak davranışınız, kimsenin size bakmadığı durumlarda bile önemlidir. Bu mistik bir şey değildir.

Çalışma odamda yalnızdım. Bütün Komün üyeleri okulda ya da işteydi. Birisine kızmıştım, birşeyler yapmam gerekiyordu. belli bir yüz ifadem vardı ve bu herkese yansıyabilirdi. Biraz sonra biri içeri girdi, bana baktı, çıkarken yanındakine birşeyler fısıldadı ve kısa sürede birşeyler herkese yayıldı.

Bu bir yüzde okunan öfkenin, bütün çocukların yüzünü etkileyeceği anlamına gelmez, ama öfkeyi denetlemeyi bilmek gerekir.

Eğer aynı çalışma odasında ağlamaya ve hıçkırmaya başlasaydınız, bunu herkes öğrenecekti ve belirgin bir izlenim ortaya çıkacaktı.

Bu durum kendisini bütün ayrıntılarda hissettirir: Hergün traş olup olmadığınızda, ayakkabılarınızı hergün boyayıp boyamadığınızda.

Cebinden kirli ve siyah bir mendil çıkaran bir eğitimci, artık bir eğitimci sayılamaz. Burnunu silmek için bir köşeye

çekilmesi ve kimsenin onu görmemesi en iyisi olacaktır.

Ama bu ustalık, bazı özel yöntemsel ilerlemelerin örgütlenmesi bakımından önemlidir.

İşte, örneğin sık sık başvurduğum bir uygulama. Bazı hatalı öğrencilerimi odama çağırıp azarlayabilirdim. Ama böyle davranmıyordum.

Ona bir not yazıp akşam on birde beni görmesini istiyordum. Ona özel olarak hiçbir şey söylemeyi tasarlamazdım; ama o akşamın on birine kadar konuşacağımız saati beklerdi. Kendi kendine pekçok şey düşünürdü; arkadaşları da ona birşeyler söylerlerdi ve bana hazırlıklı gelirdi. Bana gelince, benim onunla yapacak bir işim kalmazdı. Ona yalnızca "tamam, gidebilirsin" derdim. Ve bu erkek ya da kız çocukta, hiç kuşkusuz zihinsel bazı süreçler ortaya çıkardı.

Eğitbilimsel bir öğrenim kurumunda bazı alıştırmaların yapılması gerektiğini düşünüyorum. Bizler öğrenciyiz, siz, siz de, v.b...

Bana şöyle söylendi: "Siz, Makarenko Arkadaş, şimdi uygulamalı bir alıştırma yapacaksınız. Bir çocuğun üç ruble çaldığın varsayalım, onunla konuşun. Onunla nasıl konuştuğunuzu dinleyeceğiz ve sonra da konuşma tarzınızın iyi mi, kötü mü olduğunu tartışacağız."

Bizde böyle alıştırmalar yapılmaz, çünkü çalıp çalmadığını henüz bilmeden, çaldığından kuşku duyulan bir çocukla konuşmak çok güç birşeydir. Böyle bir durumda doğal olarak, yalnızca bakışını ya da sesini denetleme tarzında değil, mantıksal olarak alınacak tavırda da ustalık gerekmektedir.

... Dostlarım, arkadaşlarım ve meslektaşlarımla hep bu ustalığı kazanmak için çalıştım. Toplanıyor, sorunu tartışıyorduk, ama hiçbir not almıyorduk.

Bir başka yöntem daha vardır: Oyun. Oyunu, çocuğun uğraşlarından biri olarak değerlendirmenin yanlış olduğunu düşünüyorum. Bu yaşta oyun ölçüdür ve çocuk her zaman, dahası ciddî birşeyle uğraşırken bile oynamak zorundadır.

Oyuna yönelik bu eğilim biz yetişkinle de de vardır. Neden dantel bir yaka bazılarının hoşuna giderken, kimileri de kapalı bir yakadan hoşlanır? Neden Hint kumaşından bir giysi yerine Çin krebinden bir giysi giymeyi yeğleriz? Üniforma giymeye neden istek duyulur? Herbirimizin sevinerek bir albay giysisi giyebileceğini düşünüyorum. Üniforma neden çekicidir? Çünkü onda oyuna benzer birşeyler vardır.

Neden yaldızlı cildi olan kitaplarımızı kitaplığımızın üst raflarına koyarken, diğerlerini , daha az gösterişli olanları daha alt raflara koyarız? Çünkü bir kitaplığı olan, kültürlü, aydın insanların rolünü oynuyoruz.

Çocukta da oyun için bir tutku vardır ve bu tutkunun karşılanması gerekir. Ona yalnızca oyun için zaman vermek yetmez, bu oyunu tüm yaşamına yerleştirmesi de sağlanmalıdır. Onun tüm yaşamı oyundur.

Birinci sınıf araçlarla donatılmış bir fabrikamız vardı. Burada bir mikron düzeniyle "Leika" marka fotoğraf araçlan üretiyorduk, bu yine de bir oyundu.

İlişkilerde oyundan hoşlandığım için pek çok eğitbilimci bana bir kaçık gözüyle bakıyordu.

Çocuklarla oynamak gerekir, onlara hizaya geçmeyi öğretmek gerekir, sonradan onlara laf söyleyebilirsiniz. Saptanan saatte bana raporunu getiren yönetici rolünü çok iyi oynar, ben de onunla oynarım. Her konuda onlann hepsinden ben sorumluyum, onlar ise kendilerinin sorumlu olduğunu düşünür.

Bazı durumlarda oyunu desteklemek gerekir.

Turistik bir gezi yapacaktık. Leningrad'a mı, Kırım'a mı gideceğimize karar vermemiz gerekiyordu. Ben de dahil olmak üzere çoğunluk Kırım'ı istiyordu. Ama onlarla bir çılgın gibi tartışmaya başladım. Onlara şöyle diyordum: "Kırım'da ne göreceksiniz? Güneşten baka bir şey yok, kumda yatıp kalacaksınız, oysa Leningrad'da Putilov Fabrikası, Kışlık Saray var." Onlar da benimle aynı biçimde tartışıyordu. Sonra hepsi bana bakarak ellerini kaldırdı. Onlarla çok iyi oynamıştım.

Onlar kazananı oynuyordu, bense yenileni.

Üç gün sonra aralarında şöyle konuşmaya başladılar: "Anton Semyonoviç numara yaptı, o da Kırım'a gitmek istiyordu. " demek ki herşeyin farkındaydılar ve onlar da oynamıştı.

Şimdi de eğitbilimsel riskten sözedeceğiz. Bu halâ çözülmemiş bir sorundur. Riske girmeli mi, girmemeli mi?

İki yıl önce bir eğitbilimsel dergide bir tartışma yayınlandı. Bir eğitimci şu soruyu soruyordu: Okulda bir serseri gibi davranan çocuk için ne yapmalı?

Yanıt: Bu çocukla konuşmalı. Eğitbilimci, çocuğun, öğretmenin ona kızdığını değil, onunla konuştuğunu, çünkü bunun görevi olduğunu anlaması için, çoçukla ses tonunu yükseltmeden, dingin bir sesle konuşmalıdır...

Bir eğitbilimcinin ideal görünümünü vermeniz için dingin bir ses tonuyla konuşmanız gerekir; ama bu şekilde de hiçbir sonuça ulaşamazsınız. Çocuk geldiği gibi aynı serseri tavırla yanınızdan ayrılır.

Ben riske girmekte bir sakınca görmüyorum Riske girmekte sakınca görmediğim zaman tüm Makbet büyücülerinin çevreme toplandığını gördüm: Haydi bakalım, nasıl riske gireceksin? Görelim, ne yapacaksın?

Ben de yüksek sesle şöyle derdim:

-Bütün bunlar ne demek oluyor?

Ve bizde bu tutum başarıya ulaşıyordu.

Leningrad'da bu sorunla ilgili konuşurken şu pusulayı aldım: "Riskten söz ediyorsunuz, ama bizim okulumuzda şöyle bir olay oldu: Bir öğrenci kötü bir not aldı ve kendini astı. Size göre bu tip kayıpları gerekli kabul edebilir miyiz?"

Çok şaşırmıştım. Bu davranış bana karşı değil, size karşıdır, dedim. Bu çocuk eğitbilimcinin riske girmesi ne-

deniyle kendini asmadı. Eğer bu bir riskse, kötü notlar vermeyin, yoksa herkes kendisini asacak. Bir risk sözkonusu olduğunda kötü not vermekten çekinebilirsiniz, ama bu çok da anlamlı değildir.

Kötü bir not riskli bir davranış sayılmaz, çocuğun başını okşamanın da hiçbir riski yoktur.

Dingin bir sesle konuşmak da hiçbir risk taşımaz.

Belki de bu küçük çocuk, riski olmayan bir dizi davranışla şımartılmış ve intihar gibi bir eğilim edinmiştir. Uzun yıllar boyunca kendisiyle yalnızca dingin bir ses tonuyla konuşulan her insan intihar etme isteği duyar. Eğer tüm eğitimciler çocukla böyle bir ses tonuyla konuşurlarsa sonucun nereye varacağını bilemem.

Ama neyse ki hepsi böyle konuşmuyor. Bazıları riske giriyor, birşeyler istiyor, kötü notlar veriyor, ve özellikle birşeyler istiyorlar. Yaşamda canlı bir hava ancak böyle kazanılır.

Bu risk sorunu eğitbilimsel uygulamada incelenmelidir; eğitbilimci olarak gülüyorum, seviniyorum, şakalaşıyorum, açıkça kızıyorum.

Eğer şakalaşmak istersem, şakalaşıyorum. Eğer belli etmeden birini kızdırmak istiyorsam, bunu da yaparım.

Böyle bir risk korkunç bir şey değildir. Ben diğer eğitbilimcilerden daha fazla riske girmek zorundayım.

Örneğin bazen genel toplantıda bir çocuğun Komün'den atılma kararı alınıyordu. Boşuna mücadele ediyor, tehditler yağdırıyordum. Yalnızca bana bakmakla yetiniyor ve yeniden ellerini kaldırıyorlardı: Dışarı. Ben de onu dışarı atıyordum. sekiz yılda on kişiyi kovdum. Kapıyı açıp şöyle diyordum: Defol, istediğin yere, seni gözüm görmesin!

Bu korkunç bir riskti, ama bu risk sayesinde gerekli olan son derece içten havayı kazandım ve herkes bunun ilk günden itibaren kendisini de ilgilendiren bir hava olduğunu, kimse için

beklenmedik bir şey olmadığını biliyordu.

Ama en şaşırtıcı olan şey, hemen hemen bütün bu kovulan öğrencilerin bana mektup yazmasıydı.

Geçenlerde, altı yıl önce kovduğum ve ilişkimizin kopmuş olduğu bir çocuktan bir mektup aldım.

Şöyle yazıyordu: Şu anda teğmenim, Hasan Gölü çarpışmalarında yararlılık gösterdim ve bu nedenle size yazmaya karar verdim. Beni kovduğunuz için size ne kadar minnettar olduğumu bilemezsiniz. Size ve kolektife karşı doğru davranmadım; ama kovulduğum zaman şöyle düşündüm: Ben gerçekten beş yüz kişinin benimle yaşamayı istemeyeceği kadar kötü bir insan mıyım? Beni yeniden almanız için size ricaya gelmeyi düşündüm; sonra kendi yolumu kendim çizmeye karar verdim. Şimdi teğmenim, kendimi savaş alanlarında gösterdim ve beni kovmanızdan dolayı kaygı duymamanız için, bunu size bildirmenin görevim duğunu düşündüm.

Kaygı duymamam için altı yıl sonra bana yazmıştı. Onunla ilişkimiz kopmuştu; ama şimdi Hasan Gölü kahramanlarından biri olarak bana yazıyor; çünkü bugün beni, şimdiki başarılı konumunun nedenlerinden biri olarak anımsıyordu.

Bundan sonra, her eylemin sonuçlarını önceden görmeyi deneyin bakalım.

Risk sorununun üzerinde durmak gerekir; çünkü nezaket denilen şey yalnız eğitimcilere değil, öğrencilere de sıkıntı vermeye başlar.

Ukrayna Halk Eğitim Komiserliği'yle tartışma durumunda kaldığım sıralarda, bir eğitbilimsel konferansta bana şu soruldu: Nezaketin ne olduğunu biliyor musunuz?

-Evet, biliyorum.

-Peki, nedir?

Biriyle yemek yemekte olduğunuzu ve o birinin ta-

bağınıza tükürdüğünü varsayalım, ona şunu söyleyebilirsiniz: Bu yaptığınız nezaketsizliktir.

Ama şu tarzda da davranabilirsiniz: Bir tabak alıp kafasına fırlatmak. Ve hiçbir riske de girmemiş olursunuz. Bazen tabağın kırılması, insan eyleminin mantıksal sınırına kadar itilmesi ve olayın geçiştirilmemesi gerekir.

Nezaket bazen sorumluluğu geçiştirme biçimi değil midir?

Önümde birşeyler yapmak zorunda olduğum, ama riskten çekinerek hiçbir şey yapamadığım bir kız ya da erkek çocuk var ve ben nezaketle davranmaya başlıyorum. Kaçmak ve köşeye gizlenmek ancak, bu incelikli davranışla olur. Belki de yanılıyorumdur; ama biz çok olumlu sonuçlar alıyorduk.

Kendisiyle evlendiğim halde yeniden fahişeliğe başlayan bir gençkızın durumu dışında hiçbir suçun yinelenmesi durumuna rastlamadık.

Deneyimlerimde aynı sizin gibi belli bir gerçekliğe ulaşmış olduğuma inanıyorum.

Okul öncesi, okul dışında, okulda yaptığımız eğitbilimsel çalışmamızın temel ilkesinin, insan için duyulan saygı olduğu gerçeğinde ısrar ediyorum. Sekiz yaşındaki küçük bir çocuğa da Komarov Arkadaş diye sesleniyordum. Pesya, Vaska, vb. de diyebilirdim, ama kolektif içerisinde Komarov Arkadaş diyordum.

En büyük saygı belirtisi, kesin, açık, kararlı bir istekle şöyle ya da böyle davranman gerekiyor diyebilmektir.

Ve bu mucizelere herkes ulaşabilir.

Bana gelip mucizeler yarattığımı söyleyen ana babalardan yorulmuştum. Anne ve baba otomobile atlayıp bana geliyor ve şöyle diyordu: "Artık onunla birlikte yaşayamıyoruz: Kaba, buyrukçu; bana para verin, tiyatro bileti alın; odasını toplamıyor. vb. tanrı aşkına onu buraya alın."

Çocuğa bakıyorum: Tamamen normal bir fiziğe sahip, zeka açısından herhangi bir geriliği yok, sağlıklı, sekizinci sınıfa gidiyor, onunla ilgilenmek neden gereksin?

"Tamam, kalsın" dedim. "Ama iki yıldan önce buraya adım atmayın, gözüme görünmeyin!"

Giysilerini temizlememek, yatağını düzeltmemek, alışverişe gitmek istememek, başlıca yakınma konularıdır. Ama burada yöneticiler onunla ilgilenecek ve o da değişmeye başlayacaktı. Altı ay sonra ilk kez izinli çıkması mümkün oluyordu.

Ana babalar mucizeler yarattığımızı düşünüyorlar. Burada ne mucize, ne de keramet vardır; ama çocuğun kuşku duymayacağı bir tarzda istemeyi bilmek gerekir. Çocuk bundan mutlu olur. Kendisinin de çalışmayı bildiğini ana babasına göstermekten hoşnuttur. Eğitbilimci çocuğun hukukuna güvenmelidir. Eğer sonuna kadar isteyebilmeyi sağlarsanız, çocuk her zaman gerekeni yapar.

Anlattıklarımda, öğretme iddialı birşeyler varsa, beni bağışlamasınızı rica ediyorum. Kesinlikle sizlere birşeyler öğretme iddiasına değilim, yalnızca yaşamda tanık olduklarımı anlattım.

BÖLÜM V

DENEYDEN BAZI DERSLER *

Arkadaşlar, bu söyleşide bana belki de birşeyler söyleyeceğinizi düşünüyorum; çünkü benim deneyimim, ki bu konuşmam deneyimimle ilgilidir, sizinkinden farklıdır. Ben aynı zamanda da öğretmenim, bir demiryolu okulunda öğretmenim ve bir demiryolu işçisinin oğluyum, bu nedenle sizlerden belkide daha avantajlı olmama karşın, sizlerle ortak bir eğitbilimsel düşünce tarzına sahip olmak zorundayım.

1920'de Sovyet iktidarı beni bir suçlu çocuklar kolonisinde görevlendirdi. Kendimi çok yeteneki bir eğitimci olarak görmediğim için bu görevi kesinlikle kabul etmedim. Devrimden sonra çalışmalarımı Yerel Eğitim Komiserliği'nde sürdürmem için öneri geldiğinde, Poltava'da bir okulda çalışıyordum. Oraya gittiğimde, kirli masalar, yerlere düşmüş sigara izmaritleri ve genelde nikotine ve sigara dumanına doymuş bir havayla karşılaştım. Bu koşullarda çocuklarla çalışma yapmak çok güçtü ve ben, nereye olursa olsun koşup gitmeye hazırdım. Kolonide on altı yıl sürecek olan çalışma deneyimim böyle başladı. Çok az insanın aynı kolektifte bu denli uzun bir süre çalışma şansı olmuştur.

Bu deneyim 1935'de sonra erdi ve bu sona eriş ne benim isteğimle, ne de bir yanlışımdan dolayı oldu.**

* Makarenko'nun 29 Mart 1939'da, Moskova'da, Yaroslavi Demiryolu Okulu öğretmenleriyle yaptığı toplantıda verdiği konferans.

** Makerenko 1935 Temmuzu'nda Kiev'deki Ukrayna NKDV'si Çalışma Kolonileri Bölüm Şefliğine atanmıştı.

Tüm bu yıllar boyunca, insanların değiştiği, ama aşamalı olarak geleneklerin, kuşakların mirasının korunduğu aynı kolektifin içerisinde çalıştım. Bu kolektifteki çalışma bana normal okullar için de geçerli sayabileceğim bazı kanılar edindirdi. Okul sorununa neden böyle genel yaklaştım? Çünkü Ukrayna NKDV'si (İçişleri Bakanlığı) Dzerjinski Komünü son sekiz yıl boyunca alışılmış bir okulun çocuk toplumundan çok az farklı bir nitelik gösteriyordu.

Komün'de tam bir ortaokulumuz vardı ve çocuklar orada hızla, yaklaşık üç ya da dört aylık bir sürede normale dönüyor, hattâ bizim ortaokul normal olarak değerlendirilirse, normalin üzerinde bir noktaya ulaşıyorlardı. Bu nedenle özellikle uğraşılması güç çocuklarla karşılaştığımı söyleyemem. Uğraştığım unsurlar, birçok okuldakinden daha kolaydı. İş özgürlüğünün öylesine tadına varmıştım ki, örneğin Komün'deki çalışmamın üçüncü yılından itibaren aylıklı eğitimcilerden vazgeçmeye karar verdim. Günlük yaşam içerisinde öğrencilerin denetlenmesine artık gereksinme duymuyordum. Okul, sizdekinden daha fazla güçlük getiriyordu; çünkü öğrenimlerine az çok geç kalmış, on, on iki yaşlarında iyi kötü okuma yazma öğrenmiş, bazen de yazmayı hiç bilmeyen çocukları topluyordum. Öyle ki, on yıllık okulu on sekiz yaşında bitirmek onlara güç geliyordu.

Terkedilmiş çocuğun her zaman yetenekli bir insan, bir dahi olduğunu söyleyen eski entelektüel değer yargısı halâ geçerliydi. Oysa gerçekte bu çocuk, bazı ilişkilerinde normal çocuktan daha zayıf, ve düzenli okul çalışmalarında da daha hazırlıksızdı. Bu nedenle ortaokul eğitimini sürdürürken oldukça güçlük çekiyordu, ama bu çocuklarda, kendilerine ilişkin ya da benim karşılaştığım en büyük güçlükleri aşmada yardımcı olacak birşeyler vardı. Ana babalarının yardımına güvenemiyorlardı ve yalnızca kendilerine güvenmek zorundaydılar. Bunu anlıyorlardı ve okulun yüksek öğrenim kurumlarına gidecek bir yol olduğunu anlamakta gecikmiyorlardı. Bu gerçek, ilk yüksekokul öğrencilerimiz Komünü ziyarete geldiği zaman daha da netleşti. Komün üyeleri yüksek öğrenim okullarına giden yolun çok umut verici ve çok ilginç olduğunu anladı. Bu kurum, yurt ve kredi sağladığı için de ayrıca çekiciydi.

Benim Komün üyelerimde okumak için duyulan tutku, normal bir öğrencininkinden daha fazlaydı; tembelliği ve bu yoldaki tüm güçlükleri bu sayede aşıyorlardı.

Komündeki eğitim çalışması sizdekinden çok daha iyi koşullarda örgütlenmişt; çünkü Komün üyeleri beş altı yedi yıl boyunca günde yirmi dört saat gözümün önünde bulunuyordu. Şu terimler sizde de kullanılır: Bu eğitsel bir yöntemdir, şu eğitsel bir yöntem değildir. Öte yandan eğitsel yöntem, sizde amaca götüren bir yöntem değil, daha az yaygaraya, daha az bağırmaya yol açan *(salonda gülmeler)* ve iki tarafı da hoşnut eden bir yöntemdir. Ama bu yöntem hangi sonuçlara ulaşırsa ulaşsın denetlenmez, özellikle önemli bulunmaz.

Ancak ben sonuca götüren yöntemi eğitsel bir yöntem olarak değerlendiriyordum. Bağırmaları, yaygaraları kışkırtma riskine karşın, hangi skandal olursa olsun karşılamaya hazırdım. Bu bakımdan ben daha uygun koşullarda bulunuyordum. Ve daha eli çabuktum. Son olarak bir başka durum da işimi kolaylaştırıyordu: Komün'de üretici bir girişim vardı.

Ben eskiden "çalışma süreçleri" nin taraftarıydım. Hepimiz çocuğun bu süreçlerde emeğe yönelik içgüdülerine çıkış bulduğunu düşünüyorduk. Ben ayrıca çalışma sürecinin çocuğa emekçi bir zihniyet vermek için de gerekli olduğunu düşünüyordum. Çocuğun üretime yönelik bazı işler öğrenmesi ve bir nitelik kazanması gerektiğini çok sonraları öğrendim.

Biz eğitbilimciler yüksek kuramsal alanlarda uçuyor, ama uygulamada çok alt düzeyde kalıyorduk. Çocuğa iyi bir mesleki nitelik vereceğimizi düşünüyorduk, ama gerçekte ona yalnızca kötü bir tabure yapabileceği kadar bir nitelik veriyorduk; yalnızca bir elbezi dikebilen terziler yetiştiriyorduk. Öğrencilerim bana iyi bir pençe, bir elbezi, basit bir tabure getirdikleri zaman ben de belli bir hayranlık duygusuna kapılıyordum. Sonra bu eğitbilimsel önyargıdan kendimi kurtardım. Çalışma sürecinin ders programına "bağlı"bulunması gerektiğini içeren bu önyargıyı kuşkusuz anımsıyorsunuz. Bütün yapabildiğimiz şey bu sorun üzerinde kafa yormak ol-

muştu. Çocuklar bir tabure yapıyor ve bunun çoğrafya ya da matematiğe bağlı olması gerekiyor *(gülmeler)*. Bir komisyon geldiği zaman, taburreyle Rus dili arasında bağlantı bulamadığında, kendimi hemen çok kötü hissediyordum *(gülmeler)*. Sonra kendimi bırakmaktan vazgeçtim ve burada bir bağlantının zorunlu olmadığını kesinlikle doğrulamaya koyuldum.

Şimdi ise, Komün'de gelişmekte olan çok güzel bir fabrika gibi kanıtlarım var. Bu "Leika" lar üreten ve bizim yapıtımız olan bir fabrikaydı. Çok zengindi. Leika, eski Rusya'nın kesinlikle tanımadığı çok karmaşık bir süreç gerektiren çok hassas bir makine olup üç yüz parçadan oluşur.

Bunun ne demek olduğunu, bu fabrikanın işlevini gözlemledikten -ki böyle bir fabrika belirli bir plan, dayanıklık ölçüleri, nitelik ölçüleri, onlarca mühendisin emeği, bir plan dairesi, vb... demekti - ve bu tür bir üretimin ne olduğunu gördükten sonra anladım. Çalışma süreçleriyle okul programı arasındaki bağlantı konusunda yapılan bu gevezelik ne kadar anlamsızdı. Okuldaki eğitim süreciyle sanayi üretiminin güçlü bir biçimde kişiliği belirlediğini, çünkü bunların fiziksel çalışmayla zihinsel çalışma arasındaki sınırı yok ettiğini ve böylece yüksek nitelikli insan yetiştiğini keşfettim.

Harkov'da enstitü son sınıfa ve aynı zamanda yüksek nitelikte lens parlatıcısı olan bir gençkızla karşılaştım. Enstitüde derslerine devam ediyor, ama bu mesleki niteliğini de koruyor ve her zaman anımsıyordu. Öğrencilerimin ortaokulu bitirip ve mesleki nitelikleri açısından iyi bir yere gelerek Komün'den ayrıldıklarını gördüğüm zaman aldıkları okul eğitiminin yararını anladım. Üretimin, ciddi üretimin koşulları aynı zamanda eğitbilimsel çalışmayı kolaylaştıran koşullardı. Şimdi üretimin Sovyetik okulumuzda yer alması için mücadele edeceğim. Ve çocukların üretime yönelik çalışmasının sayısız eğitsel yolu açması için de uğraşacağım.

Ve işte hiç de yabana atılmayacak bir başka nokta: İşin kazanç yanı. Dzerjinski Komünü devlet yardımını geri çevirerek, kendi masraflarını kendi karşılama yoluna gitti. Son

zamanlarda yalnızca fabrikanın, lojmanın giderlerini ve okul, giysi, beslenme gibi diğer giderleri karşılamakla kalmadı; devlete de yılda beş milyon rublelik net bir kâr aktardı. Bu yalnızca ticari anlayışından kaynaklanıyordu.

Eğitbilimcilerin ellerinde hangi güçlü araçların bulunduğunu bir düşünün. Beş yüz kişiyle Volga üzerinden Kafkasya'ya turistik bir gezinti yapmaya karar veriyorduk. Bunun için iki yüz bin ruble gerekiyordu. Bu iki yüz bin rubleyi kazanmak için, bir ay boyunca yarımşar saatlik ek bir çalışma yapmaya karar verilmişti.

Erkek çocuklara yünlü, kızlara ipek giysiler verebiliyorduk. Tiyatro biletleri için kırk bin ruble ayırıyorduk. Bütün bunlar zenginlik, kazanım, çalışma disiplini çerçevesinde yapılınca, bu yeni eğitbilimsel gücü neyle kıyaslayabiliriz?

Bu düzenin ikinci derecede önemli öteki değerlerinden sözetmeyeceğim. Ücretler hariç. Ücretin önemi çalışana para sağlanması değil, ama onun kendi bütçesini denetlemeyi öğrenmesidir; ücret geleceğin evsahiplerini eğitmenin olanağını verir. Öğrencilerimizin herbiri Komün'den ayrılırken iki bin ruble para birliktirmiş oluyordu.

Eğitimimizin amacının yalnızca, devlet yapılanmasına mümkün olan en etkili bir biçimde katılabilen yurttaş insanı, yaratıcı insanı yetiştirmeye dayanmadığına inandım. Biz mutlu olmak zorunda olan insanı yetiştirmeliyiz. Sovyetler ülkesinin parası kusursuz bir eğitimci, kusursuz bir eğitbilimcidir. Sizinkilerden çok daha iyi koşullar da edindiğim ve kendi deneyimimden çıkardığım eğitbilimsel sorunlardan söz ediyorum.

Bu koşulların okulda yaratılması olgusu üzerinde ısrarla duruyorum ve duracağım.

Bu başlangıçta ürkütücü görünecektir; ama gerçekte o denli ürkütücü değildir. Şimdi bana bir okul verilse, öğretmenler kurulunda gerçekleştirmeyi tasarladığım düşüncelerimi açıklar, bir yandan da gerekli kaynakları nasıl sağ-

layabileceğimi kendi kendime sorardım. Dzerjinski Komünü'nde her türlü alım satımı, herşeyi yapmayı iyi bilen birini aramaya başlamıştım.Ve onu buldum. Bana şunları söyledi: "İki yüz kolunuz var, neden yakınıp duruyorsunuz?" "Ama ne yapabiliriz ki?" diye sordum. Yanıtı şu oldu: "Gelin, iplikçilik yapalım. "Ya kaynak?" "Kaynağı ne yapacaksınız? Bir anlaşma yapacağız ve ağaç işleri tezgahları satın alacağız." Bunları satın aldık ve iplikçilik yapmaya başladık, altı yılın sonunda Sovyetler Birliği'nin, milyonlarca ruble değerindeki en iyi optik fabrikasına sahip olduk.

Böylece iplik ve tabureyle işe başlamış olduk. Tabureleri nasıl yapmamız gerekiyordu? Bir sandalye yapmak için bir öğrencinin tüm parçaları yapmak zorunda olduğu, böylece iyi bir usta olacağı söylenir. Kimileri de şunu der: Hayır, bir kişi bir parçayı, ikincisi diğerini, üçüncüsü de cilasını yapmalıdır, v.b. Bu doğrudur; ama "duyarlı" bir eğitbilimci bu çalışmayı gördüğü zaman sararmış ve baygınlık geçirmişti; çocukla böyle alay edilmesine nasıl izin verilebiliyordu? Çocuk, bu parçayı kesmekten başka bir şey yapmıyordu. Bu tek kelimeyle korkunçtu. Evet ama bu çocuğun işi yalnızca bu parçaydı, bundan birkaç dakika içerisinde iki yüz tane kesiyordu ve kolektif için çalışıyordu.

İşbölümü bizim için kaçınılmazdır. Bugün artık, bir sandalyenin tümünü yapmasını bilen bir mobilya ustasına, yuvarlak torna üzerinde çalışmayı bilen bir tornacı ve bir frezeci kadar gereksinmemiz yoktur. Böyle bir kolektif ve böyle bir üretim biçimi deneyimi bir bölümüdür.

Size söylediklerim hiçbir zaman, benim herşeye yalnızca ekonomik açıdan baktığım anlamma gelmez. Hayır, ben her zaman bir eğitbilimci olarak kaldım, eğitimin sorunları beni her zaman ilgilendirdi ve belki de varolan kuramsal kanılarla çelişen bazı sonuçlara vardım. Ben her zaman eğitbilimin çocuğun dersleri üzerine kurulması düşüncesine ve bütünlükçü olmayan soyut yönteme karşı çıktım. Eğitimin, eğitbilimcinin politik inançlarının ifadesi olduğuna ve bilgilerin yalnızca ikinci derecede bir rol oynadığına inanıyorum. kafama dilediğiniz bütün eğitbilimsel yöntemleri sokun, yine de bir

beyaz muhafız yetiştirmeyi öğrenemem. Siz de öyle. Bunu ancak içinde beyaz muhafız olan birisi yapabilir

Eğitbilimsel ustalık hemen hemen teknik denebilecek kadar yüksek bir olgunluk derecesine ulaşabilir. Buna inanıyorum ve tüm yaşamım boyunca bu inancın kanıtlarını aradım. Eğitsel süreç yalnızca sınıfta değil, ama kesin olarak topraklarımızın her metrekaresinde tamamlandığı sürece, eğitsel yöntemin ve eğitim sorunlarının da öğrenim sorunlarıyla sınırlanması gerektiği olgusunda ısrarlıyım. Ve eğitbilimin, bu güçlü ve evrensel noktada etki araçlarına sahip olması gerekir, öyle ki, öğrencimiz güçlü ve kararlı bir etkiye kapılmış durumda da olsa, kendi etkimizle bu durumu ortadan kaldırabiliriz. Öyleyse hiçbir zaman bu eğitsel çalışmanın yalnızca sınıfta tamamlandığını düşünmemek gerekir. Eğitsel çalışma çocuğun tüm yaşamını ilgilendirir.

Üzerinde ısrarla durduğum ikinci nokta da şudur: Ben etkin bir eğitimden yanayım; yani belirli niteliklerle donanmış bir insan yetiştirmek istiyorum; ve herşeyi yapıyorum; bu amaca ulaşmak için tüm zihnimi ve tüm çabalarımı kullanıyorum. Bu noktaya ulaşmanın araçlarını bulmalıyım ve önüme her zaman bu amacı koymalıyım; gösterdiğim bu ideali, bu modeli görmeliyim."Bireyin karşı çıkışlarına" aldırmadan-bırakalım karşı çıksın-amacıma doğru yürüyeceğim. Bu hiçbir zaman benim acılardan yana olduğum anlamına gelmez, tersine ben eğitim sistemi, eğitim yöntemi, özelikle de disiplin konusundaki pekçok yanlışın, terkedilmiş çocuklarla birlikteyken çok iyi anladığım, çok önemli bir duruma yeterli ilgiyi göstermememizden kaynaklandığına inandım: Çocukların bozulmuş sinirleri; şöyle düşünüyordum: Bu bir bozguncudur, şu hırsızdır, tembeldir, ama çoğu kez bunlar sinirleri bozulmuş çocuklardı. Her sözünüze, her davranışınıza tepki gösteriyorlardı; onlara yaklaştığınız anda sinirleri ayağa kalkıyordu. Ve bazen en usta eğitibilimsel buluşlarımız bile yalnızca onların sinirlerini bozmaya yarıyordu.

Şöyle söyleniyor: Çocuk dersten sonra biraz bağırıp çağırmalıdır. (Sizin okulda bu yapılmaz), bazen bir cam kırmak bile isteyebilir, çocuğun doğası bunu gerektirir, Çocuğun cam-

kırmayı istememesi için başka şeylerle oyalanması, ilgisinin başka şeylere çekilmesi gerektiği düşünülüyor. Şarkı söylemesi, dans etmesi ya da radyo dinlemesi gerekmektedir.

Birçok okulu ziyaret ettim. Benim sağlam çelik gibi sinirlerim var, ama böyle gürültülü bir okula girdiğim zaman sinirsel bir tik duymaya başlıyorum. Ve çocuklar yaşamlarının on yılını okulda geçiriyor.

Ama biz iyi "eğitbilimciler" olmak ve duygularımızı dışa vurınamak zorundayız. Bazen yalnızca dudaklarımız titrer, uykusuzuzdur ya da bu biriken gerilim evde yakınlarımızın üzerinde boşalır. Bazıları okul çalışmasının sinir bozucu bir çalışma olduğuna ve öğretmenin sinir hastası olmak durumunda kalacağına gerçekten inanır.

Bu konuyu uzun süre düşündüm. Sonra şunu gördüm: İyi bir düzen ne kadar iyi bir şey. Oynamak istiyorsanız, işte oyun alanları, ama bağırmak istiyorsanız, bağıramazsınız! Bizim de sağlığımıza dikkat etmemiz gerekir; çünkü biz öğretmenler, biz devletin bir değeriyiz, ve siz de çocuklar, bize özen gösterin.

Pencere sorununa gelince, tek bir karar gereklidir: Cam kırmak yok, size radyo, müzik dinletmeyeceğim ve devletin malına zarar vermenize de izin veremeyeceğim. Size hiçbir eğlence vaadetmiyorum; ama hiçbir şeyi kıramazsınız.

Kolektif, bu düzeni bilinçli bir tarzda kabul ettiği zaman, herşeyin belirli sınırlarının olduğu, koşulacak ve koşulmayacak yerlerin bilindiği, sinirlerin yatışmasının kaçınılmaz koşulu olan bu sıkı disiplin, bu dinginlik orada gerçekten egemen olacaktır. Bu sonuca ulaşmak için yeterince zaman harcadım. Ne zaman isterseniz Komünü ziyarete gelebilirsiniz; çocukların itişip kakıştığını, camları kırdığını vb. hiçbir zaman göremeyeceksiniz. Canlı ve yaşam dolu bir kolektifte hiçbir çocuk, ne olursa olsun kavga etmez. İçteki dinginliği yerleştirmek için, çocuğun sağa sola rastgele koşma ve bağırma gereksinmesinin disiplin altına alınabileceğine yürekten inanıyorum. Gerçekte sık sık eğitbilimsel bir zeka işareti sayılan şey aslında hep şu kuşkuyu taşır: Burada gerçekten eğitbilimsel bir zeka var mıdır?

Bir başka önemli sorun: Okul üst düzeyde bir gerekliliğin yerini almalıdır. Komün üyelerime gönül borcu duyuyorum: Gerekliliğin değerini anlıyorlardı ve birçok noktada onlar beni eğitti.

Örneğin yarışma konusunu ele alalım... Ben çok şey istiyordum, kolektif çok şey istiyordu. Yarışma yalnızca iki grup arasında değil, tüm sınıflarda, tüm bölümlerde ve herşeyde oluyordu: Nezaket, iyi davranma, vb. Fişlerim, bir kütüğüm vardı; aylık yarışmanın galibi olan en iyi birlik için bir prim konuyordu: Diyelim ki, otuz kişilik tüm birlik için her gün altı tiyatro bileti, ve ortak kullanım yerlerini temizleme hakkı. İsteğin mantıksal evriminin şu çok ilginç biçimlerde sonuçlandığı bir gerçektir: Kendini en tatsız görevin yapılmasından bile sorumlu tutmak, bir tercih göstergesi olarak değerlendiriliyordu. Dördüncü birlik, kusursuz bir birlikti. Çalışma odalarının temizliği kurayla bir ay için onlara verilmişti. Alkol ve sodyumla yıkıyor, sonra kolonyayla ıslatıyorlardı. Gösterdikleri çabayı ve buraya egemen olan temizliği bir bilseydiniz! Birlik, yerlerin temizlenmesinde birinci sınıftı. Bir ay sonra birlik şunu açıkladı: Yerlerin temizlenmesinden biz sorumlu olacağız. Bu görevi üç ay yaptılar. Sonraki ay yine iyi bir birlik olan üçüncü birlik başa geçti ve şunu açıkladı: Şimdi biz birinciyiz, öyleyse yerleri biz temizlemeliyiz.

Anımsadığım zaman şimdi bütün bunlar bana gülünç geliyor. Başlangıçta yerlerin temizliği, diğer öteki temizlik işleri gibi kurayla verilirken sonraları bir haketme sorunu haline gelmişti.

Arkadaşlar bu mantıktır, bu benim icadım değildir, bu istemekten kaynaklanan doğal mantıktır.

Eğer gerçekten birbirine bağlı, birleşmiş bir kolektif yoksa, hiçbir şey isteyemezsiniz. Eğer şimdi beni bir okula gönderselerdi, herşeyden önce şunu yapardım. Öğretmenleri toplar ve onlara şunu söyledim: Sevgili arkadaşlar, size böyle yapmayı öneriyorum. Eğer sizlerden biri bana karşı çıkarsa, yüksek niteliklerine karşın, ona şunu söyleyeceğim: Başka bir okula gidin. Ama eğer benimle aynı düşüncedeyse, on sekiz

yaşında bir genç kız da olsa, ona şunu söylerdim: Henüz deneyimsizsiniz, ama gözlerinizde çalışmak istediğinize ilişkin bir ışık görüyorum, öyleyse kalın ve çalışmaya başlayın, size nasıl yapacağınızı göstereceğiz.

Gerçek bir kolektif çok güç birşeydir. Çünkü insan haklı olsun ya da olmasın, bu sorunlar ne kişisel erdem, ne de birşeyin çıkarlarına göre değil, ama kolektifin çıkarlarına göre saptanmalıdır. Her zaman disiplini korumak, tatsız görevleri yerine getirmek gerekir; bunu mutlaka yapmak gerekir, bu, disiplinin en üst aşamasıdır.

Bir okuldaki öğretmenlerin yalnız okulda değil, okul dışında da kendi aralarında iyi ilişkiler içerisinde olmalarını istiyoruz: Onlar dost olmalıdır.

Sonuncu sorun: Ana babalarla ilişkiler. Bu noktada, demiryolu okulunda kazandığım eski deneyimim, Komün'deki çalışmamla tamamlanıyor. Bana son beş yılda öğretmenlerin, bütün düzeni bozdukları için eğtim yapmaktan vazgeçtikleri öğrencileri gönderiyorlardı.

Elbette bu çocuklar terkedilmiş çocuklardan daha sorunluydu. Terkedilmiş çocuklar için bütün yollar Komüne, bana, öğretmenler kolektifine çıkıyordu. Ama diğerlerinin annesi ve babası vardı.Ve babanın bazen bir otomobili, bir rütbesi, bir gramafonu ve parası olurdu. Bu türden bir çocukla ilgilenmeyi deneyin bakalım. Çok güç bir şeydir. Böylece ana babalarla sıkı bir ilişki kurmanın gerekliliğini anlamış oldum.

Şu eski alışkanlığı bilirsiniz: Ana baba çağırılır ve şöyle denir: Çocuğunuz şunu yaptı, bunu yaptı. Onların gözlerine bakar ve çocuklarına ne yapacaklarını kendi kendinize sorarsınız. İyiliksever bir ifade takınarak, onu dövmeyin demeyi de kuşkusuz eklersiniz. Baba gider, siz kimseye birşey söylemezsiniz, ama yüreğinizin derinliklerinde, dahası karnınızdan bile gizleyerek düşünürsünüz: Yine de bu veledi dövmesi hiç de fena olmayacak. Bu bizde bütün ikiyüzlülükler gibi kabul edilemez bir durumdur.

Ana babalarla başka bir biçimde de ilişki kurulabilir.

Sınıf öğretmeninin ve müdürün gözlerinde böyle bir ailenin çocuğunu yetiştirme yeteneğinden yoksun olduğu açıktır. Öyleyse ne yapabilirler? Genel olarak bu yeteneksizliğe karşın, bu aileye gider ve ana babaya bir çocuğu nasıl yetiştirmek gerektiğini anlatmaya koyulurlar. Çocuğunu şımartan bir aile çoğu kez verdiğiniz dersleri anlamayacaktır. Yeniden eğitim çok güç bir şeydir, ve eğer siz bu aileyi eğitbilimsel bir çalışma yapmaya zorlarsanız, işi daha da çıkmaza sokma riskine girersiniz.

Ama bu hiçbir zaman aile üzerinde bir etki yaratmayı denemenin gerekmediği anlamına gelmez. Sonuçta bizim görevimiz aileye yardım etmektir. Onları etkilemenin en iyi aracı çocuktur.

Öğrencilerin aracılığıyla aile üzerindeki etki güçlendirilebilir. Ben Kryukov Demiryolu Okulu'nda öğretmenlik yaptım. Öğrenciler aileleriyle yaşıyordu. Öğrencileri oturdukları yerlere göre gruplara ayırmıştım. Bütün grup başkanları her sabah grup üyesi öğrencilerin nasıl davrandığını, avluda nelerin olup bittiğini bana bildiriyordu. Belli aralıklarla, benim dışında sınıf temsilcilerinin de katıldığı denetimler yapıyordum. Avluya girdiğimde grup sıraya dizilmiş olurdu ve onlarla birlikte öğrencilerimin kaldığı evleri ziyaret ederdim.

Müdüre karşı başkanları aracılığıyla sorumlu olan bu gruplar, genel toplantılara da katılarak, aile üzerinde kusursuz bir etki yöntemi oluşturuyorlardı. Aile üzerindeki etki biçimleri sorununun şu mantıksal ilkeye göre çözülebileceğini düşünüyorum: Okul bir devlet kurumudur, aile ise geleneklere önem veren bir kurumdur, aileyi etkilemenin en iyi aracı çocuktur.

Sorun Yayınları

Anton S. Makarenko, çağımızın eğitim ve kültür dünyasının en seçkin kişilerinden biridir. 1888'de bir işçi çocuğu olarak dünyaya geldi. Eğitim alanındaki çalışmalarına daha 17 yaşında iken, demiryolu işçilerinin çocuklarının okuduğu bir okulda öğretmenlikle başladı. Pedagoji alanının en zor bölümünü seçen Makarenko, terkedilmiş ana babasız çocuklarla suçlu gençlerin eğitimini sürdürdüğü Gorki adlı bir okul oluşturdu. O'nun geliştirdiği eğitim sisteminin temelini "üretime dayalı eğitim" ilkesi oluşturur.

Makarenko, 1928'den ölümüne; yani 1945 yılına kadar deneyiminden tüm dünyanın önemli dersler çıkardığı Dzerzinski Komünü'nü yönetti.

Makarenko, ölümüne kadar, çürümekte ve ömrünü tüketmekte olan eski dünyanın egoizme ve bireyciliğe dayanan eğitim sistemine karşı savaşarak, doğmakta ve gelişmekte olan yeni dünyanın sahiplerinin, yeni insanın , çalışan insanların kolektivizme ve yoldaşlığa dayalı eğitim anlayışı için savaşmıştır. Elimizdeki kitap, yazarın deneyimlerinin toplandığı 5 ciltlik eserlerinden 3. Cildinin son bölümünün yeni bir çevirisidir.

"Aile, sadece belli ilişkilerin bir araya getirdiği insanlar komşuluğu, ya da üyeleri bir avcı kuş gibi tüketicilerden oluşan bir olgu değil, ihtiyaçları kendi üyelerince yaratılan bir kolektivitedir." diyen Makarenko; gerek aile kolektifi içinde gerekse bütün bir hayatı kapsayan ilişkilerde ana, baba ve öğretmenlere, çocuk eğitiminin nasıl olması gerektiği konusunda en doğru ve sağlıklı yöntemlere dayanan öğütler ve dersler aktarmaktadır.

Kitap, tüm koşullara rağmen çocuk eğitimi konusunda ciddî kaygıları olan ve çocuklarını kötü eğitim anlayışlarının etkisinden kurtarmak isteyen ana, baba ve eğitimcilerin çabalarına katkı olacaktır.

3. BASKI
ISBN 975-431-019-X

Kapak Resmi: P. Picasso